

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mojca Zajc

**Mentor: predavatelj Marko Kosin
Somentor: asistent mag. Milan Brglez**

**PREDSTAVNIŠTVO MALIH DRŽAV V MEDNARODNIH
ORGANIZACIJAH
PRIMER: ČLANSTVO SLOVENIJE V VARNOSTNEM SVETU
ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

*HVALA MENTORJEMA ZA VSO POMOČ IN OSTALIM, KI STE ME V TEM ČASU
»PRENAŠALI« IN MI, NA KAKRŠENKOLI NAČIN, STALI OB STRANI.*

SEZNAM KRATIC	III
UVOD	1
1.1. Opredelitev problema	1
1.2. Hipoteza	2
1.3. Metode dela	2
1.4. Struktura naloge	3
I. TEORETSKA OSNOVA	5
1. DIPLOMACIJA	5
1.1. MULTILATERALNA DIPLOMACIJA	6
1.2. DELOVANJE MD V SISTEMU OZN	9
1.2.1. Evolucija in funkcije stalne misije	11
1.3. KRITERIJI USPEŠNOSTI SLOVENSKE DIPLOMACIJE	14
2. MALE DRŽAVE	16
2.1. KVANTITATIVNI KRITERIJI OPREDELITVE MALIH DRŽAV	16
2.2. KVALITATIVNI KRITERIJI OPREDELITVE MALIH DRŽAV	18
2.2.1. Liberalistični pristop k opredelitvi malih držav	18
2.2.2. Konstruktivistični pristop k opredelitvi malih držav	19
2.3. KRITIČNI PRISTOP IN DRUGI AVTORJI	20
3. MALE DRŽAVE V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH	22
3.1. MALE DRŽAVE V OZN	27
3.1.1. Vpliv članstva male države v MO na njeno diplomacijo	29
4. POMEN VARNOSTNEGA SVETA OZN	32
4.1. PREDSEDOVANJE VS OZN	34
4.2. KRITIČEN POGLED NA DELOVANJE OZN	35
II. SLOVENIJA V OZN	38
1. DELOVANJE SLOVENIJE V OZN	40
2. PREDSEDOVANJE SLOVENIJE VS OZN	42
2.1. ODNOSI Z IRAKOM	44
2.2. KOSOVO	47
2.3. VLOGA VS OZN PRI PREPREČEVANJU OBOROŽENIH SPOPADOV	54
2.4. VZHODNI TIMOR	59
2.5. REFORMA OZN	62
3. SKLEP	65
4. ZAKLJUČEK	67
LITERATURA IN DRUGI VIRI	70

SEZNAM KRATIC

ASEAN	<i>Association of South – East Asian Nations</i>
BiH	Bosna in Hercegovina
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> (Ameriška obveščevalna agencija)
CPISA	<i>Convention on Privileges and Immunities of the Specialized Agencies</i>
CPIUN	<i>Convention on Privileges and Immunities of the United Nations</i>
CRSIO	Convention on Relations of States with International Organizations (Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja)
ECOSOC	Ekonomski in socialni svet ZN (<i>Economic and Social Council</i>)
EU	Evropska unija (<i>European Union</i>)
FRY	<i>Federal Republic of Yugoslavia</i>
G-8	Group of 8 - G-7 (skupina sedmih najbolj razvitih držav, Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska, VB in ZDA) in Kitajska
G –77	<i>Group of developing Countries</i>
GS OZN	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov (<i>General Assembly</i>)
IAEA	<i>International Atomic Energy Agency</i>
ICC	Mednarodno kazensko sodišče (<i>International Criminal Court</i>)
ICTY	Mednarodni kazenski tribunal za nekdanjo Jugoslavijo (<i>International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia</i>)
IMF	Mednarodni denarni sklad (<i>International Monetary Fund</i>)
ITF	Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min (<i>International Trust Fund</i>)
JVE	Jugovzhodna Evropa
KFOR	<i>Kosovo Force</i>
KOV	Kosovska osvobodilna vojska
MD	Multilateralna diplomacija
MO	Mednarodna organizacija
MZZ RS	Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije
NAM	<i>Non-Aligned Movement</i> (Gibanje neuvrščениh)
NATO	Organizacija Severnoatlantske pogodbe (<i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (<i>Organization for Security and Cooperation in Europe</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov (<i>United Nations Organization</i>)
PRST	<i>Presidential Statement</i> (Predsedniška izjava)
RA SLO	Radio Slovenija
RS	Republika Slovenija

SC	<i>Security Council (Varnostni svet)</i>
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
UL OZN	Ustanovna listina organizacije združenih narodov <i>(Charter of the United Nations)</i>
UNAMET	<i>United Nations Mission in East Timor</i>
UNCTAD	<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>
UNESCO	<i>United Nations Educational Scientific and Cultural Organization</i>
UNITAR	<i>United Nations Institute for Training and Research</i>
UNMIK	<i>United Nations Interim Administration Mission in Kosovo</i>
UNSCOM	<i>United Nations Special Commission</i>
UNTAET	<i>United Nations Transitional Administration in East Timor</i>
UNPREDEP	<i>United Nations Preventive Deployment</i>
VB	Velika Britanija
VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov (<i>Security Council</i>)
WHO	<i>World Health Organization</i>
ZDA	Združene države Amerike (<i>United States of America</i>)
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

UVOD

1.1. Opredelitev problema

Diplomsko delo pred vami se ukvarja s predstavništvom malih držav v mednarodnih organizacijah, konkretnije s primerom članstva Slovenije v Varnostnem Svetu Organizacije Združenih Narodov v letih 1998 in 1999. Moj namen je tako ugotoviti, ali lahko tudi male države s svojim sodelovanjem uspešno prispevajo k delovanju neke mednarodne organizacije ali pa je ta »privilegij« rezerviran zgolj za t.i. velike države, bodisi da njihova velikost temelji na številu prebivalstva, velikosti teritorija ali moči, ki jo le-ta poseduje. Prav nastanek Organizacije Združenih Narodov (v nadaljevanju OZN, Združeni Narodi) namreč predstavlja precedens, s tem da, vsaj teoretično, služi kot forum, s pomočjo katerega lahko male države igrajo vlogo v mednarodnih odnosih. O tem priča tudi porast članstva, ki je sprožila razpravo o novi vlogi in strukturi te organizacije, ter o nujnosti njenega preoblikovanja. Namen tega dela je na primeru Slovenije, ki je dveletni mandat nestalne članice VS nastopila 1. januarja 1998, ugotoviti, ali lahko multilateralna diplomacija služi kot učinkovito sredstvo za pospeševanje vsestranskega mednarodnega sodelovanja, v katerem lahko svoj interes izrazijo tudi male države.

Pri upravičevanju obravnavane tematike se, pod prvič, naslanjam na dejstvo, da večina Slovencev ni seznanjena z dejstvom, da je bila njihova država članica tako pomembnega foruma kot je Varnostni svet OZN, in da mu je dva meseca (avgust 1998 in november 1999) tudi uspešno predsedovala. Poleg zbornika *Deset let Slovenije v Združenih Narodih*, ki ga je izdalo Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, namreč obstajajo le redki zapisi, ki pričajo o tem, da si je Slovenija, z aktivnim delovanjem, znala ustvariti sloves uspešne male države, ki se je sposobna dejavno vključevati tako v reševanje kriz, se je pripravljena in sposobna soočiti z zahtevnimi vprašanji svetovne politike, sodelovati v mirovni operaciji, kot tudi predsedovati sankcijskemu odboru, da naštejemo samo nekatere pomembne vidike slovenskega delovanja v VS OZN. Pod drugič lahko navedem proces nastajanja novih držav, bodisi z razpadanjem starih, dekolonizacijo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja ali pa v valu osamosvajanja po koncu hladne vojne, ki so pripomogle k povečanju članstva najbolj univerzalne organizacije – Organizacije Združenih Narodov. »Delež zastopanosti malih

držav v tej organizaciji se je tako iz ene polovice leta 1945 povečal na dve tretjini leta 2000« (Hong 1995: 277), zato je, spričo formalnega načina odločanja v tej organizaciji, male države mogoče obravnavati kot dokaj pomembnega akterja. Namen tega dela je torej preučiti, koliko Sistem Združenih Narodov resnično lahko služi kot prostor, kjer se srečujejo interesi (skoraj) vseh držav sveta in kjer imajo le-te, ne glede na njihovo velikost, možnost razpravljati in odločati o vprašanjih globalnega pomena.

1.2. Hipoteza

V svojem delu bom skušala odgovoriti na vprašanje, ali lahko tudi male države, kljub njihovi omejenosti v finančnih, kadrovskih in informativnih virih, z ustvarjalnimi predlogi soodločajo o ključnih vprašanjih v mednarodni skupnosti.

Pri raziskovanju mi bodo v pomoč naslednja delovna vprašanja:

1. Zakaj (male) države tako pogosto uporabljajo mednarodne organizacije kot sredstvo njihovega medsebojnega delovanja?
2. Kakšno vlogo lahko igrajo male države v sistemu ZN?
3. Kaj male države lahko pridobijo s članstvom v ZN?
4. Kako lahko male države zmanjšajo svoje slabosti ter mobilizirajo in povečajo svoje moči?

To bom skušala dokazati na primeru Slovenije v obdobju dveletnega članstva v Varnostnem Svetu OZN, pri tem se bom še posebej osredotočila na dva meseca, ko je Slovenija nastopala kot predsedujoča država in tako sodelovala pri oblikovanju dnevnega reda zasedanj najpomembnejšega organa na področju mednarodnega miru in varnosti.

1.3. Metode dela

Pri svojem delu bom uporabila metodo študije primera, in sicer gre za preučevanje uspešnosti slovenske diplomacije v Organizaciji Združenih Narodov, zlasti Varnostnem svetu. Slovenija je bila izbrana zato, ker tako glede števila prebivalstva, kot tudi glede na kriterij velikosti, predstavlja tipično malo državo, ki pa si je kljub temu uspela izboriti prostor v »prvem vagonu« skupaj z vodilnimi v svetu. Gre torej za intenzivno zastavljeno raziskovanje, ki pa ima tudi določene omejitve. Raziskovanje sem tako postavila v časovni okvir z začetkom v letu 1997, ko se je Slovenija pripravljala oz.

potegovala za članstvo, gre torej za obdobje iskanja podpore za izvolitev in koncem leta 1999, ko se je njen mandat iztekel. Hkrati bom skušala ugotoviti, kako je nastop v OZN zaznamoval Slovenijo, kaj je s tem pridobila in ali je pridobljeno znala tudi pravilno unovčiti. Pri obravnavi vprašanj, ki so se v teh dveh letih pojavljala na dnevnem redu VS, se bom osredotočila na tista, ki so bila za Slovenijo prioriteta. Pri tem naj omenim, da je zaradi nedostopnosti dokumentov, ki pričajo o korespondenci med zunanjim ministrstvom v Ljubljani in slovensko misijo pri OZN v New Yorku, večina informacij zbrana s pomočjo intervjujev, preko tujih in slovenskih medijev, ki so se takrat posvečali tej temi in seveda preko spletnih strani slovenske misije, kot tudi same OZN. Določene informacije tako ne morejo biti povsem objektivne, zato je raziskovanje zastavljeno tako, da so poleg slovenskih zajeti tudi tuji mediji, na slovenski strani pa je uradno stališče soočeno z nekoliko bolj kritičnim stališčem novinarjev.

Nenazadnje pa je potrebno natančneje opredeliti tudi sam pojem »uspešnost«, saj je njegova ocena, kljub vsem znanstvenim prizadevanjem in številnim informacijam, navadno precej subjektivna. Le-ta je namreč v precejšnji meri odvisna od interesov in zornega kota opazovalca samega. Moj cilj je zato poleg natančnega prikaza stanja, zadevo tudi kritično ovrednotiti in opozoriti na pomanjkljivosti v delovanju slovenske diplomacije. Pri določanju kriterijev uspešnosti sem izhajala iz analize primarnih dokumentov, in sicer *Ustave republike Slovenije, Deklaracije o zunanji politiki republike Slovenije, Resolucije o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije* in dokumenta MZZ *Primerna zunanja politika*.

1.4. Struktura naloge

Naloga je strukturirana tako, da je v prvem delu podana teoretska osnova. V začetku so opredeljeni ključni pojmi, natančneje je predstavljen koncept diplomacije, mnogostranske diplomacije, njeno delovanje v OZN ter koncept uspešnosti slovenske diplomacije. Podani so kriteriji uspešnosti, na podlagi katerih je v drugem delu ovrednoteno njeno sodelovanje pri vprašanjih, s katerimi se je le-ta aktivneje ukvarjala v času slovenskega članstva v VS OZN. Sledi predstavitev teorij malih držav, možnosti in pomena njihovega delovanja v mednarodnih organizacijah, s poudarkom na OZN. Natančneje je predstavljen tudi pomen VS OZN kot osrednjega organa OZN in odgovornosti, ki jih prinaša predsedovanje VS. Na koncu prvega dela je podana še splošna ocena uspešnosti delovanja same OZN kot univerzalne organizacije, ki je bila

ustanovljena z namenom, da bi služila kot forum, kjer naj bi se srečevali in uresničevali interesi vseh držav sveta, tudi malih. Drugi del sestavlja pregled delovanja Slovenije v OZN na splošno, ter v času njenega nestalnega članstva v VS OZN. Poudarek je na dveh mesecih predsedovanja, in sicer avgustu 1998 in novembru 1999.

I. TEORETSKA OSNOVA

1. DIPLOMACIJA

V času bistvenih sprememb političnih, gospodarskih pa tudi varnostnih konceptov, postaja diplomacija, oziroma način, kako države med seboj poslujejo, vse bolj nepogrešljiva. V luči evropskega združevanja in ob prizadevanjih za model skupne zunanje politike, je vse to še toliko bolj pomembno (Kneissl 2002, povzeto po Jazbec 2002: 18). Povečanje števila držav v mednarodni skupnosti, mednarodnih organizacij, konferenc, mednarodnih režimov in *ad-hoc* skupin, se kaže v vse bolj prisotnem in vse bolj manifestnem multilateralnem delovanju med udeleženci mednarodnih odnosov. Mnogostranska diplomacija tako postaja najučinkovitejše sredstvo vsestranskega mednarodnega sodelovanja. Multilateralna diplomacija sicer dopolnjuje dvostransko, vendar pa prvenstveno dela na vprašanjih, ki so skupna vsem državam in ki zahtevajo skupno obravnavanje in reševanje (Vrhunec 1985: 6). Sodobni raziskovalci mednarodnih odnosov govorijo o *multi-track diplomacy*, torej o diplomaciji, ki združuje klasično diplomatsko dejavnost, javno diplomacijo, diplomacijo na vojaškem in gospodarskem področju ter sodelovanje z nevladnimi organizacijami, vključno z verskimi skupnostmi (*peace-keeping, confidence-building*, varovanje okolja itd.) (Rupel 2004: 20).

V uvodu pa je prav, da opredelimo sam pojem diplomacije, ki ga bomo v nadaljevanju dopolnili s pojmom multilateralne diplomacije.

Kot začetke diplomacije Benko (1987: 14) opredeljuje intenzivno vzajemno komunikacijo med grškimi polisi (predvsem reševanje konfliktov) in komunikacijo z drugimi, na teritoriju temelječimi družbenimi (trgovskimi) skupinami. V svojem pravem pomenu pa se je diplomacija razvila v XIV. in predvsem XV. stoletju v srednjeveških italijanskih mestnih državah, katerih trgovske dejavnosti so spremljali tudi živahni politični kontakti in vidno pomembna in učinkovita diplomatska dejavnost.

Zaradi različnih pomenov pojma diplomacije, Ibler (Nick 1997: 13) jih v slovarju mednarodnega prava našteva pet, so se skozi zgodovino razvile tudi številne definicije, ki skušajo ta pojem opredeliti. Benko (1997b: 256) jo opredeli kot »institucijo države, ki ji je na formalni ravni poverjena naloga vzdrževati stike z drugimi subjekti v mednarodni skupnosti in s temi stiki promovirati in uresničevati svoje interese /.../«. Njena naloga je torej, da kot miroljubno sredstvo zunanje politike služi uveljavljanju

interesov posamezne države v stiku z drugimi državami in da razvija vsestransko sodelovanje med ljudmi, narodi in državami. Vukadinović (1995: 109) diplomacijo konceptualno razume kot spretnost, znanost, sposobnost, proces, prakso, funkcijo in institucijo. Prvi slovenski veleposlanik pri OZN, ki je sedel na čelu VS, dr. Danilo Türk (Delo, 16. 11. 1999), pa diplomacijo pojmuje kot

»kreativno dejavnost, ki lahko znatno prispeva k uveljavljanju države v mednarodni skupnosti. Dobra diplomacija lahko omogoči prilagajanje zunanje politike spremenjenim okoliščinam, hitro ravnanje v situacijah, ki to zahtevajo, zlasti pa pripomore k ločevanju med navideznimi koristmi in nevarnostmi.«

Vse to je seveda še zlasti pomembno za državo, ki šele oblikuje svojo zunanjo politiko. Pri tem pa je pomembno, da pojma diplomacija ne enačimo s pojmom zunanja politika, saj gre le za eno izmed sredstev zunanje politike. Benko (1997: 221) zunanjo politiko opredeli kot »institucionalizirani proces dejavnosti – akcij, ki jih določena, v državi organizirana, družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju, z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja.«

Diplomacija se je od njenih začetkov pa do danes vseskozi razvijala in prilagajala nenehnim spremembam mednarodne skupnosti. Dobivala je nove vsebine, se širila na nova področja družbene dejavnosti, ekonomijo, informatiko, okolje, izobraževanje, znanost, kulturo itd. Nastajale so nove države, spričo vse večje globalizacije in soodvisnosti je mednarodno sodelovanje postalo nujnost. Številna vprašanja človeške dejavnosti so postala splošna in skupna ter s tem predmet multilateralne diplomacije.

1.1. MULTILATERALNA DIPLOMACIJA

Stike ene države z najmanj tremi državami hkrati¹ imenujemo mnogostranske ali multilateralne. Keohane (1990b: 731) multilateralizem opredeli kot »prakso koordiniranja nacionalnih politik v skupinah treh ali več držav, v skladu s »posplošenimi« načeli, ki določajo primerno vodenje dejavnosti.« Značilnost multilateralne (mногоstranske) diplomacije (v nadaljevanju MD) je, da z njo posamezna država vzpostavlja diplomatske stike, odnose in sodelovanje z vsemi državami hkrati, ob istem času na enem mestu, v okviru ene mednarodne dejavnosti,

¹ Nosilci diplomatske komunikacije so najmanj trije, in sicer diplomati držav pošiljateljic, ki se na sedežu mednarodne organizacije dogovarjajo in urejajo določene skupne zadeve. V to komunikacijo je vključen

organizacije ali konference. MD torej obravnava interese vseh držav do posameznih ali kompleksnih globalnih vprašanj oziroma področij (tu gre za osnovne človeške in družbene dejavnosti, ki zadevajo bistvena življenjska vprašanja), ki zahtevajo skupne ocene in stališča ter vzpodbujajo vzajemne napore (Vrhunec 1985: 3). Jankovič (1988: 143) jo opredeli kot »skupek sredstev in načinov, ki se jih države v mednarodni skupnosti poslužujejo z namenom, da bi uskladile svoje mednarodno – politične programe s skupnimi interesi mednarodne skupnosti in dosegle neka soglasja v skladu z načeli in pravili mednarodnega prava«.

Kot navaja Rittberger (1983, citirano po Ruggie 1998: 120) je »prve začetke MD mogoče zaslediti v devetnajstem stoletju, ko smo bili priča trendu multilateralizma, kot nasprotje zgolj bilateralni diplomaciji, zlasti v obliki konferenčne diplomacije« (Westfalski, Dunajski in Berlinski kongres, Poštna unija itd.) in v akcijah Društva Narodov po prvi svetovni vojni (Vrhunec 1985: 5). Do njenega pravega razmaha pa je prišlo po drugi svetovni vojni, ko so svet zajeli globoki družbeni globalni procesi, ki so spremenili politično karto sveta in odprli svetovni gospodarski prostor. Zaradi vse večje globalizacije (internacionalizacije) družbenega življenja in posameznih segmentov ter področij družbene reprodukcije se je povečala medsebojna odvisnost posameznih sestavin in področij svetovnega gospodarstva. (*ibid*) Bolj ko je postalo jasno, da so nekateri interesi nedvomno splošni,² da jih ni moč zadovoljiti brez skupnih naporov, sodelovanja in usklajene akcije, bolj se je čutila potreba po ustanovitvi mednarodnih organizacij³ (Dimitrijević 1970: 7). Nastanek le-teh je pomembno vplival tudi na sam multilateralizem. Večnamenska organizacija z univerzalnim članstvom (kot je OZN) je, s tem da se je vključevala na področja, za katera ni bilo normativnega konsenza, situacijo dodatno zapletla. Multilateralni forumi so začeli sodelovati pri oblikovanju dnevnih redov in tako dobivali pooblastila, ki so prej pripadala zgolj državam. (Ruggie 1998: 120)

tudi predstavnik mednarodne organizacije, ki je zadolžena oz. ustanovljena zato, da se v imenu držav članic ukvarja z urejanjem določenih mednarodnih vprašanj. (Jazbec 2001: 124)

² Kot primer vprašanja, katerega ureditev je nedvomno v splošnem interesu vseh držav sveta, lahko navedemo klimatske spremembe (segrevanje ozračja). Zmanjšanje toplogrednih plinov bi bilo v korist celemu svetu, vendar pa zaradi razhajanja med stališči velikih držav vprašanje ostaja nerešeno. Prav Rusija in ZDA, ki v tem primeru spadata med največje povzročitelje škode, ne pristajata na zmanjšanje emisij njunih industrij in tako ne ratificirata Kyotskega protokola.

³ Med prve mednarodne medvladne organizacije štejemo Rensko rečno komisijo, ustanovljeno 1815 ter Mednarodno telekomunikacijsko unijo iz leta 1865 in Svetovno poštno unijo iz leta 1874. (Rourke 2000: 162)

Tako je nastal, in še vedno nastaja, razvejan sistem mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov in različnih podsistemov. Kot posledica naraščanja pluralizma interesov pa nastajajo tudi mnoge politične, ekonomske in druge konfliktne situacije, krize in razne vrste lokalnih vojn. Skladno s tem se tudi diplomacija skozi zgodovino polni z novimi vsebinami – v zadnjih letih z ekologijo, vesoljem, demografijo, prehrano, človekovimi pravicami itd. (Simoniti 1995: 8)

»Multilateralna diplomacija postaja eno izmed najučinkovitejših sredstev za pospeševanje mednarodnega dinamičnega in vsestranskega sodelovanja, ki mora biti postavljeno tako, da bi v njem svoj interes lahko našla vsaka, tudi majhna in zaostala dežela« (Vrhunec 1985: 3-6). Tako Rourke in Boyer (2000: 217) menita, da je »diplomacija, ki se odvija v mednarodnih organizacijah, privlačna za male države kot metoda za vplivanje na svetovno politiko.« Podobno Petrovsky (Jovan 1998: 31) ugotavlja, da so multilateralna pogajanja zelo učinkovita varovalka zoper hegemonistične in podobne namere. Diplomacija v tem smislu ni nič drugega, kot veščina in sposobnost uporabe duha in razuma zato, da ustvarimo sožitje med različno hotečimi (Simoniti 1995: 8), med tistimi z različno ravno razvitosti, gospodarsko strukturo, naravnimi viri, družbeno ureditvijo in različnim mednarodnim položajem.

Seveda pa so za doseganje ciljev in izpolnjevanje nalog MD potrebna tudi določena načela,⁴ ki so osnova za vse aktivnosti in ta so v glavnem zajeta v UL OZN, kakor tudi v številnih drugih deklaracijah in dokumentih, ki so jih sprejeli številni mednarodni forumi. Na prvem mestu so to načela, ki zajemajo področje koeksistence (prepoved grožnje in uporabe sile, mirno reševanje sporov, nevmešavanje v notranje zadeve držav itd.) (člen 2.7 UL OZN). V drugo skupino sodijo načela nacionalne neodvisnosti in v tretjo načela mednarodne enakopravnosti. V četrto skupino pa uvrščamo načela, ki služijo mednarodnemu sodelovanju za družbeno - ekonomski razvoj. Ta naj zagotovijo vsaki državi, vsakemu narodu, da se razvija na osnovah načel prvih treh skupin, na globalnem nivoju pa prispevajo k zmanjševanju prepada v razvitosti med narodi (načela optimalnosti pogojev za razvoj, individualnosti lastnega modela razvoja in zmanjševanje prepada v razvitosti med razvitimi in deželami v razvoju.) (Vrhunec 1985: 9). Za naše razmišljanje bo najpomembnejša multilateralna diplomacija, ki se odvija v mednarodnih organizacijah, s poudarkom na Združenih Narodih. Zlasti primerna za male države, ki so predmet našega preučevanja, je t.i. asociativna

⁴ Tudi Ruggie (1993: 6) je mnenja, da je za multilateralizem značilno, da usklajevanje nacionalnih politik poteka na temelju določenih načel, ki urejajo odnose med udeleženiimi državami.

diplomacija, s čimer se razume skupen nastop držav članic. Tako je npr. delovanje Generalne skupščine organizirano v številne oblike povezovanja in sodelovanja med državami. Kot navaja Marin – Bosch (1999: 170), razlikujemo med regionalnimi skupinami, Skupino 77, Gibanjem neuvrščenih, Evropsko unijo (EU), Združenjem jugovzhodnih držav (ASEAN – *Association of South – East Asian Nations*), delovnimi skupinami ali skupinami prijateljev predsedujočega v glavnih odborih (*friends of the chair of the main committees*), ad hoc skupinami in drugimi. Kaufmann (1996: 130-135) kot funkcije tako oblikovanih skupin omenja izmenjavo informacij, oblikovanje skupnih pozicij glede pomembnejših vprašanj, oblikovanje skupnih predlogov ali dogovorov o glasovanju o določenih temah, oblikovanje skupne izjave ter izvedbo določene akcije glede posameznih predlogov.

Tudi Benko (1997: 253) poudarja, da je »diplomacija še zlasti pomembna za male države, saj predstavlja njihov najpomembnejši način vodenja poslov z drugimi političnimi subjekti«. Geser (1992: 645 – 646, povzeto po Jazbec 2001: 126) je mnenja, da mala država s pomočjo multilateralne diplomacije dvakratno profitira. Prvič zato, ker ima možnost bolj učinkovite izrabe svojih omejenih resursov, saj ji mednarodne organizacije omogočajo, da v okviru enega in istega interakcijskega območja z minimalnim povečanjem lastnih organizacijskih naporov pridobi na večkratnem povečanju mednarodnih stikov. Drugič pa so mednarodne organizacije za male države posebej privlačne zato, ker jim nudijo, večinoma v primerljivih okvirih, ugodne možnosti sodelovanja, pridobivanja statusa in mobilnosti, kar je v izrazitem nesorazmerju v primerjavi z njihovim geografskim in politično-vojaškim pomenom.

1.2. DELOVANJE MD V SISTEMU OZN

Sistem OZN je organiziran tako, da zadovoljuje globalne multilateralne potrebe z delovanjem mednarodnih organizacij, agencij, programov, komisij, bank itd., ki se ukvarjajo z globalnimi mednarodnimi vprašanji.

Kot je že leta 1963 dejal profesor Thomas Hovet, (Berridge 1985: 94) je ključ razumevanja Združenih Narodov v prepoznavanju vloge, ki jo organizacija igra kot instrument diplomacije. Kot diplomatski instrument so Združeni Narodi v nekem smislu stalna mednarodna konferenca. Predstavniki 191 držav so skorajda stalno navzoči na sedežu OZN na Manhattnu in to daje možnost za stalna diplomatska pogajanja.

Organizacije in agencije ZN so nekakšni strokovni centri, specializirani za posamezna področja družbene dejavnosti, o katerih zbirajo podatke in informacije in na podlagi analiz ter študij pripravljajo priporočila in predloge za upravljanje in urejevanje posameznega področja. Hkrati pa naj bi bili to mednarodni politični forumi, stičišče pojmovanj, interesov in gledanj vseh držav članic in mesto, kjer se razpravljajo ključna vprašanja strategije in taktike posameznega družbenega področja oz. vprašanja, z namenom najti skupne imenovalce za skupne odločitve in skupne akcije. Politična obravnava globalnih vprašanj je prostovoljna, razprava teče na demokratičnih in enakopravnih osnovah, postopek formalno zagotavlja pravico vsake države članice do udeležbe.⁵ Cilj nove diplomacije OZN namreč ni več graditi zavezništva z maksimumom politične in vojaške moči, temveč z maksimumom števila volilnih glasov⁶(Dimitrijević 1970: 17). Glavni način za doseg soglasja so pogajanja, sklepi pa so sprejeti soglasno ali z večino (Vrhunec 1985: 23).

Kot pomembno področje delovanja OZN, globalne organizacije, katere temeljni cilj je ohraniti mednarodni mir in varnost, pa velja omeniti tudi t.i.krizno diplomacijo. Ta zajema operacije OZN v kriznih situacijah, ki jih Diehl in Reifschneider (1996) razdelita na: (1) pasivno diplomatsko intervencijo, (2) aktivno diplomatsko intervencijo, (3) mirovne operacije in (4) ostale akcije. Pasivna diplomatska akcija kaže na prizadevanja OZN za rešitev krize in vključuje pozive k dialogu in k akciji, kot na primer poziv k prekinitvi spopadov. Aktivna diplomatska intervencija temelji na zbiranju dejstev, dobrih uslugah in posredovanju, mirovne operacije pa vključujejo razmestitev opazovalcev ali opazovalnih skupin in vojaških enot. Seveda pa na tip intervencije močno vpliva resnost in akutnost krize, ki se stopnjuje od krize brez nasilja, manjših spopadov, resnih spopadov do vojne (Prešeren 2001: 22).

Pri tem se krizni diplomati najpogosteje, kot osnove za reševanje kriz in ostalih sporov, poslužujejo sredstev mirnega reševanja sporov, ki jih najdemo v VI. poglavju UL OZN. (pogajanje, kupčevanje, posredovanje, sprava itd.)⁷ Drugi element predstavljajo akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj,

⁵ Pri tem pa je seveda treba opozoriti na dejstvo, da večina dogajanja poteka na neformalnih sejah, ob prisotnosti zgolj petnajstih držav članic, formalna zasedanja pa služijo zgolj »uradni« potrditvi sklepov, sprejetih za zaprtimi vrati.

⁶ V Generalni Skupščini šteje glas Indije prav toliko kot glas Islandije in glas Quatarja je enakovreden glasu Velike Britanije, ki je med drugim tudi stalna članica VS. (Vrhunec, 1985:22)

⁷ Sredstva mirnega reševanja sporov, ki jih navaja 33. člen VI. poglavja OZN zajemajo pogajanja, anketo, posredovanje, spravo, razsodništvo, sodno rešitev, obračanje na regionalne ustanove ali regionalne dogovore, ter druga mirna sredstva po izbiri strank v sporu. (UL OZN)

določene v VII. poglavju UL OZN.⁸ Vezni člen med mirnim reševanjem sporov in akcijami v primeru ogrožanja miru pa predstavljajo mirovne operacije, ki potekajo v skladu z določili VI. poglavja, hkrati pa vključujejo tudi določene elemente VII. poglavja UL OZN (Jones 1997: 368 - 369). Ruggie (1998: 240) mirovne operacije označuje kot »sivo področje«, med ohranjanjem miru (*peacekeeping*) in vsesplošnim vojskovanjem.

Kot uporabna pri urejanju mednarodnih konfliktov se je OZN izkazala v primeru Afganistana in dekolonizacije Namibije, ena izmed njenih najpomembnejših odločitev v obdobju po hladni vojni, pa so prav gotovo sankcije, ki jih je OZN naložila Iraku po njegovi invaziji in priključitvi Kuvajta. »To je bil do sedaj najbolj temeljit, odločen in združen odgovor na mednarodno agresivno dejanje« (Ruggie 1998: 104). Kljub temu pa je mogoče naštet tudi številne primere, ko OZN ni uspela uresničiti svojega poslanstva (Ruanda, Srebrenica itd.).

1.2.1. Evolucija in funkcije stalne misije

Fenomen stalnih delegacij pri mednarodnih organizacijah se je prvič pojavil že v času Lige Narodov, vendar pa po besedah Waltersa (Berridge 1985: 95) takrat še ni imel večjega pomena za Ligo. Že v prvih dveh letih obstoja OZN pa so si vlade držav članic prizadevale vzpostaviti formulo za urejanje njihovih odnosov z Organizacijo. Status misij je bil tako legitimiran že z resolucijo Generalne Skupščine (Res 257 (III)) 3. decembra 1948. Obstajajo številni razlogi, ki so vspodbudili vlade, da vzpostavijo stalne misije. Eden je prav gotovo velika rast števila držav na svetovnem prizorišču. Navzočnost njihovih predstavnikov jim po eni strani omogoča, da lažje sledijo razvoju, trendom in mnenjem na globalni ravni, le-ti se namreč odražajo v Organizaciji. Drugi razlog je očitna nujnost vlad članic, da sodelujejo pri posvetovanjih in delu OZN bolj aktivno, kot da so zgolj pasivne članice Organizacije. Nekatere države so tako želele javno promovirati svojo na novo pridobljeno politično neodvisnost, medtem ko so druge v imenu organizacije želele izpeljati svoje unilateralne dejavnosti (Berridge 1985: 95 - 97). Slednje so torej uporabile Organizacijo za legitimizacijo neke akcije, ki bi je

⁸ V tem primeru VS lahko pozove prizadete stranke k podreditvi začasnim ukrepom, med katere lahko sodijo popolna ali delna prekinitev ekonomskih odnosov, železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih ter drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov. V primeru, da se ti ukrepi izkažejo kot neustrezni, pa sme VS z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Taka akcija lahko vključuje demonstracije, blokado in druge operacije, ki se izvedejo z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami članov Združenih Narodov. (VII. poglavje UL OZN)

mednarodna skupnost, v primeru da bi jo izvedle samostojno, verjetno ne odobravala. Nekatero vlade so hotele preprečiti internacionalizacijo notranjih zadev, druge, zlasti tiste v manjših državah, pa so nasprotno menile, da je treba podpreti Organizacijo kot edino možnost za izražanje njihovih interesov in kot forum, ki jim bo omogočal stike z velikimi silami po načelu suverene enakosti. (*ibid*)

Odnosi med državami in mednarodnimi organizacijami imajo triangularno strukturo, ki vključuje državo gostiteljico, mednarodno organizacijo in državo članico. Ta kompleksna situacija zato zahteva natančno definicijo vzajemnih pravic in dolžnosti. Že takoj po ustanovitvi OZN so stopili v veljavo številni instrumenti relevantni za to vprašanje. Na eni strani so bili to dogovori o sedežu (dogovor o sedežu med OZN in ZDA, sklenjen 27. junija 1947), sklenjeni med organizacijo oz. specialnimi agencijami in ustrezno državo gostiteljico, bilateralnega značaja, na drugi strani pa neposredne pravne vezi med državo gostiteljico in članicami organizacije, ki so bile vzpostavljene preko CPIUN⁹ (konvencija o privilegijih in imunitetah Združenih Narodov) in CPISA¹⁰ (konvencija o privilegijih in imunitetah specializiranih agencij). Države članice teh instrumentov se obvežejo, da bodo predstavnikom držav članic organizacije zagotovile določene privilegije in imunitete. Tretjo stranico trianglera pa izpolnjuje neposreden odnos med organizacijo in vsako od njenih članic. Delegati in predstavniki držav članic, ki sodelujejo pri delu organizacije, morajo ravnati v skladu s »pravili organizacije«, ki so sestavljena iz njenih »konstitutivnih instrumentov, relevantnih odločitev in resolucij ter uveljavljene prakse organizacije. (CRSIO 1,34/) Vsi ti instrumenti vsebujejo tudi določene predpise o statusu, ki ga predstavniki držav članic organizacije uživajo na ozemljih drugih držav, ki so prav tako članice organizacije. (Dembinski 1988: 74)

V svojih funkcijah so stalne misije podobne tradicionalnim diplomatskim predstavništvom, in sicer gre tu za funkcije *predstavljanja, pogajanja, zbiranja informacij, odnose z javnostmi in pospeševanje prijateljskih odnosov*. Glede na to, da se te funkcije izvajajo v drugačnih okvirih, po mnenju Deana Ruska (Berridge 1985: 98) gre za t.i. »parlamentarno diplomacijo«, ¹¹ so tudi naloge, ki jih opravljajo nekoliko drugačne od tistih, ki jih opravljajo tradicionalni diplomati.

⁹ V originalu *Convention on Privileges and Immunities of the United Nations*

¹⁰ V originalu *Convention on Privileges and Immunities of the Specialized Agencies*

¹¹ **Parlamentarna diplomacija** je po definiciji Deana Ruska tip multilateralne pogajanja, pri katerih gre za stalno organizacijo z interesi in odgovornostmi, ki so širše od specifičnih točk, ki se pojavljajo na dnevnem redu v določenem času. Gre za redna javna zasedanja, ki so dostopna za medije javnega komuniciranja in so v stiku z javnimi mnenji (povsod) po svetu. Za takšna pogajanja je značilno, da imajo predpisana določena pravila postopka (rules of procedure), ki urejajo potek zasedanj. Formalni

Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja (CRSIO)¹² iz leta 1975 v drugem delu, ki govori o misijah pri mednarodnih organizacijah, našteva naslednje funkcije stalne misije:

1. zagotavljanje predstavljanja države pošiljateljice pri organizaciji;
 - vzdrževanje stikov med državo pošiljateljico in organizacijo kot subjektom mednarodnega prava, sposobnost delovanja, sklepanja kompromisov
 - predstavljanje te države kot članice organizacije, ki sodeluje v procesu odločanja in aktivnostih organizacije
2. vzdrževanje stikov med državo pošiljateljico in organizacijo (vzdrževanje stikov s sekretariatom in državami članicami organizacije);
3. pogajanja z organizacijo in v okviru organizacije;
 - pogajanja z organizacijo so bilateralna (npr. tehnična pomoč državi s strani organizacije)
 - pogajanja znotraj organizacije, misija s predstavniki drugih članic, pa so multilateralna
4. seznanjanje z dejavnostjo organizacije ter poročanje vladi države pošiljateljice o tem;
5. zagotavljanje sodelovanja države pošiljateljice v dejavnostih organizacije;
6. zaščita interesov države pošiljateljice glede na organizacijo;
7. pospeševanje uresničevanja ciljev in načel organizacije v sodelovanju z in v okviru organizacije;

Kot je razvidno iz zgoraj omenjenih funkcij, Konvencija diplomatski misiji države pri mednarodni organizaciji, poleg običajnih funkcij, »podeljuje« tudi funkcijo vzdrževanja stikov z mednarodno organizacijo in zagotavljanja sodelovanja države pošiljateljice pri aktivnostih mednarodne organizacije. Za doseganje vseh teh ciljev je

zaključki zasedanj so običajno izraženi v resoluciji. (Berridge 1985: 98) Rourke in Boyer pa parlamentarno diplomacijo opredelita kot razpravljanje in glasovanje v mednarodnih organizacijah, ki včasih izriva pogajanja in kompromise. (2000: 217)

¹² Konvencija, ki je bila sprejeta na konferenci GA z dne 4.03.1975 (UN doc. A/conf. 67/81), še ni postala *jus cogens* (obče običajno mednarodno pravo), saj so se vse države, ki so gostiteljice mednarodnih organizacij, glasovanja vzdržale, same konference pa se je udeležilo zelo malo držav. (Simoniti 1995: 57)

vsaka posamezna državna delegacija dolžna podrobno obveščati svoje oblasti, strokovne kroge in domačo javnost o rezultatih multilateralnih dejavnosti. Stalno medsebojno informiranje o stanju v lastnih državah spremlja tudi informiranje o svetovnih gibanjih na področju političnih, ekonomskih in drugih odnosov. Potrebno je tudi skupno ocenjevanje gibanj v svetu in konstelacij mednarodnih sil ter hkrati analiza bodočih trendov ter njihovih predvidenih posledic za vsako državo posebej in mednarodno skupnost kot celoto (Vrhunec 1985: 16).

Preko MD mednarodno sodelovanje postaja močan dejavnik vključevanja držav v mednarodne tokove, ki služijo za doseg skladnejšega, hitrejšega in stabilnejšega družbeno - ekonomskega razvoja.

1.3. KRITERIJI USPEŠNOSTI SLOVENSKE DIPLOMACIJE

Da bi lahko razpravljali o tem, koliko je bila določena (mala) država v svojem delovanju v neki mednarodni organizaciji dejansko uspešna, moramo najprej definirati kriterije uspešnosti, na podlagi katerih bomo v nadaljevanju njeno delovanje lahko ovrednotili. V okviru pričujočega diplomskega dela bo pojem uspešnosti obravnavan v kontekstu uresničevanja zastavljenih nacionalnih interesov in zunanje-političnih ciljev (male) države.

Glede na to, da je predmet naše obravnave v drugem delu Slovenija kot nestalna članica VS OZN, bom pri določanju kriterijev izhajala iz njenih nacionalnih interesov in zunanje-političnih ciljev in interesov, ki so definirani v *Deklaraciji o zunanji politiki Republike Slovenije*, v *Resoluciji o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije* in Dokumentu MZZ *Primerna zunanja politika*, ki je bil sprejet 16. 10. 2002, v katerem so opisani uresničevanje dosedanjih ciljev in uradno določena strategija ob pristopu k EU in Natu.¹³ Pri tem je treba upoštevati, da Slovenija pri določanju svojih zunanje-političnih prioritet izhaja iz temeljnih načel ustavne ureditve države in splošno veljavnih načel mednarodnega prava. Če se bo izkazalo, da je Slovenija s članstvom v VS OZN uspela uresničevati, v omenjenih dokumentih zapisana načela in cilje, potem lahko sklepamo, da je bila v svojem delovanju uspešna. Več ciljev ko je bilo s tem

¹³ Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije je bila sprejeta na zasedanju Državnega zbora Republike Slovenije, dne 17. 12. 1999.
Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije je bila sprejeta na zasedanju Državnega zbora, dne 21. 06. 2001.

izpolnjenih, večji je bil njen uspeh, skladno s tem pa je bila večja tudi njena prepoznavnost v mednarodni skupnosti.

Da bi slovensko diplomacijo lahko označili kot uspešno, mora slovenska zunanja politika zagotavljati dve temeljni vrednoti, in sicer varnost (varen položaj v mednarodni skupnosti) ter blaginjo države in njenih državljanov. Za doseg te vrednot mora izpolnjevati naslednje zunanjepolitične cilje:

- Izhajajoč iz temeljnih vrednot in dolgoročnih interesov, je prioriteten cilj slovenske zunanje politike utrjevanje njenega mednarodnega položaja in ugleda. V skladu z Ustavo si Slovenija prizadeva za utrditev slovenske državnosti, ki temelji na narodni, kulturni in jezikovni samobitnosti slovenskega naroda in priznanih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti;
- V mednarodnih odnosih se zavzema za celovito spoštovanje človekovih pravic, ki jih določajo mednarodne pogodbe in drugi mednarodni akti, oziroma običajno mednarodno pravo;
- V mednarodnih odnosih si Republika Slovenija prizadeva za mirno reševanje sporov in zavrača uporabo sile. Podpira nadzor oboroževanja, razoroževanja in neširjenja orožij za množično uničenje;
- V skladu z ustavo in mednarodnim pravom Republika Slovenija podpira boj proti terorizmu, trgovini z mamili in vsem drugim oblikam mednarodnega kriminala;
- Zaradi pospeševanja gospodarskega razvoja ter krepitve mednarodne vloge, si prizadeva za aktivno in enakopravno sodelovanje v pomembnejših mednarodnih organizacijah in ustanovah. Svojo razpoznavnost gradi na svoji srednjeevropski identiteti, vendar z odprtostjo do evropskega prostora kot celote;
- Pomemben element njene evropske in evroatlantske politike ter odnosov s sosedi je tudi regionalna politika Slovenije, katere prioriteta je aktivno sodelovanje Slovenije pri stabilizaciji področja jugovzhodne Evrope in krepitev gospodarskega sodelovanja. Z aktivnim delovanjem v raznih oblikah regionalnega sodelovanja ima Slovenija možnost uveljavitve v regiji in krepitve pozicije znotraj širše evroatlantske politike.

S članstvom v VS OZN je torej Slovenija dobila priložnost za dolgoročno krepitev njenega mednarodnega položaja in ugleda, ter za uveljavljanje njenih interesov v odnosih s posameznimi državami. Cilj pričujočega diplomskega dela v drugem delu bo torej ugotoviti, koliko je Slovenija, s sodelovanjem pri obravnavi vprašanj na dnevnem

redu VS OZN, to priložnost dejansko izkoristila za uresničitev svojih zunanjepolitičnih ciljev.

2. MALE DRŽAVE

Skozi zgodovino smo bili lahko priča številnim poskusom definiranja malih držav, tako literatura o majhnih državah vsebuje različna, celo nasprotujoča si poimenovanja velikosti držav. Kot ugotavljata Russet in Starr (1992: 136), se nacionalne države kljub temu, da so po načelu suverenosti in mednarodnega prava pravno enake, razlikujejo druga od druge po svojih virih, zmogljivostih, dosegljivi izbiri in možnostih, da izkoristijo te izbire.

Kaj torej v teoriji mednarodnih odnosov razumemo pod pojmom »mala država«? V literaturi o malih državah obstaja soglasje, da ni neke zadovoljive in sprejemljive definicije male države. Kljub temu pa obstajajo številni različni pristopi, avtorji katerih se, pri opredeljevanju kategorij malih držav, razlikujejo predvsem glede uporabe kriterijev, kvantitativnih in kvalitativnih. Na začetku pa velja omeniti tudi avtorje, ki se problemu definicije enostavno izognejo, bodisi, da se jim zdi nepomemben oz. nepotreben ali pa zato, ker ga preprosto ni mogoče rešiti. Pojma *majhnost* namreč zaradi njegove kompleksnosti ne moremo definirati, ne moremo ga postaviti znotraj meja. V to skupino lahko uvrstimo avtorje kot so npr. Fox, Vital, Hirsch in Benedict. (Jazbec 2002: 56)

2.1. KVANTITATIVNI KRITERIJI OPREDELITVE MALIH DRŽAV

Med pozitiviste uvrščamo avtorje, ki skušajo velikost povezati z materialnimi in merljivimi elementi. Odločilni merljivi indikator majhnosti je za številne avtorje (Hong 1995; Rapaport, Muteba in Therattil 1971; Koprivnik in Ješovnik 1995; Jazbec 2001 itd.) število prebivalstva, vendar pa se ne strinjajo glede zgornjih in spodnjih omejitev. Hong (1995: 281) in Senjur (1992: 8) trdita, da so male države tiste z 10 milijoni prebivalcev ali manj, s tem da zadnji določi tudi spodnjo mejo, in sicer 1 milijon prebivalcev. Jazbec uvrsti male države v skupino med 1,5 in 15 milijoni prebivalcev, Barston med 10 in 15 milijoni, Kramer (Jazbec 2002: 8) do 15 milijonov itd. Nekateri izmed naštetih avtorjev poleg kriterija prebivalstvo, kot bistven element upoštevajo tudi

velikost ozemlja,¹⁴ tako npr. Jazbec (2002) in Senjur (1992) kot male države označita tiste med 10.000 km² in 100.000 km,² Rapaport, Muteba in Therattil (1971), Taylor (1971), Shand (1985), Bray and Fergus (1986), Bray and Hui (1989), pa vključijo še tretji parameter in sicer BDP (Jazbec 2002: 39). Pri pozitivistih se za države predpostavlja, da imajo določeno stopnjo mednarodne individualnosti in ločenosti (UNITAR 1971: 30). Ločenost¹⁵ se meri s pomočjo indikatorjev kot so npr. dejstvo, da ima država ozemlje, stalno prebivalstvo, vlado in sposobnost za razvoj mednarodnih odnosov (Dommen 1985: 4) ter vsaj določeno stopnjo »notranje samovlade« (Packer 1991: 527). Russet in Starr (1996: 227 - 228) kot osrednje vidike moči in kategorizacije velikosti neke države, navajata prebivalstvo, površino in BDP.

Republiko Slovenijo moremo na podlagi kvantitativnih kazalcev – uporabljeno merilo je število prebivalcev – uvrstiti v skupino držav od 1 do 5 milijonov prebivalcev, med katerimi (skupaj s Slovenijo) od evropskih držav dosegajo nekaj več kot dva milijona le Irska, baltiške države in še nekatere, ki so nastale na razvalinah Sovjetske Zveze. (Benko 1997: 250)

Nekateri avtorji pa menijo, da odnosov med malimi in velikimi državami ni mogoče razložiti zgolj s kvantitativnimi variablami, pač pa je potrebno vključiti tudi druge, kot so struktura mednarodnega sistema, njihova geografska lega in mnenje, da pomen velikih držav variira, odvisno od proučevane teme. Petrič (1996: 878 – 879) tako obravnava vpetost majhnih držav v mednarodno skupnost v luči zunanje politike. Pogoj za njeno uspešnost je tako kreativno prilagajanje mednarodni skupnosti. Bučar (2003: 125) pa meni, da je treba gledati predvsem na »razmerja oz. nasprotja, ki nastajajo med velikimi in majhnimi državami. Majhna država črpa moč iz tega, kar imenujemo relacijske moči, se pravi iz zaveznikov, prijateljskih koalicij ali pa strateško določenih koalicij in iz moči v notranji homogenosti družbe, politike, institucij, prizadevanj.«

¹⁴ Poleg prebivalstva in teritorija je tretji konstitutivni element države še organizirana politična oblast oz. suverenost, ki je priznana s strani mednarodne skupnosti in spoštuje cilje mednarodnega prava. (Degan, 2000: 227-228)

¹⁵ V originalu *separateness*

2.2. KVALITATIVNI KRITERIJI OPREDELITVE MALIH DRŽAV

2.2.1 Liberalistični pristop k opredelitvi malih držav

Številne države, ki jim je bila zaradi majhnega teritorija, števila prebivalstva in drugih kvantitativnih kriterijev, predpisana majhna moč vplivanja na mednarodno okolje, so se v preteklosti izkazale kot uspešne. (Švica, Norveška, Nizozemska itd.) Razlog za to je moč pripisati vse večji medsebojni odvisnosti sodobne mednarodne skupnosti in s tem posledično spremenjenemu razumevanju nacionalnih interesov držav. Dimenzija varnosti, ki je bila tradicionalno razumljena zgolj v okviru vojaško - politične kategorije, se v času globalizacije širi na nova področja, ekonomsko, socialno, politično itd. Kot ugotavljajo Buzan, Wæever in de Wilde (1998: 16), varnost danes razumemo v smislu heterogenih varnostnih kompleksov, ki delujejo na več sektorjih, in sicer vojaškem, političnem, socialnem, ekonomskem, ekološkem. Vse večja kompleksnost mednarodnega okolja vpliva tudi na vire moči. Spričo dejstva, da so ključno središče interakcij in odločanja postale mednarodne organizacije, kvantitativni vidiki moči v številnih situacijah niso več pomembni (Goetschel 2000: 6-7). Skladno s povečanjem dimenzij za zagotavljanje nacionalnega interesa so male države pridobile nove načine za zagotavljanje svoje varnosti, med drugim tudi z vključevanjem v mednarodne organizacije. Možnost vplivanja različnih kategorij malih držav v mednarodnih organizacijah obravnava Keohane, ki tako oblikuje štiri skupine držav, ki se med seboj razlikujejo glede na njihove možnosti delovanja na sistem. Keohane (1996: 295 - 296) tako meni, da so **velike sile** tiste države, katerih voditelji menijo, da morejo same odločilno ali pa odločujoče vplivati na mednarodni sistem; **sekundarne države** so tiste, katerih voditelji menijo, da morejo imeti določen vpliv na mednarodne odnose, vendar ta ne more biti odločujoč; **srednje države** so tiste, katerih državniki menijo, da same ne morejo vplivati in učinkovito delovati v mednarodnem sistemu, menijo pa, da morejo nanj izvajati sistemski vpliv, če delujejo v skupinah ali pa preko mednarodnih organizacij. **Majhne države** pa so tiste, katerih voditelji menijo, da ne morejo nikoli, pa naj delujejo same ali pa v skupinah, imeti pomembnejšega vpliva na mednarodni sistem.

Liberalistični teoretiki torej pri preučevanju svetovnih odnosov, poleg držav, kot mednarodne akterje upoštevajo tudi mednarodne organizacije in druga transnacionalna podjetja. Kot ugotavljata Baylis in Smith (2001: 4 - 5), odnosi med državami niso več razumljeni kot boj za oblast, pač pa temeljijo na sodelovanju, ki ga urejajo mednarodni

režimi in mednarodno pravo. S tem ko liberalizem obravnava mednarodne odnose kot kooperativne, ponuja boljše možnosti za razumevanje zunanje-političnega delovanja malih držav. Te so spričo novih svetovnih razmer presegle okvire delovanja, ki so jim bili pripisani v skladu s kvantitativnimi kriteriji ter preko t.i. kvalitativnih lastnosti postale močnejše in vplivnejše

2.2.2. Konstruktivistični pristop k opredelitvi malih držav

Med konstruktiviste uvrščamo avtorje, ki se osredotočajo na velikost kot na problem percepcije. V tem smislu so majhne tiste države, ki same sebe smatrajo kot take. Rothstein (Benko 1997a: 249 - 50) tako meni, da je majhna država tista, ki prizna, da ne more sama poskrbeti za svojo varnost, da je zato odvisna od drugih držav in da mora biti kot majhna država priznana tudi s strani drugih držav, ki posegajo v mednarodno politiko. Iz tega sklepa, da je zunanja pomoč majhnim državam potrebna, da imajo takšne države le ozke meje varnosti, na voljo pa imajo le malo časa za popraviljanje napak, ki jih storijo in da njihovi voditelji vidijo šibkost take države kot nekaj nespremenljivega. Avtor tako pri kategorizaciji držav upošteva tudi subjektivni vidik – samopercepcijo države in hkrati tudi percepcijo drugih držav v mednarodni skupnosti.

Podlaga za takšno razumevanje pojma mala država je konstruktivistična teorija mednarodnih odnosov, ki, kot ugotavlja Brglez (2991:44), predpostavlja, da imajo mednarodne norme in institucije dvojni učinek: oblikujejo nacionalni interes in neposredno vplivajo na zunanjo politiko držav. Kulturni in institucionalni elementi notranjega in zunanjega okolja držav oblikujejo identiteto držav, na podlagi katere se oblikujejo državni interesi in zunanja politika. Oblikovane identitete držav hkrati vplivajo tudi na meddržavne, normativne strukture, zunanja politika držav pa reproducira in sestavlja mednarodne kulturne in institucionalne strukture.

V skladu s konstruktivističnim pristopom je država definirana kot mala, »/.../ če je tako skonstruirana (*constructed*) s strani svojih članov in drugih, ki so z njo povezani« (Hindmarsh 1996). Benko (1997: 250) poudarja, da takšna samopercepcija malih držav implicira omejenost akcije in nizko učinkovitost nasprotovanja zunanjim pritiskom, kar vodi v pasivno strategijo, katere bistveni smoter je zgolj ohranjanje statusa quo mali državi. Vital (1967: 91) to obrazloži na primeru gospodarske ranljivosti, ki v določeni meri vpliva na subjektivno sliko voditeljev malih držav. Prav tako je, nasprotno, moč najti primere, ko neka *de iure* velika sila istočasno ni *de facto* velika sila, ji je pa takšen

status priznan preko mednarodnega prava¹⁶ (Benko 2000: 155). Podobno tudi Väyrynen (1971: 99) pri svoji definiciji male države upošteva povezavo med velikostjo države in njeno možnostjo izvajanja vpliva oz. moči. Kot malo namreč opredeli

»držav/o/, ki ima nizke cilje in /ali je nizko rangirana s strani drugih, v kontekstu, v katerem deluje. Poleg tega se od malih držav tudi pričakuje, da se bodo obnašale na nek določen način, kar /.../ skupaj z njihovim nizkim rangom vpliva na njihovo obnašanje in možnosti delovanja.« (*ibid*)

»Velikost države se potem meri glede na to, koliko vpliva lahko ta mala država izvaja na posameznih področjih delovanja (npr. finančnem, gospodarskem itd.) in ne več samo v geografskem in fizičnem smislu« (Šabič 2002: 5). Mala država je tako lahko vplivnejša in močnejša na področju, s katerim se aktivno ukvarja že zaradi svojih neposrednih varnostnih, gospodarskih in drugih interesov, z aktivnim sodelovanjem na teh področjih znotraj neke mednarodne organizacije pa si ta vpliv oz. moč lahko še poveča.

Konstruktivistična teorija torej v razumevanje koncepta mala država vnaša nov, subjektivni element – (samo) percepcijo države, na podlagi katere je mogoče opredeliti položaj oz. vlogo te države v mednarodni skupnosti. Bistveni element, ki ga teorija ponuja za razumevanje možnosti zunanjepolitičnega delovanja (vplivanja) male države, je njena identiteta, na podlagi katere država oblikuje svojo zunanjo politiko, s katero vpliva na mednarodno okolje. Prav zunanje okolje (mednarodne institucije, norme itd.) pa so hkrati tiste, ki skupaj z notranjimi akterji sodelujejo pri oblikovanju identitete države. Konstruktivistična teorija poleg tega uvaja t.i. »sektorski pristop« (Šabič 2002: 5), skladno s katerim je uspešnost zunanjepolitičnega delovanja male države pri določenem vprašanju lahko še večja, v primeru da gre za področje, na katerem se država kot vplivno vidi sama in jo hkrati kot takšno dojemajo tudi druge države.

2.3. KRITIČNI PRISTOP IN DRUGI AVTORJI

V zadnjem času pa se vse bolj uveljavlja tudi kritični pristop, ki temelji na spoznanju, »da je vsaka definicija odsev predpostavk in interesov tistega, ki (majhnost) definira.« (Pitt, citirano po Hindmarsh 1986) Njegovi avtorji (Pitt, Abbott, Bertram, Watters, Hauofa in drugi) tako zavračajo pozitivistični in socialno konstruktivistični

¹⁶ Benko kot primer navaja Francijo in Veliko Britanijo po drugi svetovni vojni zaradi njunega statusa stalnih članic Varnostnega sveta OZN (*ibid.*)

pristop, ki sta naravnana na način ki ohranja oz. še pogloblja odnose moči neokolonialističnega, kapitalistično usmerjenega sveta. Zato predlagajo, da se koncepti in orodja analize namesto osredotočanja na majhnost, kot ključni organizacijski koncept, preusmerijo na koncept ohranjanja kulturne avtentičnosti, samoodločbe, identitete /.../ in suverenosti države (Hindmarsh, 1996). Tudi Sundelius (1980: 202) meni, da so poleg kvantitativnih indikatorjev pomembni tudi t.i. kvalitativni kazalci uspešnosti v mednarodnih odnosih, kot so kvalitetna diplomacija, vlada, BDP, delež visoko kvalificirane delovne sile ter visoko kakovostne informacije.

Kriteriji, kot so BDP, devizne rezerve, informacije, znanost, razvitost šolskega sistema itd., ki ne temeljijo na fizični velikosti, lahko znatno povečajo moč neke male države.

Poleg tega velja omeniti tudi avtorje, kot je Foxova (Amstrup 1967: 166), ki analizirajo obnašanje malih držav v specifičnih situacijah (Foxova v času druge svetovne vojne) in tako skušajo priti do določenih »osnovnih karakteristik obnašanja malih držav« ki jih je potem mogoče splošiti in uporabiti v drugih situacijah. Väyrynen (Jazbec 2002: 39-40) pa govori o nujnosti diferenciacije koncepta velikosti, v glavnem zato, ker bi to prispevalo k večji integraciji različnih raziskovalnih pristopov. Sam je tudi avtor praktičnega pregleda različnih teoretskih pristopov k raziskovanju malih držav.

Kljub tako velikemu številu pristopov in avtorjev, pa je edini, ki se neposredno ukvarja z delovanjem majhnih držav v mednarodnih organizacijah, Mark Hong (2001: 1), ki za kriterij klasifikacije malih držav vzame število prebivalstva, ki je manjše od 10 milijonov. V skladu s to klasifikacijo je trenutno v OZN približno 120 (skoraj dve tretjini celotnega članstva) držav, ki bi jih lahko opredelili kot male države. Vendar pa Türk¹⁷ na tem mestu opozarja, da v OZN kvantitativni kriteriji največkrat nimajo odločilnega pomena. Tako imajo države, ki so sicer (z ozirom na število prebivalstva, velikost teritorija, BDP itd.) razumljene kot večje oziroma močnejše države, v OZN pogosto status manjše države. V številnih primerih se namreč izkaže (to bo razvidno tudi v nadaljevanju), da status velike države pripada zgolj stalnim članicam VS oziroma skupini G-8.¹⁸

¹⁷ Intervju preko elektronske pošte z dr. Danilom Türkom, pomočnikom Generalnega sekretarja OZN za politične zadeve, v času slovenskega predsedovanja stalnim predstavnikom slovenske misije pri OZN. (14.06.2003)

¹⁸ G-8 (Group of 8) sestavljajo G-7 (skupina sedmih najbolj razvitih držav, Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska, VB in ZDA) in Rusija. V prihodnje naj bi se tej skupini pridružili tudi Kitajska in Indija.

3. MALE DRŽAVE V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH

Zakaj se (male) države pravzaprav vključujejo v mednarodne organizacije (v nadaljevanju MO)? V nadaljevanju bom na zgornje vprašanje poskušala odgovoriti s proučevanjem funkcij, ki jih mednarodne organizacije izvajajo, in lastnosti, ki jim le-to omogočajo.

Zaradi njihove odvisnosti od zunanjega okolja ter ranljivosti in občutljivosti na spremembe v njem, je vprašanje obstoja malih držav tesno povezano z vprašanjem njihovega sodelovanja z drugimi državami, kot tudi z drugimi subjekti mednarodnega prava, še zlasti z mednarodnimi organizacijami. Ker se za zagotovitev lastne varnosti mala država ne more kaj prida zanašati na svojo moč, si jo more zagotoviti predvsem s prizadevanjem za urejene in dobre odnose s sosedi in vključevanjem v ustrezna zavezništva (Petrič 1996: 883). Amstrup (Jazbec 2001: 60) ugotavlja, da se v literaturi glede možnosti izbire varnostne politike malih držav, navaja predvsem nevtralnost, zavezništva (zavezništva med malimi državami, zavezništva male in velike države, regionalna zavezništva in multilateralna zavezništva), članstvo v mednarodnih organizacijah in drugo.

Pomembno sredstvo za zagotavljanje varnosti pa je danes lahko tudi spretna in taktična diplomacija. Morgenthau (1995: 242) tako navaja, da lahko sposobni in spretni diplomati šibkejših držav, ko so soočeni z navidezno obsežnejšimi viri močnejših držav, z uporabo pravih taktik in strategij, izboljšajo končni rezultat. Države si z diplomacijo torej lahko povečajo svojo moč, ki se danes vse bolj odraža v znanju, obvladovanju določenih spretnosti, posedovanju kakovostnih informacij in idej. Žal pa bo analiza slovenskega članstva v VS OZN v nadaljevanju pokazala, da je eden ključnih problemov slovenske diplomacije ta, da potem ko Slovenija enkrat postane članica nekega mednarodnega foruma, nenadoma nima več kakovostnih idej (oziroma ni več prizadevanj, da bi se le-te oblikovale) s katerimi bi opozorila nase kot na verodostojnega in zanimivega partnerja ter tako povečala svoj vpliv pri odločanju. Kot ugotavlja Türk (2004: 72), »Slovenija še nima izdelane politike, s katero bi jasno opredelila lastna načela in metode njihove uporabe.« Zato se še vedno dogaja, da slovenska zunanja politika v nekaterih primerih, ko se je treba opredeljevati do svetovnih problemov, slepo sledi stališčem velikih držav. To se je na primer izkazalo ob napada sil Nata na ZRJ, ko je Slovenija brezpogojno podprla vojaško akcijo, čeprav

bi bilo v danem položaju bolj modro, če bi zavzela nekoliko bolj nevtrarno stališče. Očitki servilnosti slovenske diplomacije torej le niso povsem brezpredmetni.

Po mnenju Parlamentarcev za globalno akcijo (PGA 2002) lahko male in srednje velike države zelo učinkovito uporabljajo »skupinsko diplomacijo« in tako te države, ki nimajo nujno veliko konvencionalnih političnih, vojaških in ekonomskih vzvodov, dajejo odločilni prispevek svetovnemu dogajanju.

Vključenost v proces integracije tako vsaj delno pomeni kompenzacijo njihove ekonomske inferiornosti in vsaj do neke mere poveča varnost¹⁹ ter okrepi dejansko pozicijo. To obenem tudi izboljša njihov profil in poveča njihovo prisotnost v mednarodni skupnosti in s tem možnosti sodelovanja v procesih, ki se v njej odvijajo. S tem mala država navaja mednarodno skupnost na svojo prisotnost in tako skuša nadomestiti odsotnost tradicije, ki bi bila povezana z njenim imenom. (Benko 1997: 438) Mednarodne organizacije bi tako lahko označili kot »dogovore, ki naredijo sodelovanje lažje uresničljivo in trajnejše« (Koremenos et al. 2001: 3).

Prednost malih držav pri vključevanju v integracije je njihova velika sposobnost prilagajanja, kar jim omogočata manjši družbeni sistem in organizacija ter večja transparentnost. (kljub danes zelo očitnemu prekrivanju velikega števila vlog, ki jih igrajo eni in isti izvajalci) Male države se morajo tako osredotočiti na specializacijo v ožjih področjih (strategija niš), obenem pa morajo biti, zaradi naraščajoče soodvisnosti, odprte za mednarodno okolje (nujnost širokih in mnogovrstnih kontaktov, tako na uradni kot na neuradni ravni) (Jazbec 2001: 74).

Racionalno - institucionalna perspektiva (Russet, Oneal in Davis) vidi mednarodne organizacije kot tiste, ki kot predstavniki skupnosti, omogočajo državam, da ustvarjajo in uresničujejo vrednote skupnosti ter izpolnjujejo mednarodne obveze. Ključna vloga mednarodnih organizacij je zagotavljanje sredstev za sodelovanje med državami na področjih, kjer sodelovanje prinaša koristi za vse oz. večje število držav (Bennett 2002: 5). To je mogoče zaradi dveh lastnosti mednarodnih organizacij, in sicer centralizacije in neodvisnosti. Centralizacija²⁰ (konkretna in stabilna organizacijska struktura ter administrativni aparat, ki ureja kolektivne dejavnosti) vzpostavlja stabilen forum za pogajanja in hkrati omogoča hiter odgovor, odziv na razvoj dogodkov. Neodvisnost pa

¹⁹ Članstvo v neki mednarodni varnostni organizaciji, ki temelji na načelu vzajemne varnosti, lahko na primer državi zagotovi obrambo pred morebitnim napadom in zadržuje morebitne prihodnje tekmece na doseg roke. (Mosser 2000)

²⁰ Koremenos, Lipson in Snidal menijo, da pojem centralizacija pokriva številne centralizirane dejavnosti. Sami se osredotočajo na centralizacijo za širjenje informacij, zmanjševanje stroškov trgovanja in transakcijskih stroškov ter povečanje, krepitev uveljavljanja (enforcement). (Koremenos 2001: 11)

zlasti omogoča, da mednarodne organizacije sodelujejo pri oblikovanju razumevanj, vplivajo na pogoje, v katerih se odvijajo državne interakcije, razvijajo norme in posredujejo pri ali rešujejo spore med državami članicami. Formalne mednarodne organizacije so prominentni soudeleženci v številnih kritičnih epizodah mednarodne politike.²¹ (primeri: sankcije VS proti Libiji, inšpektorji IAEA v Severni Koreji, mirovne operacije na Bližnjem Vzhodu itd.), poleg tega pa pomagajo urejati tudi številna pomembna področja meddržavnih odnosov, od globalne zdravstvene politike (WHO), evropske varnosti (OVSE in Nato) do mednarodne monetarne politike (IMF). Sodelovanje v takšni organizaciji pa obenem tudi zmanjšuje možnost razvoja hujših konfliktov med državami članicami. (Abbott 1998: 8)

Države tako zavestno uporabljajo mednarodne organizacije za zmanjševanje transakcijskih stroškov²² v ožjem smislu in v širšem za ustvarjanje informacij, idej, norm in pričakovanj, za izvajanje in spodbujanje specifičnih dejavnosti, za legitimizacijo oz. delegitimizacijo določenih idej in praks, ter za povečanje njihovih sposobnosti in moči (*ibid*). Skladno s tem poteka tudi ustanavljanje in oblikovanje mednarodnih institucij. Koremenosova in drugi (2001: 2) namreč ugotavljajo, da »kljub mnenju realistov, da mednarodne institucije²³ za moč držav nimajo bistvenega pomena, so le malo več kot številka, /.../ države precej časa in truda posvečajo ustanavljanju mednarodnih institucij, ker lahko s tem pospešujejo oz. ovirajo cilje držav na področju mednarodne ekonomije, okolja in nacionalne varnosti. /.../ Ko so institucije enkrat ustanovljene, jih je le težko spremeniti in prilagoditi spremenjenim konfiguracijam mednarodne moči.«

O načinih, kako lahko male in šibke države izvajajo vpliv²⁴ skozi mednarodne organizacije, govori tudi Michael Mosser. Kljub standardnemu neorealističnemu stališču, da male države v mednarodnih sistemih nimajo druge izbire kot soočati se z močnejšimi sosedami, Mosser meni, da vpliv v mednarodnih organizacijah ni nujno

²¹ V tem primeru gre za t.i. krizno diplomacijo, saj mednarodne organizacije delujejo kot mehanizmi za reševanje mednarodnih kriz in konfliktov.

²² Tu gre za stroške doseganja sporazuma in njegovega delovanja. Ko vzpostavljajo institucije, morajo države namreč pridobiti znanje o vprašanih, temah, s katerimi se ukvarjajo, informacije o ostalih članicah ter o morebitnih učinkih alternativnih institucionalnih oblik. Delno to lahko pridobijo na pogajanjih. Poleg tega so tu še drugi transakcijski stroški, kot so jamstva, zaščite, ki zagotavljajo poslušnost in vzdržujejo sodelovanje. Kot navaja David Lake lahko takšna jamstva vključujejo sankcije, jemanje talcev ter sporazume o reševanju konfliktov (Koremenos et al. 2001: 22).

²³ Avtorji uporabljajo termin **institucija**, ki je soroden terminu organizacija, le da je nekoliko širši in zajema vse stalne oblike sodelovanja med katerimikoli akterji.

²⁴ Nazoren primer najdemo v OZN. Japonska in Nemčija imata namreč danes v tej organizaciji precej skromno vlogo zato, ker nista uspeli razveljaviti odločitve iz leta 1994 - 45, s katero sta bili izključeni iz VS. (*ibid*) Enako velja tudi za reformo celotne OZN, ki je po svoji strukturi še vedno odraz razmer v času njene ustanovitve.

direktno povezan z močjo države. Da bi razložil, na kakšen način male države (manjši akterji)²⁵ izvajajo svoj vpliv v mednarodnih organizacijah, je združil elemente dveh teoretičnih pristopov, in sicer realizma²⁶ in neoliberalnega institucionalizma ter razvil nov teoretski pristop, ki ga je poimenoval »institucionalni realizem«. Razlika med obema pristopoma je v tem, da realizem predpostavlja, da države za doseg želenih ciljev in ohranitev prednosti, delujejo v skladu z lastnimi interesi, institucionalizem pa temelji na predpostavki, da institucije mednarodnemu sistemu prinašajo red in stabilnost. Nov pristop, institucionalni realizem, tako temelji na predpostavki, da se države zavedajo in prepoznavajo pomen mednarodnih institucij, ki jim kot take lahko pomagajo pri doseganju njihovih ciljev. Pravila postopka in pravila odločanja znotraj organizacij omogočajo vzpostavljanje reda ter hkrati dajejo večjo vlogo malim državam. Male države namreč le-te uporabljajo (izrabljajo) za to, da prisilijo večje akterje bodisi k (zanje) neoptimalnemu obnašanju ali pa celo nedelovanju (npr. prepoved grožnje s silo). Ta pravila torej manjšim služijo kot pomembni dejavniki za oviranje uporabe moči večjih in močnejših akterjev (Mosser 2002: 5-15). Velike države zato tem pravilom niso najbolj naklonjene in si prizadevajo, da bi bila le-ta čimbolj ohlapna in bi dopuščala čimbolj svobodno interpretacijo. Podobno Svetličič (2004: 64) ugotavlja, da »majhne države svoje interese lahko uveljavljajo le na temelju mednarodnih odnosov, slonečih na pravilih ter trdnih in preglednih načelih,²⁷ medtem ko je velikim bolj v prid diplomatsko reševanje vprašanj, pri katerih pride do izraza njihova moč.« Vendar pa formalna pravila in postopki sami po sebi niso dovolj, saj bi jih večji akterji hitro lahko spremenili in priredili v svojo korist. Na tem mestu pa nastopi druga varovalka manjših držav, neformalne norme, ki se oblikujejo znotraj organizacije same, kot tudi širše mednarodne skupnosti. Neformalne norme²⁸ delujejo kot nepisana pravila, ki sodelujejo pri določanju vzorcev (standardov) obnašanja, po katerih poteka vsakodnevna interakcija med državami članicami. Če npr. obstaja pravilo posvetovanja in dialoga, potem bodo večje države zavezane vsaj posvetovati se z manjšimi državami, preden bodo sprejele neko radikalno spremembo v strukturi

²⁵ V originalu *minor actors*.

²⁶ Osrednja kategorija klasičnega realizma sta nacionalni interes in varnost, skupni interes je zanje fikcija. Mednarodne organizacije vidijo zgolj kot sredstvo za ohranitev vodstvenih pozicij ključnih držav, odvisne so torej od volje in interesov držav.

²⁷ Türk (2004: 72) pri tem opozarja, da je ta načela potrebno uporabljati inteligentno, saj v mednarodni politiki ta načela ne učinkujejo samodejno, pač pa v procesu, kjer se je treba narediti sposobnega biti partner.

²⁸ Neformalne norme različni avtorji poimenujejo drugače, tako jih na primer Robert Axelroid definira kot »sistem sankcij«, Stephen Krasner kot »standardi obnašanja«, Hedley Bull kot »neformalna pravila« in Janice Thomson kot »običajna praksa«. (Mosser 2000: 8)

organizacije.²⁹ Svoje ugotovitve Mosser preverja na primeru delovanja malih držav v Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).³⁰ Na primeru Evropske Unije analizira uporabo institucij EU s strani držav Beneluxa, ki so že od samega začetka sodelovale pri njihovem oblikovanju in so se odločno uprle kakršnikoli spremembi ki bi onemogočila njihovo sistematično nadpovprečno zastopanost v Svetu, kar večje države članice obvezuje in jih sili k upoštevanju mnenj njihovih manjših sosed (Mosser, povzeto po Pollack 2000: 24). Tudi Foxova (1969: 763) v primeru OZN poudarja, da je s formalnega vidika pomembno, da so male države sodelovale že pri samem ustanavljanju OZN. Kljub temu, da njihovo mnenje ni bilo odločilno, pa so imele male države veliko priložnost razpravljati in poskušati kljubovati vlogi, ki jim je bila določena. (*ibid*) Nasprotovanje malih držav je moč opaziti že na samem začetku ustanovitve OZN (na konferenci v San Franciscu), le-te so namreč odločno napadle glasovalno formulo v VS, ki je predvidevala privilegiran položaj petih stalnih članic, ni pa jasno opredelila uporabe veta v specifičnih situacijah (Bennett 2002: 51).

Ko razpravljamo o mednarodnih organizacijah, pa moramo upoštevati, da njihova učinkovitost ni neodvisna od obnašanja in volje držav članic. Države namreč vstopajo v mednarodne organizacije v pričakovanju koristi za njihove nacionalne interese, kar pa ni nujno vedno povezano z željo po večji učinkovitosti organizacije same. Bennett (2002: 5 - 6) vidi paradoks sodobnega sveta v tem, da naraščanju revolucionarnih mednarodnih problemov, divergentnim nacionalnim interesom in poudarku na vrhovnosti in suverenosti države, kljubuje le počasen razvoj mednarodnih institucij. Na eni strani imamo tako vse večji obseg problemov, na drugi pa pomanjkanje sredstev za njihovo reševanje.

Ker MO postanejo instrument za izvajanje zunanje politike držav članic, je njihov učinek velikokrat odvisen od stališč in interesov držav članic do neke problematike. MO sicer imajo možnost sankcioniranja držav članic, kar bi lahko povečalo njihovo učinkovitost, vendar pa se morajo države članice o uvedbi ustreznih ukrepov prej dogovoriti. Tako se torej MO nemalokrat znajdejo v začaranem krogu, saj so, kot stranski produkt meddržavnih interakcij, prisiljene upoštevati interese držav, pa čeprav le-ti onemogočajo njihovo učinkovito delovanje.

²⁹ V primeru ZN je za manjše spremembe Ustanovne listine potrebna dvotretjinska večina glasov članic GS, (pri čemer velja upoštevati, da majhne države v GS tvorijo večino) hkrati pa so potrebni glasovi vseh stalnih članic VS. (XVIII poglavje, člen 108 UL OZN)

³⁰ V originalu OSCE, *Organization on Security and Cooperation in Europe*.

3.1. MALE DRŽAVE V OZN

Združeni Narodi so na splošno posebne vrednosti za diplomacijo malih, šibkejših in še zlasti mikro-držav, saj jim predstavništvo v središču med toliko stalnimi misijami v New Yorku, prihrani stroške (v osebju kot tudi glede finančnih virov) vzdrževanja celotne mreže diplomatov po svetu. Kot pravi Kay (Berridge 1985: 177), »lahko vodja misije iz neke nove države, služi tudi kot ambasador v ZDA in tako de facto kot predstavnik vsaj še 80 drugim državam«.

Med 51 državami ustanoviteljicami ZN je bilo kar 22 držav (43 %) z manj kot 13 milijoni prebivalcev, največ majhnih držav pa se je OZN pridružilo leta 1955, v okviru paketa držav, ki jim od leta 1950 zaradi nesoglasij med blokoma v Varnostnem svetu ni uspelo pridobiti podpore za včlanitev (Bennett 2002: 82). V sedemdesetih, osemdesetih in konec devetdesetih let XX. stoletja pa se je Organizaciji pridružilo največ držav z manj kot milijonom prebivalcev. Leta 2003 je bilo med 191 članicami 131 (68,6 %) držav z manj kot 13 milijoni prebivalcev.

Vsaka država, ki je želela postati članica ZN, je morala je morala izpolnjevati pogoje, ki jih določa 4. člen Ustanovne listine:

1. Lahko postanejo članice Združenih narodov vse miroljubne države, ki prevzamejo obveznosti v tej Ustanovni listini, in ki so po presoji Organizacije sposobne in voljne spolnjevati te obveznosti.
2. Vsaka država se sprejme za članico Združenih narodov z odločbo Generalne skupščine na priporočilo Varnostnega sveta.

V OZN se torej lahko včlanijo vse države, ne glede na velikost njihovega ozemlja, število prebivalstva, vojaško moč itd. Kljub temu pa že sama Ustanovna listina, z vpeljavo dveh vrst članstva v VS, krši načelo enakosti, v prid posebnemu položaju velikih sil (stalne članice). Dimitrijević (1970: 18) to opravičuje z ugotovitvijo, da imajo nekatere države v mednarodni skupnosti večji vpliv in širši interes, kar pa jim nalaga tudi večjo odgovornost za ohranitev mednarodnega miru in varnosti.

Kljub temu je članstvo v OZN za male države cilj, saj predstavlja pomemben del njihovega političnega kot tudi praktičnega mednarodnega prepoznanja. Načela ZN in mednarodno pravo za male države namreč predstavljajo pomembne elemente njihove varnosti in delovanja. Vsaka država članica ima en glas za sprejemanje odločitev znotraj razvejanega sistema ZN. Vsaka država je tudi navzoča v razpravah in sodeluje v procesu oblikovanja in sprejemanja političnih odločitev. Kljub temu, da je posamezno mnenje ali glas majhne države verjetno zelo redko odločujoč (čeprav »male države

lahko sklepajo zaveznitva in s tem vplivajo na obliko odločitve, kot nakazujeta primera UNCTAD³¹ in UNESCO³² [Bray in Packer, 1993: 242]), še vedno predstavlja pomemben element njihovega sodelovanja v globalni politiki. ZN lahko opišemo kot edinstveno politično prizorišče za kontinuirano politično dejavnost malih držav, ki lahko celo privede do situacije, ko »nove male države predstavljajo skoraj večino v ZN in vsaka od njih uživa pravico do enega glasu« (Fox 1969: 761), ne glede na njihovo velikost in razvitost. Načelo enakopravnosti držav je na formalni ravni najbolj dosledno izvedeno v Generalni skupščini OZN. Ta organ poleg tega predstavlja forum, kjer je pomembno orožje majhnih držav njihova številčna premoč, ki bi jo lahko s povezovanjem v različne skupine maksimalno izkoristile. Pri tem pa je treba upoštevati tudi ovire, kot so razlike med državami in hkrati tudi razlike med regijami, ki jim le-te pripadajo. Kljub temu pa se izkaže, da tudi pri vlogi in delu držav članic v GS obstajajo velike, prevelike razlike.

Iz podatkov o spremljanju glasovanja, udeležbah v razpravah, predlaganju in sponzoriranju resolucij ter udeležbi na sejah za posamezno državo se izkaže, da je vsega kakih 20 do 30 držav, za katere je moč trditi, da imajo pomembno ali vsaj zaznavno vlogo pri veliki večini, če že ne pri vseh vprašanjih, ki jih obravnava GS oz. njeni odbori. To so stalne članice VS, velike in pomembne države, kot so Nemčija, Japonska, Indija, Kanada, Mehika, Italija, Indonezija, Egipt, Južna Afrika, Avstralija, ali tiste, ki v danem obdobju vodijo neko regionalno skupino. Sledi skupina kakih 60 do 80 držav, ki sicer bolj ali manj zavzeto spremljajo vso pestro problematiko, s katero se ukvarjajo GS in njeni odbori, imajo pa dejanski vpliv ali pomembno vlogo le pri nekaterih vprašanjih, nikakor ne pri vseh. Sledi zadnja skupina, vsekakor največja, iz pretežno najmanjših, najrevnejših držav in tistih, ki so tudi sicer nerazpoznavne ali v stalni krizi in niso sposobne niti spremljati dogajanj v OZN, kaj šele igrati dejavno vlogo (Marin-Bosch 1999: 167).

Medtem ko se male (kot tudi velike) države razlikujejo med seboj glede na stopnjo razvitosti, človeških in naravnih virov, geografske lokacije in kulturne zgodovine, pa ne smemo prezreti tudi subjektivnih faktorjev, ki pojasnjujejo njihovo obnašanje. Med slednje bi lahko uvrstili njihovo percepcijo lastnih nacionalnih interesov, ranljivost v mednarodnih odnosih, tekmovanje za naklonjenost in priznanje s strani mednarodne

³¹ Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju (v originalu *United Nations Conference on Trade and Development*)

³² Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (v originalu *United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*)

skupnosti, priložnost za preoblikovanje ZN, da bi se le-ti bolje odzvali na njihove potrebe, ter potrebo po sodelovanju pri skupni agendi in skupnih ciljih, da bi tako povečali njihov vpliv. (Hong 1995: 277)

Konec hladne vojne je sicer prinesel za male države posebno priložnost, da sodelujejo kot »avtonomni akterji«, vendar pa še ni jasno, če bo to vodilo v kvalitativne spremembe v mednarodnih odnosih. Veliko je odvisno od tega, ali je glasove malih držav moč uporabiti na organiziran in sistematičen način, s katerim bi izvajali pritisk za dosego spremembe, ki bi bile za njih prednostne in ali se bodo večje države temu pritisku zmožne upreti. Pri tem sta še zlasti pomembni dve organizacijski vprašanji. Prvo je reforma VS OZN, kjer si male države prizadevajo za spremembe v sestavi in proceduri, ki bi vodile k večji transparentnosti, odgovornosti, legitimnosti in večji meri zastopanosti malih držav v posvetovanjih. Drugo vprašanje pa zadeva odnos med Generalno skupščino, kjer so male države, po številu, v dominantni poziciji, in Varnostnim svetom, ki pa ga nadzorujejo stalne članice. Cilj v obeh primerih je dati večjo odgovornost GS v zadevah mednarodnega miru in varnosti. (Hong 1995: 277)

Seveda pa jim članstvo v ZN prinaša tudi nekatere druge ugodnosti. Poleg tega, »da je moč opaziti razvoj njihovega sodelovanja na pomembnih mednarodnih konferencah in v organizacijah« (Fox 1969: 762), ne gre prezreti tudi dejstva, da lahko male države (in njihovi predstavniki) delujejo kot prominentni akterji v diplomatskih pogajanjih. Nenazadnje pa obstaja tudi možnost, da se njihovi diplomati vključujejo v permanentno diplomacijo ZN (ali drugih organizacij). Vse skupaj bi tako upravičeno lahko povzeli z besedami Väryrynena (Jazbec 2002: 74), »da so navadno mednarodne institucije najboljši prijatelj malih držav«.

3.1.1. Vpliv članstva male države v MO na njeno diplomacijo

Članstvo v izvršilnih telesih mednarodnih organizacij, zlasti v VS OZN prinaša številne pozitivne in negativne posledice za diplomacijo majhne države, saj se le-ta začne intenzivno in dnevno srečevati ter ukvarjati z novimi in dodatnimi, do tedaj manj poznanimi in prisotnimi temami. Eden ključnih problemov, s katerim se, ob vključevanju v mednarodno okolje srečujejo male države, je pomanjkanje ustreznega strokovnega znanja na področjih, ki niso v njihovem neposrednem nacionalnem

interesu³³ (Thorhallsson 2000: 128). Kljub temu pa država, ki trpi za pomanjkanjem virov in je zato šibkejša, lahko z mednarodnimi pogajanjem poveča svojo moč. (Morgenthau 1995: 242)

VS se je v času slovenskega nestalnega članstva ukvarjal s kriznimi žarišči, od katerih jih je bilo največ v Afriki (Sierra Leone, Kongo, Burundi itd.), ostala pa v Aziji, Latinski Ameriki in Evropi. Tako se je tudi slovenska misija kaj kmalu znašla v položaju, ko je bilo potrebno stalno pridobivanje informacij o novih temah, o katerih so se dnevno sprejemala vrednostna stališča do njihovega reševanja. Vsak od petih slovenskih diplomatov na misiji pri OZN je bil tako zadolžen za posamezna področja, ki so bila predmet obravnave v VS OZN. S tem je postalo poznavanje mednarodnih tem celovitejše in vsebinsko tehtnejše.

Povečana zunanjepolitična aktivnost v takem primeru pomeni tudi neizogibno povečanje stroškov delovanja diplomatske organizacije. Izkaže se, da omejena diplomatska mreža majhne države verjetno ne zmore zadostiti zahtevi po povečanem zagotavljanju zunanjepolitičnih informacij. Rezidenčnih misij v državah, ki sicer niso v bližnji zunanjepolitični optiki, je namreč, tudi zaradi pomanjkanja kadrovskih in finančnih virov, malo, kar zmanjšuje število relevantnih virov pridobivanja ustreznih informacij za odločanje v VS, a tudi oži vsebinski spekter pridobljenih informacij.³⁴ Zaradi izrazite obremenjenosti z obsegom tem, informacij in nujnostjo sprotnega reagiranja ter glede na omejenost virov se lahko v določenih situacijah nakaže, če ne že celo kar pojavi, neobvladovanje in posledično sprejemanje ne najbolj ustreznih zunanjepolitičnih odločitev. (Jazbec 2001: 71) »Globalna politika Slovenije zato temelji na selektivnosti, kot načinu maksimalne izrabe omejenih nacionalnih virov « (Deklaracija o ZP RS 1999: 5). Sloveniji je, po besedah Samuela Žbogarja,³⁵ »uspelo z dobro postavitvijo posebne skupine (*»task force«*) v MZZ, ki je bila sposobna dokaj neodvisno spremljati tekoče, vsakodnevne odločitve, ki jih narekuje delo VS ter

³³ Benko (1997: 68) pod pojmom nacionalni interes razume zagotovitev samostojnosti in teritorialne integritete države, političnega sistema in političnih vrednot, kakor tudi nacionalne kulture in nacionalnih vrednot. Vukadinović (1989: 163) pa nacionalni interes opredeli kot skupek teženj, ki jih določena država skuša trajno uresničiti preko delovanja svojih zunanjepolitičnih akterjev oziroma kot skupek določenih, značilnih zahtev, ki se jih akter zunanjepolitičnega odločanja drži pri izbiranju svoje alternative.

³⁴ Vse to pa je po Hongovem mnenju (1995: 283) moč kompenzirati z aktivnim, artikuliranim in sposobnim ambasadorjem, ki ga podpira usposobljena diplomatska ekipa, ki je uspešna v vzpostavljanju zvez, zbiranju informacij in sposobna izvajati vpliv.

³⁵ Intervju s Samuelom Žbogarjem, državnim sekretarjem na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, v letih 1998 – 1999 namestnikom predstavnika RS v Varnostnem svetu OZN, glavnim usklajevalcem in svetovalcem za Balkan, Ljubljana, (14.04. 2003)

obenem tudi dajati pobude. Pomembno je bilo, da je imela prave ljudi na pravem mestu, ki so bili pripravljeni delati in tako sposobni kompenzirati kvantiteto s kvaliteto«.

Petrič (Kunič 2002: 33) pa dodaja, da so ob posameznih vprašanjih, ki jih obravnava OZN, pomembnejši kot velikost in usposobljenost misije v New Yorku opora, vsebinska navodila in pomoč iz domovine.

Svetličič (2003: 128) opozarja, da

»majhnost lahko pomeni tudi prednost, in sicer če so izpolnjene tri predpostavke: prvič, če imamo visoko usposobljene kadre, če smo enotni in zato učinkovitejši. Raziskave v tem smislu kažejo, da je ta enotnost predpostavka učinkovitosti na vseh področjih. Tretjič, če se specializiramo, kajti majhna država kot je Slovenija ne more pokrivati vseh vprašanj. V razreševanje svetovnih problemov se moramo tako vključevati na tistih področjih, kjer imamo konkurenčno prednost, kjer imamo več znanja. Z ugledom, ki ga zgradimo na tako specializiranih področjih, lahko postanemo vplivnejši tudi na drugih področjih, kjer imamo premalo znanja ali pa smo manj zainteresirani.«

Na tem mestu velja kot primer omeniti delovanje Malte v OZN, ki ji je, komaj tri leta po neodvisnosti, na dnevni red dela GS OZN uspelo uvrstiti vprašanje pomorskega prava, ureditev katerega je bila, glede na to, da gre za malo otoško državo, v njenem neposrednem nacionalnem interesu. Zahvaljujoč uspešnemu vodstvu ji je uspelo, s tem si je zagotovila sloves države, ki oblikuje uspešne predloge za delovanje OZN in države, ki je sposobna zasedati položaje z visoko avtoriteto. Podobno se je v primeru Kambodže, okoljskih vprašanj, pomorskega prava in reforme OZN izkazal Singapur, država z manj kot tremi milijoni prebivalcev. (Hong 1995: 286)

Določene posledice imajo tako pozitivne kot tudi negativne učinke, vsem pa je skupno, da kažejo na povečan obseg informacij, ki se stekajo v zunanje ministrstvo, zato je potrebno dosledno selekcioniranje le-teh glede na njihovo pomembnost. Posebej zahtevno je najti pravi način za prelitje pridobljenih znanj in izkušenj v dolgoročno zunanjepolitično delovanje diplomatske organizacije.

Zaradi prevelikega obsega tem, s katerimi se je Slovenija ukvarjala, sem tudi sama primorana izbirati med tistimi, ki so bile za našo državo prioritete, zato se bom osredotočila predvsem na vprašanja, pri katerih je bila Slovenija bolj aktivno soudeležena. Poleg tega bo poudarek na dveh mesecih, in sicer avgustu 1998 in novembru 1999, ko je Slovenija predsedovala Varnostnemu svetu OZN.

4. POMEN VARNOSTNEGA SVETA OZN

Glede na to, da bo v nadaljevanju predmet našega konkretnega preučevanja članstvo Slovenije v Varnostnem svetu OZN, je prav da si najprej ogledamo, kaj Varnostni svet sploh je in kakšna je njegova vloga v sistemu OZN.

VS je eden izmed glavnih organov OZN, ki ga sestavlja 15 članic, med katerimi jih je 5 s stalnim sedežem in pravico do veta. To so ZDA, Velika Britanija, Rusija, Kitajska in Francija. Preostalih 10 prevzema sedež za obdobje dveh let, prihajajo pa iz petih različnih geografskih in političnih območij: Azija in Afrika imata na voljo 5 sedežev, Latinska Amerika in Karibi dva, Zahodna Evropa, Kanada, Avstralija in Nova Zelandija si delijo dve mesti, en sedež pa je rezerviran za države Vzhodne Evrope. Predsedovanje prevzame vsak mesec druga država članica, vrstni red pa določa abecedni red imen držav.

Njegova primarna funkcija, ki mu je bila poverjena z UL OZN (člen 24), je ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Za izvajanje te funkcije lahko VS na dnevni red za razpravo predloži katerikoli spor, ogrožanje ali kršitev miru ali agresivno dejanje, ob spoštovanju načel notranje jurisdikcije držav. V okviru te primarne odgovornosti ima VS tudi nalogo oblikovati načrte za mednarodno urejanje oboroževanja. (Bennett 2002: 69)

Druga pomembna funkcija VS, ki si jo deli skupaj z Generalno skupščino, je njegovo sodelovanje pri sprejemu novih članov. Preden Generalna skupščina sprejme državo kot novo članico, jo mora VS predlagati. (*ibid*) Glede na to, da sprejem nove članice spada med meritorna vprašanja, za katera je v skladu s 27. členom UL OZN³⁶ potrebna večina, v kateri so vsi glasovi stalnih članic VS, lahko katerakoli stalna članica sprejem z negativnim glasom zavrne.

Varnostni svet bi po besedah Danila Türka (Poredoš 1998: 4) lahko označili kot organ, v katerem se oblikuje politika mednarodne skupnosti in sprejemajo odločitve, kot je npr. uvedba različnih embargov na uvoz ali izvoz določenih proizvodov, ter med

³⁶ V 27. členu UL OZN (V. poglavje) je zapisano: 1. Vsak član VS ima po en glas; 2. Sklepi Varnostnega sveta o vprašanih postopka se štejejo za sprejete, kadar glasuje zanje devet članov; 3. Sklepi VS o vseh drugih vprašanih se štejejo za sprejete, kadar glasuje zanje devet članov, med katerimi pa morajo biti glasovi stalnih članov, vendar s pridržkom, da se stranka v sporu mora vzdržati glasovanja pri sprejemanju določb po VI. poglavju in 3. odstavku 52. člena.

VI. poglavje obravnava mirno reševanje sporov, 2. odstavek 52. člena pa govori o tem, da naj VS spodbuja razvoj mirnega reševanja lokalnih sporov s pomočjo regionalnih dogovorov in regionalnih ustanov.

drugim tudi odločitve o napotitvi mednarodnih vojaških sil. (kot je bila med drugim odobritev vojaške akcije Nata na ozemlju Bosne in Hercegovine, ki je Srbe prisilila v pogajanja in pomagala končati vojno) Brez Varnostnega sveta si, po besedah Jožefa Kuniča (2002: 120), ni mogoče predstavljati odločanja o ključnih vprašanjih mednarodne skupnosti.

Kljub temu pa VS nikoli ni resnično odigral vloge, ki mu je bila dodeljena ob ustanovitvi OZN. Skozi zgodovino ZN se je njegov ugled drastično zmanjševal. Od obetajočega začetka, skozi obdobje naraščajočih frustracij v obdobju hladne vojne, ki so se odražale v pogosti uporabi veta in uporabe VS kot propagandne arene med vzhodom in zahodom. S tem ko se je učinkovitost dela VS zmanjševala, so bili narejeni številni poskusi za okrepitev Generalne skupščine ali uporabo iniciative Generalnega sekretarja, da bi se zapolnil nastali prepad. Primer prenosa funkcij VS na Generalno skupščino, predstavlja sprejem resolucije 377 (V) leta 1950, imenovane »*Uniting for Peace*« (združeni za mir). Resolucija je za primere, ko VS, zaradi pomanjkanja soglasja med stalnimi članicami, ni sposoben izvajati svojih obveznosti, predvidela, da se zadeva prenese na Generalno skupščino, ki zadevo preuči in daje priporočila, vključno s sprejemom kolektivnih ukrepov za zatrtje agresije (Marin – Bosch 1998: 79). Poleg tega je že od konference v San Franciscu dalje moč zaslediti prizadevanja za revizijo Ustanovne listine, vendar pa so bili številni predlogi zaradi nasprotovanj, predvsem stalnih članic, zavrženi oziroma opuščeni³⁷ (80). Vse to priča o tem, da je VS danes, po več kot petdesetih letih svojega nastanka, še vedno odraz takratnih razmer in njegovo delovanje ter učinkovitost odvisna od volje držav, ki so takrat (in še danes) veljale za velike sile. Kakšno vlogo imajo torej v organizaciji, katere tempo narekujejo stalne članice, lahko male države? Po mnenju Danila Türka (Poredoš 1998: 4) imajo »majhne države oziroma nestalne članice v VS čedalje pomembnejšo vlogo, ker pomagajo premostiti razlike, ki vladajo med stalnimi članicami in iz načelnih pozicij prispevajo h kompromisom«.

V nadaljevanju pa velja oceniti pomen predsedovanja VS ter pravic in dolžnosti, ki jih le-to prinaša predsedujoči državi.

³⁷ Edine spremembe UL OZN so bile tiste, ki se nanašajo na povečanje članstva ECOSOC-a in VS. (*ibid*)

4.1. PREDSEDOVANJE VS OZN

Predsedovanje Varnostnemu svetu prinaša omejene vsebinske, tehnične in politične odgovornosti. (Türk, intervju)³⁸ Predsedujoči sestavi dnevni red zasedanja VS, pri čemer države včasih lobirajo, naj se določeno vprašanje nanj (ne) uvrsti, kar daje predsedujočemu nekaj manevrskega prostora, čeprav dnevni red določa skupaj z drugimi članicami. Na predlog katerekoli članice ZN mora temo uvrstiti na dnevni red, lahko si le pridrži pravico, da je ne uvrsti na prvo sejo, ampak prej opravi še določena posvetovanja (le-ta torej opravlja na lastno pobudo) in tako sejo skliče kasneje. Predsedujoči VS, v slovenskem primeru je bil to dr. Danilo Türk, vodi zasedanja petnajstčlanskega organa in po koncu vsake seje pred svetovnimi mediji tudi posreduje dogajanja na njih. Prav tako vodi neformalna posvetovanja VS, razdeljuje dokumente, ki jih prejme od držav članic, ter nastopa v imenu VS pred drugimi predstavniki in tudi pred mediji.

Politična odgovornost se kaže v političnem doseganju soglasja med 15 državami članicami. VS večino svojega dela opravi že na predhodnih neformalnih srečanjih, na katerih preuči krizne razmere, poročila Generalnega sekretarja in posebnih odposlancev ter oblikuje osnutek odločitve. Na posvetovanjih, ki so pravzaprav za javnost zaprte seje VS, na katerih se šele oblikujejo in usklajujejo mnenja, se lahko predvsem pri vodenju in usmerjanju razprav izkažejo tudi male države. Le-te lahko s svojim kolektivnim pristopom pripomorejo k oblikovanju konsenza glede nečesa, kar mogoče kateri izmed stalnih članic na začetku razprav ne ustreza. Na teh srečanjih ima predsednik možnost dajati v razprave predloge svoje diplomacije in tako preverjati, kakšno je stališče mednarodne skupnosti do njih. Za sklic neformalne seje se odloči takrat, ko med 15 državami članicami že obstaja določeno soglasje o potrebnih ukrepih (gospodarska osamitev države, vojaški poseg itd.) (Türk, intervju).

Vsekakor je za državo (predvsem malo), ki nastopa v vlogi predsedujoče VS nekoliko lažje aktivno sodelovati pri vprašanjih, ki so v obravnavi, ostale države članice so namreč bolj dojemljive za njena stališča. Prednost predstavnikov malih držav je v tem, da se le-ti ne srečujejo s pritiski in izsiljevanji doma, pač pa uživajo veliko mero zaupanja s strani tistih, ki jih pooblastijo, da nastopajo v imenu države, kar jim omogoča večjo fleksibilnost v pogajanjih. To jim omogoča, da se lažje in hitreje

³⁸ Intervju preko elektronske pošte z dr. Danilom Türkom, pomočnikom Generalnega sekretarja OZN za politične zadeve, v času slovenskega predsedovanja stalnim predstavnikom slovenske misije pri OZN. (14.06.2003)

odzovejo na nove dogodke (Thorhallsson 2000: 134). Predvsem pa je pomembno, da svoj položaj izkoristijo za to, da se neka tema, ki predstavlja prioriteto v njihovi zunanji politiki, lažje uvrsti na dnevni red dela VS in tako rešuje v nekem mednarodnem okviru. S tem dobijo te države priložnost, da se, s konstruktivnimi stališči in kakovostnimi informacijami ter idejami, izkažejo kot poznavalke na posameznem področju (ki je zanje prioritetenega pomena) in s tem povečajo svojo moč.

Na tem mestu pa ne smemo prezreti vloge osebnosti ambasadorja, ki opravlja nalogo predsedujočega VS. V primeru slovenskega veleposlanika lahko rečemo, da je šlo za osebo s skoraj dvajsetletnimi izkušnjami delovanja v OZN, Danilo Türk je bil za podpredsednika delovne skupine, ki se je ukvarjala s pravico do razvoja, namreč izvoljen že leta 1981.³⁹ Prav njegovim dolgoletnim izkušnjam in slovesu, ki si ga je s svojim delom ustvaril, gre, v veliki meri, zasluga za to, da so bili slovenski predlogi v razpravah široko sprejeti in slovenska diplomacija obravnavana kot sposobna za vodenje pomembnega foruma, ki se ukvarja z globalnimi vprašanji. O njegovih sposobnostih, kvalitetah in verodostojnosti priča tudi njegov trenutni položaj, zaseda namreč mesto pomočnika Generalnega sekretarja OZN za politične zadeve.

4.2. KRITIČEN POGLED NA DELOVANJE OZN

Na koncu velja odgovoriti na vprašanje, koliko je OZN v dosedanjih letih (zlasti po koncu hladne vojne) resnično služila namenu, s katerim je bila ustanovljena in koliko (glede na to da gre za globalno organizacijo) resnično služi kot forum kjer se srečujejo in uresničujejo interesi vseh držav sveta, tudi malih.

V obdobju hladne vojne, ko je bil svet razdeljen na vzhod in zahod, OZN ni mogla biti učinkovita, pri vprašanjih vojne in miru je bila, zaradi pogoste uporabe veta v VS, skoraj popolnoma nemočna. (Roberts in Kingsbury 1993: 16) Tudi po koncu hladne vojne ji ni uspelo uresničiti ambiciozne sheme za kolektivno varnost, predvidene v VII. poglavju UL. Tako OZN nikoli ni razvila uporabnih metod, s katerimi bi se odzvala na številne mednarodne in notranje konflikte (Roberts in Kingsbury 1993: 31) Namesto

³⁹ To delo je opravljal vse do leta 1984. V letih 1984 do 1988 je bil izmenično član, v letih 1988-1992 pa član *Podkomisije za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin*, ekspertnega telesa Komisije za človekove pravice. Kot član podkomisije je opravljal vlogo posebnega poročevalca in pripravil poročilo o pravici do svobodnega izražanja mnenj, ter številna poročila o uresničevanju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic. Leta 1990 je deloval tudi kot vodja te podkomisije. Od leta 1989 je bil član Inštituta za človekove pravice, ki se nahaja v Strasbourgu (Francija). V letih 1997-1998 je deloval tudi kot član *Odbora za človekove pravice*, v obdobju 1998 - 1992 pa je bil med soustanovitelji in namestnik vodje <http://www.un.int/slovenia/turk.html> 12.04.2004)

vzpostavitev svojih lastnih sil, kot je bilo predvideno v VII. poglavju UL, je v mnogih primerih odobrila uporabo sil držav članic (Koreja 1950, invazija Iraka na Kuvajt 1990, Somalija 1992 itd.).

V dosedanjih letih svojega delovanja je tako nanizala številne primere, v katerih svojega poslanstva ni uspela izpolniti. Med najbolj odmevne neuspehe, s katerimi je Organizacija izgubila velik del svoje verodostojnosti, prav gotovo spadajo genocid v Ruandi, človeška tragedija v Somaliji in nam najbližja Bosna in Hercegovina. Vsi trije primeri imajo skupno to, da je bila OZN ohromljena, bodisi zaradi pomanjkanja soglasja med večjimi silami (državami) ali pa zaradi pomanjkanja doktrine, ki bi opredelila načine za ohranjanje miru po koncu hladne vojne.

V prvih letih po koncu hladne vojne so številni britanski in ameriški teoretiki razmišljali o domnevnih normah humanitarne intervencije v notranje konflikte, Francija pa si je aktivno prizadevala preoblikovati mirovne operacije OZN (Guillot 1994, povzeto po Ruggie 1998: 246). Predlagala je ustanovitev »varnih območij«, kamor bi se lahko zatekli civilisti in kjer bi bila razdeljena humanitarna pomoč ter »humanitarne koridorje«, po katerih bi bila ta območja oskrbovana. Bila je tudi pobudnica za ustanovitev varnih področij v primeru Bosne (Sarajevo, Goražde, Bihać in Srebrenica), vendar pa se je že tu pokazalo, da brez sodelovanja držav članic (predvsem stalnih) OZN ostaja paralizirana. Ruggie (1998: 251-252) tako meni, da brez solidne doktrinarne baze mirovne operacije OZN ne bodo imele prihodnosti, takšna baza pa ni možna brez resnega strateškega razmišljanja in zahtev za avtorizacijo in izvajanje misij. Večjo avtoriteto bi bilo treba dati Generalnemu sekretarju in revidirati Komite vojaškega štaba (military staff committee).

Kljub zgoraj naštetim šibkostim, pa je splošna ocena uspešnosti OZN pri reševanju konfliktov presenetljivo spodbudna. Od skupno več kot dvesto sporov, ki sta jih obravnavala Varnostni svet in Generalna skupščina je približno deset procentov (10 %) takšnih, ki ostajajo na dnevnem redu kot dolgoročni problemi, pri večini pa so VS, GS in Generalni sekretar pozitivno prispevali k njihovi razrešitvi. Predvsem male države so tiste, ki pri reševanju konfliktov potrebujejo pomoč OZN (Bennett 2002: 141). Zasluge za uspeh je moč najti predvsem v pragmatizmu in fleksibilnosti organov OZN ter nekaterih inovacijah, ki so odraz prilagajanja Organizacije novim razmeram v svetu. Tako je prisotnost OZN v številnih okoliščinah preprečila izbruh oboroženega spopada in omogočila stabilizacijo situacije ter s tem zmanjšala možnost konflikta na najmanjšo

možno raven, misije za nadzorovanje premirja in opazovalne misije pa so mnogokrat uspešno pripomogle k zmanjšanju sovražnosti med sprtimi stranmi.

OZN tako po polstoletnem delovanju postaja in ostaja uveljavljen del urejanja mednarodnih odnosov. Vključena je v širok spekter dejavnosti, izmed katerih so mnoge ključnega pomena za delovanje mednarodne skupnosti. Po koncu hladne vojne se OZN tako sooča z novo mednarodno agendo družbeno - ekonomskih problemov, ki jih države ne morejo reševati posamezno. Mednje spadajo globalno okolje, AIDS, droge in množično preseljevanje ljudi (Willenski 1993: 437). Njena najpomembnejša funkcija pa ostaja oblikovanje smernic za poravnavo sporov, vzpostavljanje ozračja, potrebnega za mirna pogajanja, skupaj z razmestitvijo njenih zmogljivosti za ohranjanje miru (npr. modre čelade). Poleg tega ne gre prezreti pomena določil Ustanovne listine, ki pomembno vplivajo na obnašanje držav, na njihovo percepcijo lastnih nacionalnih interesov ter na njihovo določanje prioritet. V resolucijah OZN je moč zaslediti tendenco obsojanja večine invazij in okupacij, ne glede na njihove motive in rezultate, razen v primerih, ko je le-to potekalo pod okriljem OZN. (Roberts in Kingsbury 1993: 61) Vse to kaže na to, da bo OZN tudi v prihodnje ostala pomemben dejavnik mednarodnega življenja, zlasti kot temeljno področje in okvir multilateralizma, vendar hkrati obremenjena s svojimi izvirnimi problemi in omejitvami. Tako še naprej ostaja odprto vprašanje, kako ob nesoglasju glavnih mednarodnih dejavnikov, zlasti stalnih članic VS OZN, zagotoviti njeno učinkovitost in se izogniti unilateralizmu močnejših držav, zlasti ZDA. (Petrič 2004: 84)

Spričo dosedanjega delovanja Organizacije torej ugotavljamo, da je OZN odraz interesov predvsem tistih držav, ki so jo ustanovile oziroma so ob njeni ustanovitvi veljale za večje (ključne) sile. Kot ugotavlja Grizold (2004: 45), imajo velike sile, predvsem pet stalnih članic in države G-8, interes, da nobena mednarodna organizacija ne postane tako vplivna, da bi morale lastne nacionalne interese v veliki meri podrediti načelom in usmeritvam delovanja takšne institucije, četudi bi bilo to v interesu celotne mednarodne skupnosti. Kljub temu pa je OZN pomembna tudi za male države, saj pomeni potrditev njihovega mednarodnega priznanja suverenosti, hkrati pa deluje tudi kot garant njihove integritete.⁴⁰

⁴⁰ Do leta 1990, ko je prišlo do invazije na Kuvajt, si namreč nobena država ni poskušala priključiti ozemlja kake druge države. (Roberts in Kingsbury 1993: 114)

II. SLOVENIJA V OZN

Slovenija je bila med polnopravne članice Organizacije združenih narodov sprejeta 22. maja 1992. S tem je po besedah Milana Kučana, takratnega slovenskega predsednika, »postala enakopravni dejavnik mednarodne skupnosti in dokončala svoja naporna dokazovanja pravice do popolne mednarodne legitimitete suverene in samostojne države« (Kunič 2002: 6). Članstvo v OZN pa predstavlja tudi pomembno priložnost za nadaljnje utrjevanje tistih ciljev in načel v mednarodnih odnosih, ki so ključna za ohranitev slovenske suverenosti. Mednarodna varnost namreč ni zgolj seštevnik nacionalnih varnosti, ampak pomeni tudi opredeljevanje za ustrezne vrednote v odnosih med državami. Tako na primer 4. odstavek 2. člena Ustanovne listine OZN⁴¹ izrecno prepoveduje grožnjo s silo in uporabo sile, kar je v sozvočju s 3. odstavkom 124. člena Ustave RS, ki pravi: »Pri zagotavljanju varnosti izhaja država predvsem iz mirovne politike ter kulture miru in nenasilja.«

Takoj po včlanitvi v OZN se je Slovenija dejavno vključila v njihove organe in specializirane agencije. Že leta 1992 je odprla stalni misiji na sedežu OZN v New Yorku in pri uradu OZN v Ženevi. V naslednjih dveh letih je postala članica večjega števila pomembnejših mednarodnih organizacij, pri tem pa je svoje zunanjepolitične cilje, poleg urejanja odnosov s sosedi, izrazito usmerila v t.i. evroatlantski prostor in postala zelo resna kandidatka za članstvo v EU in Nato. S tem se je politični prostor slovenske zunanje politike razširil na vso mednarodno skupnost, (Kerstein 2002: 60) zunanjepolitična opaznost Slovenije, kot nove majhne države, pa se je stalno povečevala. To se je kazalo npr. v večjem številu in višjem nivoju mednarodnih obiskov, v zainteresiranosti prisluhniti njenim zunanjepolitičnim stališčem in v zainteresiranosti za njeno podporo pri glasovanju o številnih temah. Kot ugotavlja Jazbec (2000: 98 - 99), je namreč vsaka država članica prisotna v številnih formalnih oziroma neformalnih ter ad hoc organih, ki pripravljajo stališča, poročila in mnenja za sklepe VS in zato so države članice, tako stalne kot tudi nestalne, vedno predmet lobiranja, prepričevanja in tudi pritiskov s strani ostalih držav.

⁴¹ 4. odstavek 2. člena UL OZN se glasi: »Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa bi bila kako drugače nezdružljiva s cilji Združenih Narodov.« (1 poglavje, 2. člen 4. odstavek UL ZN)

Konstruktivno delovanje Slovenije v pobudah OZN je naletelo na zelo ugoden odmev pri drugih članicah, tako je slovenska kandidatura⁴² za mesto nestalne članice VS ZN dobila široko podporo (Rupel, citirano po Kunič 2002: 16). Na volitvah za nestalno članstvo 14. oktobra 1997 je zanjo glasovalo kar 140 od 174 (82 %) navzočih držav članic OZN. Velika večina glasov je bila dokaz učinkovitosti in sposobnosti slovenske diplomacije.

Na tem mestu pa ne gre prezreti pomena procesa odločanja o sprejetju takšne kandidature, v katerem je treba biti sposoben oceniti tako pozitivne vidike takega projekta kot tudi s pravimi argumenti odpraviti pomisleke, ki se ob tem pojavljajo. (npr. v političnih in akademskih krogih) Pomembno je oceniti, kdaj je lahko takšna kandidatura glede na prosta mesta in kandidate uspešna (Jazbec 2002: 103). Slovenija je imela dve protikandidatki, in sicer Belorusijo in Makedonijo. Pri tem je odločilnega pomena konsenz v regionalni elektorski skupini (v slovenskem primeru ga ni bilo) ter izhodiščna ocena o možni podpori. Kot je v intervjuju povedala Eva Tomič,⁴³ je Slovenija v začetku, prepričana da sodi tja, predložila prošnjo v zahodnoevropski regionalni skupini, z vzhodnoevropsko se namreč, zaradi ideoloških razlogov, ni hotela poistovetiti. Kljub temu je naposled uspela prav v slednji, saj njene članice večinoma niso bile pripravljene oz. niso želele prevzeti sedeža v VS OZN.

Kampanja pridobivanja glasov znotraj regionalne skupine in v Generalni skupščini zahteva izjemno veliko energije, načrtnega pristopa, mednarodnih zvez in stalnega, vsestranskega lobiranja na vseh, tudi najvišjih nivojih. Odnos (npr. naklonjenost, zadržanost, nasprotovanje) subjektov v mednarodnem okolju do nove države in njene, s tako kandidaturo izkazane, zunanjepolitične ambicioznosti prav tako igra pomembno vlogo. Poleg tega v državi nestalni članici pomembno analitično, kohezivno in izobraževalno vlogo odigrajo tudi mediji, tako mednarodni kot nacionalni, ki sprotno poročajo in komentirajo dogajanje, lahko pa sočasno tudi predstavljajo, pojasnjujejo in analizirajo vlogo, ki jo ima mala država pri soodločanju o najpomembnejših vprašanjih, s katerimi se sooča mednarodna skupnost (Jazbec 2002:104). Analiza poročanja

⁴² V času kandidature za VS OZN se je Slovenija uveljavila tudi kot država, ki prispeva sile za mirovne operacije OZN in tako aktivno sodeluje pri vzdrževanju svetovnega miru. S sanitetnim vodom je Slovenija 1997 sodelovala pri reševanju krize v Albaniji (operacija »Alba«), bojni oddelek pripadnikov Slovenske vojske pa je odšel na Ciper, v mirovno operacijo OZN, UNFICYP.

(Misija RS pri OZN http://www.gov.si/mzz/dkp/mny/eng/slovenia_and_the_un.shtml, 12.05.2004)

⁴³ Intervju z Evo Tomič, pooblaščenico ministrice namestnico vodje misije RS pri OZN v New Yorku, v času intervjuja vodjo Oddelka za človekove pravice in Svet Evrope v Sektorju za multilateralne odnose na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, od septembra 1993 do decembra 1997 članico slovenske delegacije pri OZN v New Yorku, odgovorno za področje človekovih pravic, Ljubljana, 13. 02.2003

slovenskih medijev pokaže, da so le-ti s pomočjo intervjujev nekajkrat celo presegli vlogo poročevalca in komentatorja ter s podrobnejšo analizo segli tudi v ozadje problema, vendar pa gre zasluga predvsem osebam, ki so odgovarjale na vprašanja.

Po Türkovih besedah (Hladnik – Milharčič 1999: 1) je bil slovenski uspeh rezultat treh dejavnikov: dobrega položaja Slovenije, ugleda, ki ga je naša država takrat, po petih letih članstva, že imela, in zaupanja, ki smo ga med člani OZN poglobili v času kampanje za izvolitev.(od septembra 1996 do oktobra 1997)

1. DELOVANJE SLOVENIJE V OZN

Kot poudarja Petrič (Kunič 2002: 33), gre tu za dve vrsti delovanja in sicer za vlogo pri dejavnostih OZN in za vlogo in delovanje v tistih vprašanjih, ki so neposredno bila, so ali bodo v interesu Slovenije.

Ker je krog problematike, s katero se ukvarja OZN, izjemno širok (sega od razvojnih, finančnih, okoljskih in pravnih vprašanj, vprašanj razorožitve in mirovni operacij, terorizma, človekovih pravic do obravnave mednarodnih kriz, zapletov na Bližnjem vzhodu, v Afganistanu, na Kosovu, v BiH, na raznih območjih Afrike itd.), je Slovenija, s petimi diplomati, ki jih je imela v diplomatski misiji pri OZN, težko sodelovala pri vseh vprašanjih, ki jih je OZN obravnavala med letom. Med tista, h katerim sta Slovenija in njena diplomacija skušali ustvarjalno prispevati in je bila njuna vloga opazna, vsekakor spadajo težave jugovzhodne Evrope (zlasti BiH, Kosovo, Makedonija), nezakonita trgovina z lahkim in osebnim orožjem, vprašanja človekove varnosti, težave povezane z Ottawsko konvencijo o odpravi protipehotnih min, problematika otrok, mirovni operacij, oblikovanje statuta mednarodnega kazenskega sodišča, delovanje sodišča za zločine na območju nekdanje SFRJ, problematika človekovih pravic in humanitarne intervencije, prenova OZN in še posebej Varnostnega sveta ter metode dela v Generalni skupščini in seveda vprašanja, pri katerih je šlo za njene neposredne interese.

Med glavnimi prioritetami prizadevanj Slovenije v OZN so vprašanja mednarodnega miru in varnosti. Poleg dejavnosti na področju vzdrževanja miru (naši policisti in vojaki so bili člani mirovni misij ZN na ozemlju nekdanje Jugoslavije, Cipra, Vzhodnega Timorja in na drugih kriznih območjih po svetu), Slovenija k

vzdrževanju mednarodnega miru prispeva tudi z izražanjem svojih stališč in oblikovanjem predlogov glede varnostnih vprašanj, ki so na dnevnem redu ZN. Najpomembnejša so tista, ki se nanašajo na grožnje miru in varnosti v jugovzhodni Evropi. Slovenija sodeluje v paktu stabilnosti za JV Evropo, kjer je poudarek predvsem na gospodarskih projektih (z državami v regiji je sklenila številne sporazume o prosti trgovini), vprašanjih varstva človekovih pravic in manjšin in na humanitarnem področju pri odpravljanju posledic vojne. Kot nova članica EU sodeluje v prizadevanjih Unije in mednarodne skupnosti za stabilizacijo regije in dolgoročno za zagotavljanje evropske prihodnosti tudi za ta del Evrope.

Odgovornost in zrelost je Slovenija pokazala z dejavnim odnosom do krize na Balkanu. Že v aprilu 1993 je v VS OZN predstavila svojo pobudo o tem, kako ustaviti krvavo vojno proti republiki Bosni in Hercegovini. Pobuda je v Mednarodni skupnosti naletela na odobravanje in bila sprejeta kot ena izmed realnih poti, kako ukrepati v krizi na tleh nekdanje Jugoslavije. Slovenija je med drugim ustanovila tudi mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam v Bosni in Hercegovini (International Trust Fund - ITF⁴⁴) z namenom pomagati tej državi pri odpravljanju posledic oboroženega spopada (čiščenje minskih polj in rehabilitacija žrtev protipehotnih min). Sklad je svoje delovanje že razširil tudi na področja Hrvaške in Kosova, po njegovi poti pa stopa tudi Sklad za psihosocialno prizadete otroke. Oboje po mnenju Milana Jazbeca (2002: 223) kaže na to, da postaja razvojna in humanitarna pomoč pomembna sestavina slovenske zunanje in varnostne politike.

Na področju človekovih pravic Slovenija aktivno sodeluje v prizadevanjih ZN za krepitev organov in mehanizmov za človekove pravice. V obdobju od 1994 do 1997 je predsedovala delovni skupini tretjega odbora Generalne skupščine, ki se ukvarja z vprašanji nenehnega prilagajanja aparata OZN za človekove pravice obstoječim in prihodnjim potrebam po pospeševanju in zaščiti človekovih pravic. Slovenija podpira prizadevanja OZN za zatiranje, izkoreninjenje množičnih in sramotnih kršitev človekovih pravic in za krepitev univerzalnosti, nedeljivosti in soodvisnosti vseh človekovih pravic, državljanskih in političnih, kot tudi ekonomskih, socialnih in kulturnih. Slovenija verjame da je treba v novem stoletju vlogo mednarodne skupnosti in OZN pri preprečevanju množičnih kršitev človekovih pravic, genocidov in množičnih umorov na novo definirati. Državna suverenost ne sme biti ovira za

⁴⁴ Statistični podatki ZN kažejo, da ITF obvladuje 13 odstotkov vseh razminiranj v svetu. <http://www.itf-fund.si> (13.05.2004)

vključevanje mednarodne skupnosti in ZN v preprečevanje takšnih zločinov (Misija RS pri ZN 2003 c).

Slovenija aktivno sodeluje tudi v prizadevanjih za preoblikovanje OZN, je članica t.i.skupine G-10, ki si dejavno prizadeva za prenovo OZN in še posebej VS, aktivno pa je delovala tudi v t.i. »*open-ended working group*⁴⁵« ki oblikuje predloge za revizijo OZN, temelječe na pogajanjih med državami članicami. Poleg tega pripisuje velik pomen izboljšanju in racionalizaciji dela drugih organov OZN, vključno z Generalno skupščino. Za majhne države in njihove relativno majhne misije je namreč težko pokrivati vsa področja dejavnosti, ki namesto k racionalizaciji težijo k multiplikaciji.

Najpomembnejše pri vsem tem pa je vprašanje, kako je Sloveniji njeno desetletno članstvo v OZN uspelo uveljaviti za utrditev lastnega priznanja v mednarodni skupnosti, oblikovanje lastnih predlogov in idej ter uresničevanje lastnih interesov? Na to vprašanje bom skušala odgovoriti s pregledom dveletnega obdobja 1998 – 2000, ko je bila Slovenija nestalna članica VS. To sta bili namreč leti, ko je naša država sodelovala pri urejanju vseh pomembnih mednarodnih kriz in varnostnih vprašanj. Z analizo slovenskega delovanja pri določenih vprašanjih, ki so bila za Slovenijo prioriteta in tistih, ki so bila takrat, zaradi kriznih razmer, v ospredju zanimanja celotne mednarodne skupnosti, zlasti pa OZN, bom skušala ugotoviti, koliko je bila Slovenija v svojem delovanju uspešna. Poudarek bo, kot že rečeno, na dveh mesecih, ko je bila Slovenija predsedujoča VS, in sicer avgusta 1998 in novembra 1999.

2. PREDSEDOVANJE SLOVENIJE VS OZN

Avgusta 1998 je Slovenija prvič predsedovala Varnostnemu Svetu ZN. V nasprotju s pričakovanji avgust ni bil miren mesec, pač pa je zahteval hitro in harmonizirano delovanje VS. Pod predsedstvom ambasadorja dr. Danila Türka, stalnega predstavnika Slovenije pri OZN, so se člani VS posvečali predvsem novim težavam v odnosih med OZN in Irakom, zaostrovanju razmer na Kosovu ter obravnavali žarišča nestabilnosti v Afganistanu, Tadžikistanu, Haitiju, Angoli, Burundiji, Gvineji Bissau, Etiopiji in Eritreji, Centralnoafriški republiki, Nigeriji, Ruandi, Somaliji, Sierra Leone in Zahodni Sahari. Prav tako je VS avgusta pripravil tudi izbor kandidatov za sodnike mednarodnih

⁴⁵ Skupino je ustanovila Generalna skupščina z resolucijo 48/26

kazenskih sodišč za Ruando in nekdanjo Jugoslavijo ter ga posredoval Generalni skupščini OZN.

Novembra 1999 je Slovenija prevzela pobudo v zvezi s Somalijo (predlagala je osnutek predsedniške izjave, ki je pomenila obnovitev dejavnega zavzemanja Varnostnega sveta v zvezi s Somalijo) in dejavno spremljala razvoj kriznih razmer v Demokratični republiki Kongo. Slovenski pristop k reševanju DR Konga je temeljil na odprti obravnavi in bil, kljub številnim pridržkom, zlasti držav iz regije, v začetku leta 1999 tudi sprejet (Kunič 2002: 124). V zvezi z novembrskim predsedovanjem velja omeniti tudi formalno sejo, ki jo je pripravila Slovenija, na kateri so prvič sodelovali trije člani predsedstva Bosne in Hercegovine. Namen seje je bil po besedah Borisa Frleca, takratnega slovenskega zunanjega ministra, ki je sejo tudi vodil, »dokazati, da je BiH mogoče obravnavati kot ponosnega člana OZN, hkrati pa priča o odločenosti mednarodne skupnosti, da podpre njeno neodvisnost, suverenost, multi - etnični značaj in stabilnost« (Misija RS pri OZN 1999 g). Pri tem je pomembno, da je seji predsedovala Slovenija, in s tem še dodatno pokazala svojo pripravljenost in prizadevanja za ureditev razmer v jugovzhodni regiji.

Ob nastopu dveletnega mandata v VS OZN pa je Slovenija prevzela tudi predsedovanje komiteju za sankcije proti Libiji. Vodenje tega foruma ji je omogočilo, da se je uveljavila kot država predsednica, ki lahko pripomore, da ni težav pri izjemah ob humanitarnih poletih in da so bili vsi izpeljani brez težav. Najpomembnejše pri tem pa je, da je do odločilnega premika prišlo prav v času slovenskega predsedovanja, saj je Varnostni svet 28. septembra 1999 soglasno sprejel resolucijo o sojenju libijskima agentoma, obtoženima odgovornosti za teroristični napad na letalo družbe Pan Am leta 1988. Resolucija je predvidela, naj bi libijskima agentoma sodili škotski sodniki v skladu s škotsko zakonodajo in sicer v Haagu.

Ker je obseg problematike, s katero se je VS v tem času ukvarjal, preširok za mojo nalogo, se bom v nadaljevanju osredotočila zgolj na vprašanja, ki so bila za Slovenijo prioriteta, pri katerih je najbolj aktivno sodelovala oz. tista, ki so bila v času obeh predsedovanj Slovenije označena kot najpomembnejša vprašanja dnevnega reda zasedanj VS. Kot že rečeno bo poudarek predvsem na dveh mesecih, ko je Slovenija predsedovala VS, in sicer avgustu 1998 in novembru 1999. Kot najpomembnejše vprašanje, kateremu je VS v letu 1998 posvetil največ pozornosti, bom izpostavila dogajanje v zvezi z Irakom, nadaljevala pa z vprašanjem Kosova, ki mu Slovenija pripisuje prioriteten pomen. V letu 1999 bo poudarek na uspešnem posredovanju VS na

Vzhodnem Timorju, odprti razpravi glede vloge VS pri preprečevanju oboroženih spopadov ter slovenskem pristopu k reformi OZN.

2.1. ODNOSI Z IRAKOM

Na prvih neformalnih posvetovanjih, ki jim je predsedovala Slovenija (6. avgust 1998) je VS razpravljala o zaskrbljujočem dogajanju v odnosih z Irakom. V začetku avgusta je izvršni vodja posebne razoroževalne komisije ZN UNSCOM (*United Nations Special Commission*) obiskal Bagdad, da bi tam vodil pogajanja z iraško vlado o prioritetnih vprašanjih razorožitve. Vendar je Irak, po poročilih STA (06. 08. 1998) le dva dni kasneje, 5. avgusta, razglasil delno prekinitve sodelovanja z UNSCOM in mednarodno agencijo za jedrsko orožje IAEA. (*International Atomic Energy Agency*) S prepovedjo izvajanja vseh dejavnosti inšpektorjem ZN, ki so v Iraku nadzirali razoroževanje, je skušal doseči ukinitve sankcij, ki so bile uvedene po napadu na Kuvajt leta 1990. Iraška vlada je zahtevala zamenjavo vodje razoroževalne komisije, Richarda Butlerja, novo vodstvo ter preselitev sedeža komisije iz New Yorka v Ženevo ali na Dunaj, zaradi domnevnega prevelikega ameriškega vpliva. Predvsem ZDA so možnost ukinitve sankcij odločno zavrnilo, vse dokler ne bo UNSCOM stoodstotno potrdil, da Irak nima več orožja za množično uničenje in zmogljivosti za njegovo proizvodnjo. (STA 1998)

V izjavi za tisk, ki je sledila neformalnemu posvetovanju, je predsednik VS, dr. Danilo Türk (Misija RS pri OZN 1998 e), podal stališče članic sveta:

»objava Iraka o prekinitvi sodelovanja z UNSCOM in IAEA je popolnoma nesprejemljiva in je v nasprotju z relevantnimi resolucijami VS (zlasti resolucijo 687 (1991)) kot tudi z memorandumom o sodelovanju, ki sta ga 23. februarja 1998 podpisala namestnik iraškega premiera in Generalni Sekretar.«

Izjava je vsebovala tudi pripravljenost VS, da postopno ukine sankcije, če se bo Irak izognil nadaljnjemu zaostrovanju razmer in omogočil dokončanje dela mednarodnih agencij. Besedilo izjave kaže, da je bil z njo dosežen kompromis med trdim ameriškim stališčem do Iraka in bolj prizanesljivim in razumevajočim stališčem Rusije in Francije. V VS sta se namreč glede vprašanja Iraka oblikovala dva tabora in sicer proiraški, ki so ga zastopale Francija, Rusija in Kitajska in je takoj našel nekakšno opravičilo za Huseinovo odločitev, ter na drugi strani ZDA s tradicionalno podporo Velike Britanije, ki pa so se odločile za retorično ofenzivo. ZDA so zahtevale, naj Husein najprej reši

ključno vprašanje razorožitve, Rusom pa bi za ustavitev sankcij zadostovalo že to, da Bagdad dovoli prihod novi komisiji za nadzor iraškega oboroževanja. (Večer, 08. 08. 1998) Kljub večkratnim pozivom VS Iraku naj sodeluje z obema mednarodnima agencijama, naporom Generalnega sekretarja in drugih, Irak ni obnovil popolnega sodelovanja z UNSCOM in IAEA. Tako je bilo vprašanje Iraka na dnevnem redu dela VS tudi v naslednjem mandatu predsedovanja Slovenije, novembra 1999.

Po besedah Janeza Lenarčiča (Šurk 1998: 5), ki se je na slovenski misiji posvečal problemom Iraka in Libije, »je bil, v takšnih razmerah voditi pogajanja, ki bi privedla do enotnega stališča, za Slovenijo še poseben izziv«.

Novembra 1999 je Slovenija, kot predsedujoča VS OZN, v skladu s smernicami svoje zunanje politike, v katerih si prizadeva za nadzor nad oboroževanjem in razoroževanjem, poskušala doseči vrnitev mednarodnih inšpektorjev v Irak. Od začetka vojaške operacije, decembra 1998 (ZDA in Velika Britanija sta takrat izvedli 70-urno bombno kampanjo proti Iraku), v Iraku namreč ni bilo nikakršnega mednarodnega nadzora in torej nobenega zagotovila, da Irak dejansko upošteva določila resolucij ZN, zlasti na področju razoroževanja. Slovenija je bila prva, ki je januarja 1999 predlagala, da bi Varnostni svet začasno razveljavil nekatere sankcije proti Iraku, če bi ta začel izpolnjevati svoje obveznosti. (Kunič 2002: 118) Sankcije namreč skoraj vedno prinašajo nesorazmerno trpljenje nedolžnih ljudi, saj dramatično kršijo pravice, ki jih priznava Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Slovenija je zato menila, da je mednarodna skupnost, še zlasti pa OZN, v takšnih primerih zavezana sprejeti ukrepe, ki bodo to trpljenje zmanjšali, še zlasti trpljenje najbolj ranljivih skupin (Misija RS pri OZN 1998 a). Predlog je v razpravah o oblikovanju nove strategije VS v zvezi z vprašanjem Iraka sicer prejel široko podporo, toda do sprejema resolucije, enega od »projektov«, ki ga je želela slovenska misija izpeljati v novembru, ni prišlo. Razhajanja med stalnimi članicami v zvezi s to resolucijo, ki naj bi med drugim odprla pot obnovi inšpekcij ZN, so bila namreč še vedno prevelika.

Do sprejema resolucije 1284 (1999), katere najpomembnejša inovacija je prav možnost začasne razveljavitve in celo popolne ukinitve sankcij, je tako prišlo v času, ko Slovenija ni bila več predsedujoča, in sicer 17. decembra 1999. Začasna razveljavitev sankcij po mnenju Danila Türka (Misija RS pri OZN 1999 i) daje

»VS dodatno orodje in možnost uporabe pozitivnih ukrepov – iniciativ, ki bi motivirale Irak da sodeluje v procesu za doseganje končnega cilja, odstranitev orožja za množično uničenje in dokončna ukinitve sankcij.«

In če na koncu analiziramo, koliko je bila Slovenija uspešna pri urejanju vprašanja Iraka, koliko je kot predsedujoča pripomogla k njegovemu reševanju? V primeru Iraka je Slovenija delovala skladno s svojimi zunanjepolitičnimi interesi, prizadevala si je namreč za mirno rešitev spora ter nadzor nad razoroževanjem. Edino sredstvo, ki ga je imela na razpolago je bilo voditi pogajanja na način, ki bi pripeljal do oblikovanja konsenza med stalnimi članicami, saj je bil le-ta politični predpogoj za nadaljnje delovanje. V takšnem primeru lahko mala država, še zlasti če je predsedujoča, deluje v vlogi posrednika med nasprotujočimi mnenji in stališči večjih držav. »Za Slovenijo je bilo iraško vprašanje tisto, ki ga je domača diplomacija /.../ spremljala z največ bojazni, vedoč, da bi se v primeru razkola med ZDA in Evropsko unijo morala izreči, bodisi za evropsko ali ameriško opcijo« (Vidmajer 1998: 4). Pobuda neke velesile ali močnejše države namreč največkrat sproži nasprotovanje druge velesile oziroma drugih močnejših držav. Slovenija kot nevtralna država, si je torej lahko »dovolila znatno odstopanje od profila takratnega zastopanja oportunistične zahodne - in prislovične vzhodne Evrope« (Hladnik - Milharčič 1999: 1). Predlagala je nek radikalnejši ukrep, kot je bila začasna ukinitvev sankcij (če upoštevamo, da so bile sankcije tedaj v veljavi že osem let) ne da bi pri tem naletela na takojšnje neodobravanje s strani »vplivnejših držav«. Pri tem pa je pomembno, da neka nova mala država že v začetku, s konstruktivnimi in uravnoteženimi predlogi opozori nase in si (če je mogoče) ustvari zaupanje mednarodne skupnosti. Hong (1995: 283) v svojem delu navaja, da morajo male države vstopiti v privlačen krog držav, s katerimi se vedno posvetuje glede njihovih stališč o ključnih aktualnih vprašanjih. Zato je pomembno, da male države spregovorijo. Nekatere tako zavzamejo ekstremne pozicije ali uničevalne strategije ali pa postanejo celo vešče v blokiranju odločitev. Pomembno je, da takšne strategije pritegnejo pozornost, pa četudi so negativne. Spet druge se poslužujejo nasprotnih strategij: so konstruktivne, izvirne, koristne in dobro informirane. Pomembno je, da država do čim večjega števila vprašanj razvije lastna in predvsem jasna stališča, ter s tem očitno navaja mednarodno skupnost na svoj obstoj in na dejstvo, da jo lahko obravnava kot verodostojnega partnerja.

2.2. KOSOVO

Med glavnimi prioritetami slovenske diplomacije so vprašanja mednarodnega miru in varnosti, zlasti pomembna so tista, ki se nanašajo na grožnje miru in varnosti v jugovzhodni Evropi. Politični, varnostni, gospodarski ter drugi interesi in razlogi zahtevajo, da je Slovenija aktivno prisotna pri naporih in pobudah mednarodne skupnosti za stabilizacijo in razvoj tega območja. Aktivno sodeluje v Paktu stabilnosti za JV Evropo, s poudarkom na gospodarskih projektih, vprašanjih varstva človekovih pravic in manjšin ter na humanitarnem področju pri odpravljanju posledic vojne. Po mnenju Petriča (2004: 88) je namreč to »edino območje na svetu, na katerem lahko Slovenija zaradi zgodovine, predvsem pa svojih razvojnih prednosti in kot članica EU in Nata, igra ključno, v nekaterih pogledih tudi vodilno vlogo, in na katerem se lahko uveljavi kot pomembna partnerica in sogovornica mednarodnim dejavnikom.«

V analizi dogajanja glede reševanja kosovskega vprašanja bom torej skušala ugotoviti, koliko je Slovenija, kot članica VS, s slovesom dobre poznavalke razmer na Balkanu, uspela prispevati k reševanju tega problema v OZN. Že na začetku pa je treba vedeti, da glede na to, da Slovenija ni več sestavni del Jugoslavije, mnoge stvari sicer razume, a ne pozna podrobnosti. Poleg tega marsikaj vedo tudi druge države, predvsem veliko vedo velike sile (zlasti znotraj kontaktne skupine), ki imajo aktualne informacije, dobro obveščene pa so tudi druge države. Primerjalna prednost Slovenije je danes torej samo v tem, da stvari razume, saj je bila nekoč tudi sama članica istega režima. »Soliranje pri tej zadevi, mimo odločitev predvsem kontaktne skupine, pa tudi članic Nata, ne bi bilo ne simpatično in ne produktivno« (Jaušovec 1998: 6). Kritični moramo biti tudi do sebe in se vprašati, ali vemo, kaj se na Balkanu dogaja sedaj, ali poznamo vse podrobnosti krize, ali je naša prisotnost res takšna in tolikšna, da lahko trdimo, da razmere poznamo. Kot navaja Rupel (2004: 24) mora Slovenija, če želi igrati opazno vlogo na Balkanu, imeti zanesljive informacije, analize in ocene glede prihodnjega razvoja Kosova.

Vprašanje Kosova je v začetku avgusta predstavljalo eno izmed najzahtevnejših mednarodnih kriz, ni pa bilo najbolj v ospredju interesov velikih sil. VS je bil po sprejetju resolucije št. 1160 (31. marca 1998) odrinjen od kosovske krize, pobudo je namreč sprejela skupina za stike, ki združuje šest najpomembnejših evropskih držav in svetovnih sil (Francija, Nemčija, Italija, Rusija, Velika Britanija in Združene države), ki so tako imele neke vrste monopol za reševanje tega problema. Kljub temu je dr. Danilu Türku, kot predsedniku VS, uspelo prepričati ZDA in nekatere druge države, da so

sprejele uvrstitev Kosova na dnevni red avgustovskega programa dela VS. Pri tem je bilo predvsem pomembno, da se razprava vodi na način, ki ne bi oviral poskusov pogajalskih pristopov, ki so potekali istočasno.

Slovensko zunanje ministrstvo je mednarodno skupnost že junija 1998 pozvalo k ponovni oceni situacije na Kosovu, javni obtožbi ZR Jugoslavije kot glavnega krivca za nastalo situacijo in k sprejetju brezkompromisnih ukrepov za zaustavitev nasilja, razdelitev humanitarne pomoči in dosego dialoga, predpogojev za mirno rešitev krize na Kosovu (Misija RS pri OZN 1998 c). V začetku julija istega leta je Slovenija v VS sprožila razpravo o Kosovu, med katero je bilo slišati nekaj zanimivih zamisli o tem, kaj bi lahko storilo to telo, vendar takrat še ni prišlo do premika, saj si je skupina za stike potem vzela čas za razprave.

VS se je tako k obravnavi problema Kosova vrnil šele 11. avgusta, s sprejetjem predsedniške izjave, v kateri je izrazil zaskrbljenost zaradi nadaljevanja nasilja na Kosovu in pozval obe strani k premirju ter sodelovanju z mednarodnimi organizacijami na terenu. Danilo Türk (Maksimovič 1998: 5) je ob tem poudaril, da je predvsem važno to, da izjava posebej poudarja pripravljenost VS, da se glede problema Kosova še naprej angažira.

Slovenija je menila, da je najprej treba najti ustrezno rešitev za ustavitev spopadov na Kosovu, ter nasilja ZRJ in njenih oboroženih sil zoper civilno prebivalstvo. To bi potem omogočilo dialog o temeljnih vprašanih prihodnjega položaja na Kosovu. Po mnenju Danila Türka (Stojanov 1998: 12) bi situacija na Kosovu, v primeru, da bi bila vodena v smeri pravilne politične rešitve, pomenila pomemben gradbeni element v oblikovanju varnostne in politične stabilnosti na celotnem južnem Balkanu.

24. avgusta 1998 je bila sprejeta še ena predsedniška izjava, h kateri je prav Slovenija vložila največ amandmajev. Pri tem je upoštevala tudi odprto pismo urada za žensko politiko, ki je pozval predsedujočega VS naj »podpre poziv kosovskih študentov albanske narodnosti v Prištini za odprtje humanitarnih koridorjev do hribovskih območij, na katera so se po srbski ofenzivi zatekli Albanci.« (Babič 1998: 10) V osnutek, ki so ga oblikovale ZDA, je sicer predlagala odprtje humanitarnih koridorjev, po razpravi pa privolila v preoblikovanje zahteve, tako da se je besedilo nanašalo na neomejen dostop vseh humanitarnih organizacij do vseh območij na Kosovu. Slovensko dopolnilo k ameriškemu predlogu (S/PRST/1998/25) se je tako glasilo:

»VS potrjuje pravico vseh beguncev in razseljenih oseb, da se vrnejo na svoje domove, VS še posebej poudarja pomen neoviranega dostopa humanitarnih

organizacij do prizadetega prebivalstva. VS je zaskrbljen zaradi poročil o naraščanju kršitev mednarodnega prava.«

Kaj torej lahko zaključimo glede vloge Slovenije kot predsedujoče VS pri obravnavi vprašanja Kosova ob koncu meseca avgusta? Ali je VS storil vse, kar bi bilo treba storiti za rešitev krize?

V prvem mandatu slovenskega predsedovanja, je VS sprejel samo dve predsedniški izjavi, ni pa mu uspelo sprejeti resolucije, v kateri bi svoje pozive in zaskrbljenost podprl z grožnjami in ukrepi. Kot navaja Jazbec (2001: 69), je razlika med predsedniško izjavo in resolucijo v tem, da VS v izjavi vedno k nečemu »poziva« ali nad nekimi dejanji »izraža zaskrbljenost«, medtem ko so resolucije odločitve na najvišjem formalnem nivoju in pogosto vsebujejo zavezujoča določila, včasih podprta z grožnjami ali ukrepi v obliki gospodarskih sankcij, embarga na orožje ali celo uporabo vojaške sile. Razlika je tudi v načinu sprejemanja, saj se resolucije sprejemajo z glasovanjem, za sprejem predsedniške izjave ali izjave za tisk, ki pogosto pomeni korak do resolucije, pa je potrebno soglasje vseh članov.

Po mnenju našega veleposlanika, dr. Danila Türka, VS torej ni storil vsega kar bi bilo treba, storil pa je tisto, kar je bilo mogoče. Glavna izkušnja tega meseca je bila ta, da je večina problemov, ki onemogočajo bolj čvrste odločitve, nastala med člani kontaktne skupine. Sposobnost vplivanja malih držav na večje in vplivnejše države znotraj mednarodnih organizacij je tako še vedno v veliki meri odvisna od velikih držav, da prisluhnejo glasu malih. V skladu s klasifikacijo Diehla in Reifschneiderja (1996), je VS ostal zgolj na nivoju pasivne diplomatske intervencije.⁴⁶ Zaradi pomanjkanja ustreznih sredstev prisile in dajanja prednosti nacionalnim interesom, lahko OZN le s šibkimi predlogi odgovarja na grožnje miru. Vsekakor pa je najpomembnejši dosežek Slovenije ta, da je pripomogla k temu, da se je vprašanje Kosova ponovno uvrstilo na dnevni red zasedanja VS, v avgustu edinega mednarodnega organa, ki je razmeroma jasno zavzel stališče do problema in tudi predlagal osnovne poti do rešitve.

23. septembra 1998 je VS sprejel resolucijo 1199 (1998), v kateri je zahteval, da vse stranke v konfliktu takoj sklenejo premirje. Vendar pa ta resolucija ni predpisala nekega formalnega mehanizma za uresničevanje premirja, pač pa je zgolj »zahtevala, da stranke, udeleženke konflikta, prenehajo s sovražnostmi in začnejo 'pomembna' pogajanja« (S/RES/1199(1998), brez kakršnihkoli predpogojev. Nasilje na Kosovu se je

⁴⁶ Pasivna diplomatska akcija kaže na prizadevanja OZN za rešitev krize in vključuje pozive k dialogu in k akciji, kot na primer poziv k prekinitvi spopadov. (*ibid*)

tako nadaljevalo. Vojaške in paravojaške sile so še naprej izvrševale napade na KOV (Kosovska osvobodilna vojska) in vasi, ki so jo podpirale. Jugoslavija je na premirje pristala šele oktobra, in sicer pod pritiskom grožnje Nata z zračnim napadom in diplomatskega posredovanja ameriških in Natovih uradnikov. Nato in Organizacija za Varnost in Sodelovanje v Evropi (OVSE⁴⁷) sta potem vzpostavila Kosovsko nadzorno misijo (*Kosovo Verification Mission*), ki jo je sestavljalo 2000 neoboroženih opazovalcev. Kljub prisotnosti te misije je v začetku leta 1999 ponovno prišlo do izbruha konflikta. Tako je bilo vprašanje Kosova na dnevnem redu tudi v drugem letu slovenskega nestalnega članstva v VS OZN. Napadi so se celo okrepili, kar je povzročilo vedno večjo humanitarno katastrofo in s tem kršitev relevantnih resolucij VS, zlasti resolucije 1199 (1998), ki je pozivala k takojšnji prekinitvi vseh vojaških akcij zoper civilno prebivalstvo.

Konec januarja 1999 je VS sprejel predsedniško izjavo (S/PRST/1999/5), v kateri je pozdravil in podprl odločitev kontaktne skupine, ki si je prizadevala postaviti okvir in časovni ultimat (20 februar) za vzpostavitev trajnega miru. VS je ponovno izrazil popolno podporo mednarodnim prizadevanjem, vključno z naporji Kosovske nadzorne misije za zmanjšanje napetosti in pospeševanje politične rešitve, ki bi temeljila na trdni avtonomiji in enakosti za vse državljane in etnične skupnosti na Kosovu ter priznavanju legitimnih pravic kosovskih Albancev in drugih. Prav tako je ponovno potrdil svojo zavezanost spoštovanju suverenosti in teritorialne integritete ZR Jugoslavije (S/PRST/1999/5). Hkrati pa so članice Nata, v podporo odločitvi kontaktne skupine, Generalnemu sekretarju, Havierju Solani, dale moč za avtorizacijo zračnih napadov na ZRJ.

Tu je šlo torej za primer, ko so bila diplomatska prizadevanja za miroljubno rešitev hkrati podprta tudi z grožnjo uporabe sile s strani Nata. Vendar pa ostaja odprto vprašanje, koliko držav je takšno grožnjo dejansko odobravalo, kajti v nadaljevanju se je namreč zgodilo, da je Nato 24. 03. 1999 brez avtorizacije VS začel vojaško operacijo *Združena Sila (Allied Force)*, katere naloga je bilo sistematično bombardiranje, s ciljem končati srbska grozodejstva na Kosovu. Kljub bombardiranju so si številne države še vedno prizadevale najti diplomatsko rešitev. Rusija je le nekaj ur po začetku Natovih napadov dosegla sklic izredne seje VS, ki je potrdila že znano razcepljenost znotraj članic VS. »Razhajanja so bila največja v kontaktni skupini, med članicami te skupine so si namreč najbolj nasprotovala mnenja o tem, ali naj VS sploh, in če – na kakšen

⁴⁷ V originalu *Organization on Security and Cooperation in Europe*

način – izrazi mnenje o uporabi sile proti jugoslovanski vojski, glede na to, da je Kosovo znotraj meja ZRJ in zato, po mnenju nekaterih (Kitajska, Rusija), njen notranji problem« (Šurk 1998: 5). Druga skupina je nasprotno menila da je to iz dveh razlogov imanentno mednarodno vprašanje, saj dogodki na Kosovu ogrožajo varnost in stabilnost v širši regiji in povzročajo humanitarno katastrofo ter so povezani s kršitvijo človekovih pravic. Članice Nata, predvsem ZDA in Velika Britanija, so torej odločno zagovarjale teorijo o moralni upravičenosti posega, ki ima mednarodnopravno podlago v treh dosedanjih resolucijah o Kosovu (1160 (1998), 1199 (1998), 1203 (1998)), ki jih beograjski režim ni uresničil. Prav tako so menili, da po preštevilnih srečanjih v Beogradu, Rimu⁴⁸ in pogajanjih v Rambouilletu,⁴⁹ mednarodni skupnosti ni mogoče očitati, da ni izkoristila vseh diplomatskih možnosti. Vsako nadaljnje odlašanje bi namreč pomenilo humanitarno katastrofo. Kot ugotavlja Vukadinović (2002: 166) je bombardiranje Jugoslavije prineslo pomembno prelomnico, saj so bile države evropskoatlantske zveze končno prepričane, da bo balkanska kriza rešena le, če se uporabijo vsa razpoložljiva politična, gospodarska in vojaška sredstva.

Slovensko zunanje ministrstvo je v izjavi za tisk (Misija RS pri OZN 1998 c) poudarilo, da zaradi možnosti, da bi kriza ogrozila stabilnost v celotni regiji, mednarodna skupnost ne sme izključiti grožnje s silo, ki pa naj jo spremlja primerna diplomatska akcija ali pa celo možnost vojaške akcije, ki pa naj bo odobrena s strani VS OZN. V izjavi Danila Türka (Misija RS pri OZN 1999 b) je »razlog za neuspeh dolgotrajnih diplomatskih poskusov reševanja krize« mogoče pripisati predvsem »zgrešen/i/ politik/i/ Beograda in njene/mu/ zavračanj/u/ možnosti za politično rešitev krize.« Poleg tega je bil del krivde tudi na strani stalnih članic, saj nekatere med njimi niso bile pripravljene delovati v skladu z njihovimi posebnimi odgovornostmi za ohranitev mednarodnega miru in varnosti v skladu z Ustanovno listino ZN. Sprejete resolucije zato ne zagotavljajo ustreznega okvirja, ki bi dopuščal sprejem cele vrste ukrepov, potrebnih za uspešno urejanje situacije na Kosovu. Kljub temu je bila v

⁴⁸ Po zaključku srečanja v Rimu, ki je potekalo 29 aprila 1998, je kontaktna skupina podala izjavo, v kateri je ZRJ in kosovske Albance pozvala, naj sprejmejo potreben okvir za začetek dialoga, ki naj temelji na osnovnih načelih kot so zavračanje nasilja za doseganje političnih ciljev, medsebojno spoštovanje itd. Poleg tega bi morali sprejeti stabilizacijski paket, ki naj bi med drugim vključeval konec zatiranja s strani beograjskih oblasti, ponovno odprtje misije OVSE v ZRJ itd. V primeru da jugoslovanska vlada naštetih ukrepov za začetek pogajanj ne bi sprejela, je kontaktna skupina predvidela tudi sankcije, kot so takojšnja zamrznitev jugoslovanskih in srbskih računov v tujini, prepoved tujih investicij itd. (Contact group statement following 4/29 meeting in Rome z dne 30.04.1998)

⁴⁹ Dogovori iz Rambouilleta (pogajanja so potekala od 6 do 23 februarja 1999) so vsebovali določila o popolnem umiku Srbije s Kosova, namestitve varnostnih sil pod pokroviteljstvom Nata in v roku treh let izvedbo referendum, na katerem se bo kosovsko ljudstvo odločilo, ali želi popolno samostojnost.

resolucijah 1199 (1998) in 1203 (1998), s katerima je bila situacija na Kosovu s strani VS označena kot grožnja mednarodnemu miru in varnosti v regiji, podana pravna osnova za delovanje. To namreč situacijo definira kot različno od zadeve, ki spada izključno pod notranjo jurisdikcijo neke države, kar pomeni, da 7. odstavek 2. člena UL ZN v tem primeru ne velja.⁵⁰ (SC/6657) Slovenija je menila, da suverenost ni absolutna in ne more biti uporabljena kot orodje za zanikanje humanosti. Vseskozi je jasno izražala interes za humanitarno posredovanje ter oblikovanje jasnih in enotnih načel, iz katerih bi bilo razvidno, da sklicevanje na suverenost nobeni državi ne daje pravice za nekaznovano množično in sistematično kršenje človekovih pravic na njenem ozemlju. (Kunič 2002: 88) Podprla je predlog sporazuma kontaktne skupine, ki bi prinesel večjo avtonomijo Kosovu, ker je bila prepričana, da »v njem ponujeno triletno prehodno obdobje ponuja dovolj časa in solidno osnovo za poznejšo trajnejšo rešitev in krepitev skoraj izgubljenega zaupanja med narodi, živečimi na Kosovu« (Misija RS pri OZN 1999 b).

Slovenija je bila med sponzorji resolucije 1244 (1999), sprejete 10. junija 1999, na dan zaustavitve Natovih napadov na ZRJ. Po mnenju Danila Türka (Misija RS pri OZN 1999 d) je bila to »časovno primerna in nujna resolucija, ki vsebuje vse potrebne elemente, s katerimi mora VS nastopati pri urejanju situacije na Kosovu.« S to resolucijo je VS resnično potrdil obstoj grožnje mednarodnemu miru in varnosti ter, delujoč v skladu s VII poglavjem UL OZN, zagotovil legitimiteto za nujne ukrepe pri njenem uresničevanju. Zagotovil je tudi vsestransko mednarodno vojaško (KFOR, *Kosovo Force*) in civilno prisotnost na Kosovu (vzpostavitev civilne misije ZN UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*), v katero so bili vključeni tudi trije slovenski eksperti. (SC/6686) Pomemben del resolucije je posvečen humanitarnim vprašanjem, ki jih Slovenija v celoti podpira in je pripravljena še okrepiti sodelovanje na humanitarnem področju, vključno s prioritetskimi nalogami pri dejavnostih razminiranja.⁵¹

Kako je torej Slovenija kot nestalna članica VS, kot predsedujoča VS in kot poznavalka razmer na Balkanu, pripomogla k reševanju kosovskega vprašanja?

⁵⁰ 7. odstavek 2. člena se glasi: »Nobena določba Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države, in tudi ne nalaga članom dolžnosti, da bi take zadeve izročali v reševanje po tej Ustanovni listini, vendar to načelo nikakor ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju.«

⁵¹ Slovenija je ustanoviteljica mednarodnega sklada za razminiranje in pomoč žrtvam v Bosni in Hercegovini (International Trust Fund - ITF), katerega glavna naloga je čiščenje minskih polj in s tem omogočiti vrnitev beguncev ter rehabilitacija žrtev protipehotnih min. Sklad se je že razširil tudi na področja Hrvaške in Kosova.

Najpomembnejše je prav gotovo dejstvo, da je Slovenija na dnevni red zasedanja VS uspela vključiti eno izmed prioriternih vprašanj njene zunanje politike (Benedejčič, intervju),⁵² saj sta njena varnost in gospodarski razvoj močno odvisna od stabilnosti celotne regije. Spričo dejstva, da gre za vprašanje, pri katerem je bilo zaradi velikih nasprotovanj med t.i. ključnimi akterji (stalnimi članicami VS) zelo težko vzpostaviti enotnost in doseči kompromisno rešitev, je ta uspeh še toliko večji. V izjavah za tisk in izjavah Danila Türka, kot predsedujočega VS, si je Slovenija vseskozi prizadevala doseči soglasje, ki bi omogočilo sprejem odločnejših ukrepov. Dejstvo, da je bila s strani ostalih članic VS obravnavana kot poznavalka razmer na Balkanu, je, skladno s konstruktivistično teorijo, v določeni meri pripomoglo k temu, da so bila slovenska stališča upoštevana kot verodostojna. Slovenija nima sredstev, s katerimi bi lahko ohranjala stabilnost na Balkanu, zato se mora osredotočiti na to, da bi druge pripravila do tega, da rešijo balkanski problem.

Na primeru vprašanja Kosova se je tako pokazalo, da male države, kljub temu da gre za področja, ki so v njihovem neposrednem nacionalnem interesu, zaradi pomanjkanja finančnih in/ali kadrovske zmogljivosti, morda tudi politične volje, niso sposobne same izpolniti nalog, zastavljenih v njihovih zunanjepolitičnih strategijah. V slovenskem primeru je bilo torej potrebno vključiti zunanje zmogljivosti in diplomatsko razpravo, domača diplomatska prizadevanja pa osredotočiti na pospeševanje poslov v regiji in zagotavljanje zanje ugodnega okolja.

Slovenija bi, glede na primerjalne prednosti, ki jih prinašajo njen strateški geopolitični položaj, zgodovinski kontekst, gospodarske vezi, dobri odnosi z večino držav tega območja itd. morala, po besedah Petriča (1996: 896), » stori/ti/ vse, da se uveljavi kot aktiven subjekt in partner pri urejanju tistih zadev, ki so zanjo neposredno pomembne, ali če gre za probleme v njeni regiji. /.../«, v tem primeru bi torej morala sodelovati pri urejanju problema na Kosovu.

Kot ključni prispevek Slovenije k reševanju krize na Kosovu bi tako lahko označili prizadevanja za doseg soglasja med stalnimi članicami VS, ki je predstavljalo nujen predpogoj za uvrstitev vprašanja na dnevni red dela VS in nadaljnje ukrepanje. Kot poudarja Türk (Hladnik – Milharčič 1999: 1), je pomembno, da Slovenija nikoli ni bila

⁵² Intervju z mag. Andrejem Benedejčičem, svetovalcem za mednarodne odnose v Uradu predsednika republike, v letih 1998 – 1999 III. sekretarjem v misiji RS pri OZN, Ljubljana, 12.05. 2003

tiho, da je vedno sodelovala pri iskanju rešitev in »da nas velike države pri tem niso ignorirale«.

2.3. VLOGA VS OZN PRI PREPREČEVANJU OBOROŽENIH SPOPADOV

Med zadnja dejanja Slovenije kot predsedujoče, sodi tudi odprta razprava o vlogi VS pri preprečevanju oboroženih spopadov. Kot ugotavlja Türk (SC/6762), gre za vprašanje, ki sodi pod primarno odgovornost VS za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Številna načela v UL OZN namreč izražajo voljo Združenih Narodov, da bodo obvarovali ljudi pred grozotami vojne in sprejeli kolektivne ukrepe za odpravo groženj miru. (preambula UL OZN) Zlasti pomembna so načela, zapisana v 39. členu UL ZN⁵³ ki se nanašajo na ukrepe za preprečevanje oboroženih spopadov. »Iz normativne perspektive je bilo preprečevanje oboroženih spopadov pravzaprav razlog za obstoj OZN« (SC/6761).

Najbolj ugledno in izčrpno definicijo preventivne diplomacije je podal generalni sekretar Boutros Boutros – Ghali (1995: 45): »Preventivna diplomacija je delovanje⁵⁴ za preprečitev spopada med dvema stranema, preprečevanje izbruha obstoječega spora v [nasilen] konflikt in njegove razširitve, ko se le-ta pojavi.« Petrovsky (Jovan 1998: 34) opozarja, da je »diplomacija lahko najbolj učinkovita, ne pri preprečevanju agresije, ko se je ta že enkrat pojavila, pač pa prej, pri reševanju državljanskih bojov, sporov glede meja in nevarnosti, ki grozijo, ko ljudje, ki so zaradi geografskih razmer prisiljeni živeti skupaj, od svojih voditeljev dobivajo navodila, da je njihova dolžnost sovražiti in pobijati druge.«

⁵³ VII. poglavje, 39. člen UL OZN: »VS ugotavlja, ali obstoji kakšno ogrožanje miru ali agresivno dejanje, in daje priporočila ali pa odloči, kaj je treba ukreniti v skladu z 41. in 42. členom, da se ohranita ali vzpostavita mednarodni mir in varnost.«

VII. poglavje, 41. člen UL OZN: »VS sme odločiti, katere ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile, je treba izvajati, zato da bi se izvršile njegove odločbe, in sme pozvati člane Združenih Narodov, naj izvedejo te ukrepe. Med te ukrepe lahko sodijo popolna ali delna prekinitev ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih odnosov.«

VII poglavje 42. člen »Če bi Varnostni svet menil, da ukrepi, določeni v 41. členu, ne bi ustrezali, ali da so se pokazali neustrezni, sme z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Taka akcija lahko vključuje demonstracije, blokado in druge operacije, ki so izvedene z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami članov Združenih Narodov.« (UL OZN)

⁵⁴ V tem primeru je delovanje omejeno predvsem na pogajanja (*ibid*)

Primer učinkovitega ravnanja predstavlja UNPREDEP (preventivna razmestitev sil, *United Nations Preventive Deployment*) v Makedoniji, saj je bila njegova navzočnost koristna za stabilnost v regiji, hkrati pa je prispevala tudi k boljšemu notranjepolitičnemu položaju Makedonije. UNPREDEP je bil namreč v Makedoniji vse od njene osamosvojitve in je igral ključno vlogo pri stabilizaciji položaja na njenih mejah. Enako pomembna je bila njegova civilna vloga, kot je pomoč pri umirjanju etničnih napetosti znotraj državnih meja in pri uvajanju mednarodnih standardov o človekovih pravicah. Po mnenju slovenskega veleposlanika, Danila Türka (Poredoš 1999: 4)

»Dejstvo, da je UNPREDEP uspešno deloval v samem viru evropskih napetosti in preprečil razširitev konflikta iz regije na državo gostiteljico, prispeva k globalni vlogi OZN. Taka vloga zahteva navzočnost OZN povsod, kjer obstaja možnost ogrožanja mednarodnega miru.«

Tudi rezultati misije, ki je bila odposlana v Jakarta in Dili v času od 6 do 12 septembra 1999, (katere član je bil med drugim tudi Danilo Türk) priča o tem, da so lahko misije, odposlane s privolitvijo države gostiteljice in jasnimi cilji, učinkovite, če so seveda odposlane pravočasno. (SC/6762) Pomembno je, da VS hitro reagira in s pomočjo diplomacije skuša najti sprejemljivo politično rešitev, še preden se situacija sprevrže v oborožen spopad. (Zartman 2001: 4)

Danilo Türk je v imenu Slovenije dejal, da razprava predstavlja pomembno orodje za postopno vzpostavitev mednarodnega etosa o pomenu preprečevanja konfliktov in izrazil podporo proaktivnemu, v preprečevanje usmerjenemu VS.

»Ta vloga bi morala vključevati bolj aktivno uporabo moči VS, kot so tiste, navedene v 34. členu UL OZN,⁵⁵ ki se nanašajo na mednarodne spore, in tiste, navedene v členu 40.⁵⁶ ki se nanašajo na začasne ukrepe za preprečitev poslabšanja situacije, ki je že zahtevala delovanje VS v skladu s VII poglavjem UL OZN. Moč VS je bila velikokrat uporabljena v razmerah neposrednega oboroženega spopada, kar pomeni v zelo občutljivih in tveganih trenutkih, ko države in drugi vključeni akterji niso bili pripravljeni sprejeti intervencije s strani VS.« (SC/6761)

Ob tem je opozoril tudi na nevarnost, da se argument o zaščiti suverenosti v tem primeru lahko uporablja iracionalno, celo do te mere, da je suverenost zaradi

⁵⁵ 34. člen VI. poglavja UL OZN govori o tem, da sme VS raziskati vsak spor ali pa vsako situacijo, ki bi utegnila pripeljati do mednarodnega trenja ali izzvati spor, da ugotovi, ali bi nadaljevanje tega spora ali te situacije utegnili ogroziti ohranitev mednarodnega miru in varnosti. (UL OZN)

⁵⁶ 40. člen VII. poglavja UL OZN: »Da bi se preprečilo poslabšanje situacije, sme VS, še preden da priporočilo ali odloči glede ukrepov, predvidenih v 39. členu, pozvati prizadete stranke, naj se podredijo takim začasnim ukrepom, kakršni se mu zdijo potrebni ali zaželeni. Taki začasni ukrepi ne smejo biti v škodo pravicam, zahtevkom ali položaju prizadetih strank. VS naj gleda, kakor je treba, na to, če se taki začasni ukrepi ne bi izvrševali.« (UL OZN)

potencialnega oboroženega spopada, ki bi ga s pravočasnim posredovanjem VS lahko preprečili, dejansko ogrožena. Omejevanje preventivne akcije bi torej lahko škodovalo tako OZN v celoti, kot tudi suverenim državam članicam. (*ibid*)

Kljub temu pa je bilo v govorih predstavnikov 38 držav mogoče slišati zelo različna mnenja, ki segajo od potrebe po preučevanju samih korenin konflikta (kot so npr. revščina, socialna nepravilnost, kršitev človekovih pravic itd.) do odnosa med načeli ohranjanja mednarodnega miru in varnosti in načeli suverenosti države. Nekateri so tako pozvali k odločnejšim akcijam, medtem ko so drugi mnenja, da naj mednarodni odnosi še vedno temeljijo na suverenosti držav. Sprejeta predsedniška izjava o vlogi VS v oboroženih spopadih (S/PRST/1999/34), ki jo je pripravila Slovenija, tako po Türkovih besedah (S/PRST/1999/34)

»predstavlja podlago VS za preprečevanje sporov v prihodnosti in pomemben korak v razvoju VS. Posamezni elementi te dejavnosti so sicer znani iz prakse, a kot celovit in sistematičen dokument je sprejet prvič.«

Türk je posebej opozoril na dva aspekta te osnove. Prvi je jasno spoznanje, da morajo vsi organi in agencije OZN razviti preventivne strategije in dejavnosti. To je nujno, če hočemo doseči, da bo mednarodna skupnost učinkovita pri odpravljanju vzrokov vojaških konfliktov, kot so revščina, socialna nepravilnost in kršitve človekovih pravic.

VS bo zato posebno pozornost posvečal tudi humanitarnim posledicam oboroženega spopada. »V zvezi s tem opozarja na pomen usklajenega mednarodnega odgovora na gospodarske, socialne, kulturne ali humanitarne probleme, ki so pogosto glavni vzroki oboroženega konflikta. VS ugotavlja, da so zgodnje opozarjanje, preventivna diplomacija, preventivna razmestitev sil, preventivno razoroževanje in gradnja miru po konfliktu (*post-conflict peace-building*) soodvisne in komplementarne komponente vsestranske strategije za preprečevanje konfliktov.« (SC/6762) Pri tem je poudaril ključen pomen razoroževanja in neširjenja orožja za množično uničenje. Slovenija je trden zagovornik neširjenja jedrskega orožja, popolne prepovedi jedrskih poskusov in sklenitve sporazuma o prepovedi proizvodnje fisijskega materiala za jedrsko orožje. (Misija RS pri OZN n.d.a)

Poleg tega je bil poudarjen tudi pomen napreda pri preprečevanju in boju zoper prekomerno in destabilizirajoče kopičenje ilegalne trgovine z lahkim orožjem. Slovenija sodeluje, skupaj s Kanado in drugimi državami (večinoma so to manjše

države) v t.i. Mreži za človekovo varnost,⁵⁷ »katere integralni in pomemben del je vprašanje trgovanja z lahkim orožjem. Poleg tega Mreža obravnava tudi teme kot so preprečevanje konfliktov, zaščita civilistov, mednarodno humanitarno pravo in humanitarno osebje, protipehotne mine itd.« (MZZ RS 2003)

VS torej opozarja na pomen vezi med preprečevanjem oboroženih spopadov, pospeševanjem mirnega reševanja sporov in zagotavljanjem varnosti za civilno prebivalstvo. Februarja 1999 je VS obravnaval tudi vprašanje zaščite civilistov v oboroženem spopadu. Le-to zahteva celo vrsto oblik sodelovanja med državami in njihovo sodelovanje z VS ter drugimi humanitarnimi organizacijami. Po mnenju Eve Tomič⁵⁸ gre tu za znaten premik v logiki delovanja VS. Ta je do tedaj kot subjekte mednarodnih odnosov obravnaval zgolj države, katerih suverenost je bila nedotakljiva. Sedaj pa že skuša zaščititi tudi ranljivega posameznika, in sicer pred, v in tudi po konfliktu, tudi če je za to potrebno posegati na področja, ki so, v skladu z mednarodnim pravom, v izključni notranji pristojnosti neke države. *State sovereignty – oriented* pristop počasi zamenjuje *human-being – oriented* pristop.⁵⁹ Tudi Cooper (1996, povzeto po Jazbec 2002: 135) govori o razvoju t.i. »postmoderne« diplomacije, ki je »odprta« diplomacija (odpiranje notranjih zadev mednarodni kontroli), njene metode pa so po eni strani usmerjene v zaščito posameznika na različnih področjih (npr. človekove pravice, varnost, izobrazba, pravice otrok, žensk, prizadetih oseb) in po drugi strani v izvajanje različnih preventivno delujočih ukrepov. (preprečevanje konfliktov, ukrepi za vzpostavljanje zaupanja, vzdrževanje in obnavljanje miru itd.)

K zatiranju zločinov proti človeštvu pa lahko uspešno pripomorejo tudi mednarodna kazenska sodišča, kot uporaben instrument v boju proti nekaznovanosti, zato je VS opozoril na zgodovinski pomen sprejema Rimskega statuta mednarodnega kazenskega

⁵⁷ Gre za neformalno skupino držav (poleg Slovenije sodelujejo še Avstrija, Čile, Grčija, Irska, Jordanija, Južna Afrika (opazovalka), Kanada, Mali, Nizozemska, Norveška, Švica in Tajska), v katero je bila Slovenija povabljen septembra 1998. Delovanje skupine je zasnovano na prožnem sodelovanju z drugimi podobno mislečimi državami, mednarodnimi in nevladnimi organizacijami. Na ta način naj bi se z diplomatsko aktivnostjo, pobudami in drugimi dejavnostmi, okrepili obstoječi politični in pravni mehanizmi na področju človekove varnosti oz. bi se oblikovali novi. (www.humansecuritynetwork.org) (13.02.2003)

⁵⁸ Intervju z Evo Tomič, pooblaščenico ministrice namestnice vodje misije RS pri OZN v New Yorku, v času intervjuja vodjo Oddelka za človekove pravice in Svet Evrope v Sektorju za multilateralne odnose na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, od septembra 1993 do decembra 1997 članico slovenske delegacije pri OZN v New Yorku, odgovorno za področje človekovih pravic, Ljubljana, 13. 02.2003

⁵⁹ To se je izkazalo tudi že v primeru ustanovitve mednarodnih sodišč za Jugoslavijo in Ruando, ki že obsojata posameznike in ne več držav.

sodišča⁶⁰ (ICC, *International Criminal Court*) (SC/6762). Mednarodno kazensko sodišče je namreč za razliko od Meddržavnega sodišča, čigar pristojnost je omejena na države, pristojno za vodenje preiskav in sodnih postopkov zoper posameznike, osumljene najresnejših kršitev mednarodnega humanitarnega prava. To so vojna hudodelstva, hudodelstva zoper človečnost in genocid. Slovenija je bila aktivno vključena v prizadevanja za ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča, Rimski statut je ratificirala 31. decembra 2001. Skupaj z drugimi, podobno mislečimi državami, podpira: ustrezno, primerno široko jurisdikcijo sodišča ter njegovo samostojnost;⁶¹ primeren obseg pooblastil tožilca ter ustrezno definicijo komplementarnosti med ICC in nacionalnimi sodišči. Slovenija na splošno podpira prizadevanja OZN na področju progresivnega razvoja in kodifikacije mednarodnega prava in aktivno sodeluje pri oceni osnovnih področjih mednarodnega prava, kot so odgovornost držav v mednarodnem pravu in vprašanja nasledstva.⁶² Slovenija meni, da »ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča pomeni korak naprej pri spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin« (Misija RS pri OZN n.d.c).

Z razpravo o preprečevanju oboroženih spopadov je torej Slovenija opozorila na pomembno nalogo, ki je bila VS zaupana že na samem začetku. Izkazalo se je, da je bilo vprašanje postavljeno na dnevni red pravočasno, da je bilo dozorelo za obravnavo in odločanje. Že tri tedne po sprejemu predsedniške izjave so namreč ministri skupine G-8 vprašanje preprečevanja oboroženih spopadov uvrstili na vrh svojih prednostnih nalog za leto 2000 (Kunič 2002: 124).

Če bi analizirali prispevek Slovenije k preventivni diplomaciji, ugotovimo, da se Slovenija, skladno s svojimi strateškimi usmeritvami svoje zunanje politike, premalo intenzivno vključuje v mednarodno razvojno sodelovanje in pomoč državam na področju JVE. Svoje sodelovanje in uspehe s področja razminiranja bi morala v prihodnje razširiti tudi na druga razvojna vprašanja, vprašanja humanitarne pomoči, preprečevanja konfliktov in človeške varnosti. S tem bi se lahko še bolj uveljavila kot »odgovorna članica OZN, ki prispeva svoj delež k mednarodni stabilnosti,

⁶⁰ Rimski statut, ki govori o ustanovitvi mednarodnega kazenskega sodišča, je bil sprejet leta 1999, ko ga je podpisalo 90 držav. S svojim delom je začelo 1. julija 2002, ko je njegovo delovanje ratificiralo 60 držav. (Štefančič 2003)

⁶¹ Pri tem je treba poudariti, da mednarodno kazensko sodišče ne deluje pod okriljem OZN.

⁶² Slovenija je bila do sedaj uspešna pri uveljavljanju stališča, da je nekdanja Jugoslavija razpadla in prenehala obstajati in da morajo vse njene naslednice biti obravnavane enakopravno in zaprositi za članstvo v OZN. Takšno pojmovanje je namreč neposrednega pomena za urejanje vseh sukcesijskih odnosov, ki so posledica razpada nekdanje Jugoslavije. Pri vprašanjih nasledstva se opira na zaveznitvo s tremi naslednicami: BiH, Hrvaško in Makedonijo. (Misija RS pri OZN n.d.b)

zmanjševanju razlik med revnimi in bogatimi ter uveljavljanju trajnostnega razvoja in varstva okolja» (MZZ RS 2002). Prav tako nezadostno promovira vlogo dajalca pomoči in vzpodbud državam JVE pri demokratizaciji, varovanju človekovih pravic in ustvarjanju pravne države. Kot članica EU in Nata bi morala sodelovati pri prenosu izkušenj glede boja proti HIV/AIDS, boja proti drogam, zaščite otrok, socialnega skrbstva, varstva otrok itd. (*ibid*)

Kljub zgoraj omenjenim ugotovitvam, da Slovenija nima zadostnih sredstev za učinkovito samostojno reševanje kriznih razmer v svojem neposrednem okolju, pa lahko v prihodnje z dobro diplomacijo, informacijami, znanjem in izkušnjami odločilno pripomore k reševanju razvojnih vprašanj JVE ter tako prispeva k preprečevanju oboroženih spopadov.

2.4. VZHODNI TIMOR

Za obravnavo vprašanja Vzhodnega Timorja, ki sicer ne spada v ožji domet slovenskih zunanjepolitičnih interesov, sem se odločila predvsem zaradi njegove hitre in uspešne rešitve. Vzhodni Timor namreč sodi med redke primere, ko je OZN s svojim uspešnim posredovanjem (vprašanje je bilo med prioritetai VS že od maja leta 1999, sicer pa je problem kot tak odprt že četrto stoletje) uspela preprečiti zaostritev situacije in omogočila osamosvojitve male države.

Vzhodni Timor je bil do razglasitve neodvisnosti leta 1975 portugalska kolonija, vendar so ga že devet dni za tem okupirale indonezijske sile in julija 1976 tudi razglasile za svojo provinco. Naslednji dve desetletji, v katerih je življenje izgubilo od 100 do 250 tisoč ljudi, so se vrstila prizadevanja za sklenitev mirovne pogodbe. 30. avgusta 1999 je ljudstvo Vzhodnega Timorja na referendumu, ki je potekal pod nadzorom OZN zavrnilo indonezijski predlog, ki je predvideval posebno avtonomijo in se opredelilo za osamosvojitve države izpod indonezijske oblasti. Kot samostojna država in najnovejša svetovna demokracija pa je bil Vzhodni Timor mednarodno priznan 20. maja 2002. (CIA factbook)

Pomemben mejnik v letu 1999 predstavlja tripartitni sporazum o Vzhodnem Timorju (S/1999/513), ki so ga 5. maja podpisali zunanja ministra Indonezije in Portugalske ter Generalni sekretar OZN. S tem je bila priprava referendumu poverjena OZN, zagotavljanje varnosti in reda pa Indoneziji. Zaradi omenjenih omejitev v prvi

operaciji OZN UNAMET (*United Nations Mission in East Timor*) ni bilo vojaške komponente, razen nekaj častnikov za zvezo in varnostnikov. Kmalu pa se je izkazalo, da prizadevanja indonezijske vlade niso uspela preprečiti intenziviranja nasilja na ozemlju Vzhodnega Timorja, prišlo je celo do poslabšanja humanitarne situacije. Zaradi nasilja nad misijo UNAMET, je bila le-ta prisiljena zapreti vse svoje urade in se umakniti z ozemlja. Indonezijske oblasti bodisi niso bile sposobne oz. niso želele zagotoviti ustreznega okolja za mirno uresničevanje sporazuma z dne 5. maja, zato je bila za rešitev situacije nujno potrebna vključitev mednarodne skupnosti, na katero pa indonezijske oblasti niso hotele pristati. (SC/6724)

Kljub temu Vzhodni Timor predstavlja primer, ko je VS, za razliko od krize na Kosovu in BiH, ukrepal hitro. V 48 urah po izbruhu nasilja je bila namreč v Jakarto in Dili odposlana misija (katere član je bil tudi slovenski veleposlanik Danilo Türk), ki je v štirih dneh izglasovala soglasje za namestitev mednarodnih sil, te pa so bile nameščene le teden dni kasneje. Misija je namreč ugotovila, da ocene o dogajanju na Vzhodnem Timorju, ki jih je posredovala indonezijska vlada, niso skladne s poročili osebja OZN in višjih diplomatskih predstavnikov v Jakarti in Diliju, niti z dogajanjem, s katerim se je sama soočala v času njenega obiska. Zato se je sestala s predsednikom Habibiejem, zunanjim ministrom ter številnimi drugimi predstavniki indonezijske oblasti ter jih soočila z njihovim pomanjkanjem verodostojnosti, kar je pripeljalo do razvoja njihove politike v pozitivni smeri. Indonezija je tako 12. septembra 1999 priznala svojo nemoč in izjavila, »da je pripravljena brezpogojno sprejeti mednarodne varnostne sile za vzpostavitev miru in varnosti na Vzhodnem Timorju /.../« (S/1999/976)

VS je tako 15. septembra sprejel resolucijo 1264 (1999), s katero je odobril vzpostavitev mednarodne varnostne sile na Vzhodnem Timorju, ki je bila 25. oktobra istega leta zamenjana z mirovno operacijo UNTAET (*United Nations Transitional Administration in East Timor*). Njena naloga je bila, v prehodnem obdobju (do osamosvojitve), voditi ozemlje, izvajati zakonodajno in izvršno oblast ter pomagati pri vzpostavljanju kapacitet za prihodnjo samostojnost. Slovenski veleposlanik je ob sprejemu resolucije dejal (STA 1999),

»je bilo pri celotni zadevi pomembno takojšnje ukrepanje VS. /.../ Najpomembnejši del resolucije je ta, da je bila sprejeta po VII. poglavju UL OZN, ki pri izvrševanju mandata predvideva uporabo sile /.../«.

Delovanje misije VS na Vzhodnem Timorju nam torej lahko služi kot primer, ki dokazuje kako pomembno je zagotoviti hitro ukrepanje VS oziroma mednarodne

skupnosti. Za Slovenijo je pri tem pomembno zlasti dejstvo, da je bil med člani misije, ki je odločilno pripomogla k hitri rešitvi situacije, tudi slovenski veleposlanik. V takšnih primerih se pokaže, kako pomembno vlogo ima lahko tudi vpliv same osebnosti stalnega predstavnika neke (male) države. Po mnenju Honga (1995: 283) namreč »številne male države spretno zastopajo aktivni, artikulirani in sposobni ambasadorji, ki zgolj z močjo svojih sposobnosti zagotavljajo, da so njihove države opažene in da se z njimi posvetuje«. ⁶³ S svojim delovanjem si tako lahko pridobi zaupanje drugih predstavnikov, s čimer hkrati tudi državi ustvari sloves partnerja, ki lahko konstruktivno prispeva k reševanju vprašanj mednarodne skupnosti in obenem premaga fizično omejitev majhnega števila rezidenčnih misij po svetu. Tudi Petrovsky (Jovan 1998: 27 - 28) se strinja, da je ena glavnih lekcij v zgodovini diplomacije ta, da osebni faktor še vedno igra pomembno vlogo. Moderni diplomat mora zato biti diskreten, praktičen, pazljiv in mora imeti čut za odgovornost.

Danilo Türk je tako v imenu slovenske diplomacije, ki si v svojih zunanjepolitičnih interesih prizadeva tudi za spoštovanje pravice narodov do samoodločbe, konkretno sodeloval pri vzpostavljanju temeljev za osamosvojitve Vzhodnega Timorja. Razlog za hitro ukrepanje je po njegovem tudi nedavni neuspeh VS v primeru Srebrenice, ⁶⁴ Ruande ⁶⁵ in Kosova. »Slutnja tega, da se bo zgodil še en genocid je bila v VS zelo prisotna in kot običajno nismo imeli v rokah škarij in platna, saj je sporazum določil, da je odgovornost za varnost referendumov v rokah Indonezije« (Hladnik-Milharčič 1999: 1). VS je v navedenih primerih izgubil velik del verodostojnosti, Srebrenica je bila namreč označena kot »etična katastrofa Evrope in OZN« (*ibid*) in morda je bil tudi zaradi tega sedaj bolj pripravljen sprejeti tveganje (kompromis z Indonezijo) ter rešiti situacijo, preden bi se le-ta sprevrgla v oborožen spopad.

⁶³ Kot uspešen primer delovanja stalnega predstavnika lahko navedemo singapurskega ambasadorja Tommyja Koha, ki mu je bila zaradi njegovega slovesa sposobnega, nepristranskega voditelja in poznavalca pravil postopka OZN, dodeljena vloga vodje tretje konference o pomorskem pravu kot tudi vodje pripravljanih srečanj komiteja za konferenco OZN o okolju in razvoju. Poleg že omenjenega Hong navaja tudi predstavnika Šri Lanke, Shirleya Amerasinge ter ambasadorja Saudske Arabije, Jamila Baroodija. (*ibid*)

⁶⁴ Julija 1995 je v Srebrenici, enem izmed petih »varnih območij« pod nadzorom OZN, življenje izgubilo okrog osem tisoč moških in mladih fantov. Nizozemski vojaki Unproforja so bili, zaradi nesoglasja velikih sil, priče etničnemu čiščenju s strani srbske vojske. <http://www.cnn.com/2001/WORLD/europe/06/26/Krstic.charged/?related> (13.06.2004)

⁶⁵ V Ruandi je bilo ubitih osemsto tisoč ljudi. O ZN bi genocid sicer lahko preprečili, vendar je organizacija ostala neaktivna zaradi nasprotovanja večine članic VS.

2.5. REFORMA OZN

Že v času posvetovanj o vlogi VS v oboroženih spopadih so številni govorniki izrazili nezadovoljstvo z delovnimi metodami VS, zlasti so poudarjali dejstvo, da je bila predsedniška izjava, ki naj bi bila prebrana po koncu posvetovanj, s strani članov VS odobrena že prej – celo preden so bila izražena mnenja držav nečlanic. (SC/6761)

Spričo dejstva, da glavnina pogajanj (kar 80%) v VS poteka za zaprtimi vrati, ima le majhen delež javnosti, vključno z akademskim svetom, dostop do pogajanj. Javno je ponavadi objavljen le njihov rezultat. Kot ugotavlja Samuel Žbogar (intervju)⁶⁶ so, spričo dejstva, da je v sobi za konzultacije za mizo prostor samo za šefe delegacij in dva njihova sodelavca, ostale države, nečlanice, ponavadi popolnoma izključene iz dogajanja. Njihova edina možnost je, da njihovi predstavniki čakajo v predsobi in po koncu seje od udeležencev skušajo pridobiti čimveč informacij. Kunič (2002: 110) navaja, da so delegacije stalnih članic VS znane po tem, da so bolj redkobesedne o dogajanju v tem najpomembnejšem organu OZN in da so informacije, ki jih posredujejo v stikih z ostalimi delegacijami, več ali manj na nivoju uradnih komuniquejev. Zato pa imajo nestalne članice več priložnosti, da si ravno skozi obveščanje in interpretacijo dogajanj v Varnostnem svetu, v očeh ostalih članic OZN močno povečajo svojo razpoznavnost in ugled.

Slovenija je bila v času nestalnega članstva znana po tem, da je bila zelo uvidevna do držav nečlanic in jim je sprotno poročala o dnevnem dogajanju. V času, ko je bil na čelu VS slovenski veleposlanik, Danilo Türk, je Slovenija, kot prva država, začela z objavljanjem dnevnega dogajanja na spletni strani in s tem pomembno pripomogla k povečanju transparentnosti dela Varnostnega sveta (Žbogar, intervju).

Po koncu hladne vojne se je število dejavnosti VS še povečalo in s tem tudi število njegovih zasedanj, kljub temu pa prizadevanja za večjo transparentnost in dostop do prakse sprejemanja odločitev v VS ostajajo šibka. Pomanjkanje informacij o tem, kaj se dogaja za zaprtimi vrati onemogoča vpogled v to, kolikokrat so prioritete nestalnih članic podvržene vplivu peterice stalnih članic. Iz tega je moč sklepati,⁶⁷ da imajo teksti, ki jih predlagajo države članice iz tretjega sveta manj možnosti da preživijo proces sprejemanja osnutka, kot iniciative, ki prihajajo iz skupine, ki jo sestavljajo

⁶⁶ Intervju s Samuelom Žbogarjem, državnim sekretarjem na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, v letih 1998 – 1999 namestnikom predstavnika RS v Varnostnem svetu OZN, Ljubljana, 14.04.2003.

⁶⁷ Viri za analizo so bili vzeti iz *Summary of United Nations Security Council Resolutions 1946 – 1995* (Foreign and Commonwealth Office, 1995) and the SCOR. (*ibid*)

(zahodne) stalne članice. (Šabič 1999: 177-178) Zunanjepolitične pobude Slovenije bodo tako v prihodnosti dobile večjo težo in pomen, če se bodo uveljavljale kot skupna stališča EU. (Türk 2004: 87)

Pri vprašanih reforme VS Slovenija sodeluje v neformalni skupini podobno mislečih držav (Avstralija, Avstrija, Belgija, Bolgarija, Češka, Estonija, Irska, Madžarska, Portugalska in Slovenija). Pri tem izhaja iz predpostavke, da mora biti reforma takšna, da jo bosta ratificirali najmanj dve tretjini članov OZN (predvsem neuvrščeni), vključno z vsemi petimi stalnimi članicami VS. To pomeni, da mora biti reforma VS celovita in zajeti povečanje obeh kategorij (stalnih in nestalnih) članov VS, do skupno največ 25 članov. Treba je dodati nekaj novih stalnih članic, ki bi zagotavljale ustrezno učinkovitost VS, saj je treba za nekatere naloge zbrati velika sredstva. (Permanent mission of Belgium to UN 2003) Slovenija smatra Japonsko⁶⁸ in Nemčijo kot dobri kandidatki za stalno članstvo in jima je v splošni razpravi na 49. zasedanju GS OZN septembra 1994 tudi izrazila podporo na najvišji ravni. (Misija RS pri OZN n.d.b) V prid obema državam je tudi podatek, da, glede finančnih prispevkov, spadata med najpomembnejše članice, saj skupaj z ZDA, prispevata skoraj polovico (50 %) sredstev. Kot navaja Bowers (Šabič 1999: 183), tudi najmočnejše države, vključno z ZDA in VB, izražajo podporo vključitvi zgoraj omenjenih držav med stalne članice.

Kljub temu, da je ta podpora v primeru ko gre za države v razvoju, šibkejša, pa Slovenija meni, da mora reforma zagotoviti nove stalne članice VS tudi iz vrst teh držav (po eno iz Afrike, Azije in Latinske Amerike), ki so sedaj v tej kategoriji premalo zastopane. (tudi v tej kategoriji je namreč moč zaslediti nekatere močne države članice, kot sta npr. Brazilija in Indija.)

Slovenija torej podpira t.i. formulo »2+3« in hkrati nasprotuje uvajanju novih kategorij članstva v VS OZN, kot so polstalni sedeži, na katerih bi rotirala omejena skupina držav. Poleg tega zastopa stališče, da morajo vsi stalni člani VS (prvotni in novi) imeti enake pravice in obveznosti. Načelo nediskriminacije pa naj bi še posebej veljalo za postopek in način imenovanja novih članov.⁶⁹ Uporaba veta mora biti transparentna in če je le mogoče okrnjena, nečlanicam VS pa je treba omogočiti boljši

⁶⁸ V primeru Vzhodnega Timorja, ko so bile tja poslane multilateralne sile, je nastalo vprašanje, kdo jih bo plačal. Sile so bile v glavnem avstralske, toda Japonska je v dveh dneh »dala na mizo« sto milijonov dolarjev.

⁶⁹ To je še zlasti pomembno spričo dejstva, da se je v začetku dogajalo, da so bile prošnje za sprejem v Organizacijo vedno znova zavrnjene. V začetku je Sovjetska Zveza večkrat dala veto na sprejem držav, zaveznic zahodnega bloka, kot sta bili npr. Italija in Portugalska, zato so kasneje tudi ZDA ovirale sprejem številnih vzhodnoevropskih povojnih režimov. (Marin-Bosch 1998: 10)

dostop do informacij o delu VS in sprejemanju odločitev (non-paper) ter jim dati več možnosti prispevanja njihovih stališč (Misija RS pri OZN n.d.b).

Slovenija podpira tudi mnenja o potrebni periodični reviziji sestave VS in preverjanja učinkovitosti sprememb VS. To pomeni, da se tudi v bodoče s spremembami v mednarodni skupnosti lahko spremeni sestav VS. V vsakem primeru pa bi se morala struktura VS preverjati enkrat na 10-15 let. (Permanent mission of Belgium to UN 2003) Pri tem pa je za male države pomembno, da se te spremembe odražajo tudi v pravilih postopka, saj jim bo le to zagotovilo, da se bodo tudi dejansko uresničevale oz. da jih bodo upoštevale tudi velike države.

Kot temeljni pogoj za uspešnost reform, vidi Slovenija temeljne spremembe na področju financiranja OZN. Članice naj svoje finančne obveznosti izpolnjujejo v celoti, pravočasno in brez pogojevanja. Pri zastopanju teh stališč daje Sloveniji legitimnost dejstvo, da je ena od redkih držav, ki plačuje svoje obveznosti do rednega⁷⁰ proračuna OZN v roku in celoti. Zato Slovenija tudi aktivno sodeluje v skupini dobrih plačnikov, v okviru katere se zavzema za izdelavo nove metode računanja prispevkov, ki naj temelji na plačilni sposobnosti posameznih držav članic na osnovi njihovega BDP. Sicer pa podpira uvedbo spodbud za redne plačnike in kazni za tiste članice, ki svojih finančnih obveznosti ne izpolnjujejo. Slovenija podpira tudi znižanje praga največjega deleža, ki ga v proračun OZN plačuje posamezna država članica, s čimer bi se zmanjšala odvisnost organizacije od ene same države, se pravi ZDA⁷¹ (Misija RS pri OZN n.d.a.).

Kar se tiče prizadevanj za krepitev sistema OZN, Slovenija podpira posodobitev mehanizmov gospodarskega in družbenega razvoja prek krepitev funkcij komisij ECOSOC-a (Ekonomskega in socialnega sveta), kar bo omogočalo učinkovito izvajanje sprejetih programov. Potrebno je tudi reformirati Sekretariat v smeri izboljšanja njegovega delovanja, sestave in zmanjšanja osebja. Slovenija se tudi zavzema za ukinitve dvotirnosti v sistemu OZN in za združevanje sorodnih razvojnih organizacij in agencij. Poleg tega smatra, da je treba racionalizirati mirovne operacije ter zagotoviti večjo integracijo vprašanja človekovih pravic v celoten sistem OZN. (*ibid*)

⁷⁰ Redni proračun OZN pokriva zgolj tekoče stroške delovanja Organizacije (na sedežu v New Yorku, uradu OZN v Ženevi, Nairobiju in na Dunaju, regionalne gospodarske komisije – s sedeži v Ženevi, Santiagu, Addis Abebi, Bangkoku in Ammanu in sedemnajstih informacijskih centrih po vsem svetu)

⁷¹ ZDA prispevajo 25% proračuna OZN

Na koncu lahko torej povzamemo, da ima Slovenija glede reforme OZN dobro izdelana stališča, njen najpomembnejši dosežek v času članstva v VS pa je prispevek k transparentnosti dela VS. Z odprtimi sejami in objavljanjem sprotnega dogajanja na medmrežju je Slovenija najbolj učinkovito povečala svojo prepoznavnost in ugled v širši mednarodni skupnosti, hkrati pa vzpostavila sloves države, ki si prizadeva približati Organizacijo, in njeno delovanje, čim širšemu krogu držav sveta. S tem se je še posebej približala državam nečlanicam, s katerimi bo v prihodnje svoje sodelovanje, s posredovanjem informacij in lastnih izkušenj pri njihovem vključevanju v OZN, lahko še poglobila.

3. SKLEP

In če na koncu povzamemo, koliko in kako je bila slovenska diplomacija uspešna pri svojem delovanju v OZN? Skozi analizo delovanja Slovenije v VS OZN se je kot resnična izkazala teoretična predpostavka konstruktivistov, ki predlagajo, naj se mala država v mednarodnih odnosih osredotoča predvsem na tista področja, kjer ima primerjalne prednosti. Iz zgoraj analiziranih vprašanj dnevnega reda VS OZN je moč ugotoviti, da je bila Slovenija najbolj aktivna pri obravnavi kosovskega vprašanja, kar potrjuje tudi dejstvo, da to vprašanje sodi med prioritete cilje slovenske zunanje politike. Za malo državo je namreč najpomembneje, da si zagotovi varnost v svojem neposrednem okolju, hkrati pa čimbolj poveča svojo prepoznavnost v širši mednarodni skupnosti. Kot v svojem diplomskem delu ugotavlja tudi Bojinovičeva (2004: 20) si mora mala država stalno prizadevati, da bi svoje prednosti čimbolj učinkovito izkoristila, in sočasno, z vlaganjem v povečanje virov svoje strukturne moči na tem specifičnem področju, stremeti za povečanjem vpliva njenih odločitev na izbranem področju. Skladno s tem bi morala Slovenija neprimerno povečati svoje znanje in informiranost glede JVE in tako z vplivnimi predlogi glede vprašanj z omenjenega področja krepiti svojo prepoznavnost in ugled v širšem mednarodnem okolju. Pomanjkanje interesa za bolj aktivno angažiranje pri vprašanjih JVE, je morda treba pripisati tudi bojazni, da bi bila Slovenija še naprej obravnavana kot del kriznega balkanskega območja. Kljub temu pa menim, da je Slovenija v dosedanjih desetih letih svoje samostojnosti, tudi s sodelovanjem v številnih mednarodnih forumih, uspešno utrdila svoj status samostojne države in bi se zato v prihodnje na izbranem področju lahko utrdila kot kredibilen partner. S svojimi izkušnjami pri oblikovanju strategije ob

pristopu k EU in Natu ter predsedovanjem VS OZN bi lahko sodelovala pri postopnem vključevanju balkanskih držav v evroatlantske povezave. Slovenija torej potrebuje sposoben, profesionalen diplomatski aparat, ki bo, s svojim delovanjem, uspešno tržil svoje znanje o JVE, v smislu povečanja možnosti vplivanja na odločitve o izbrani regiji in s tem povečanja prepoznavnosti Slovenije v svetu.

S prispevkom k povečanju transparentnosti dela VS je Slovenija storila pomemben korak naprej v prizadevanjih za zmanjševanje razlik med državami, vsaj na področju informiranosti o delovanju VS. Če hoče namreč OZN še naprej ohranjati svoj status univerzalne organizacije, bo morala, s korenito reformo, poskrbeti za odpravo prevelikega diskriminiranja oz. dajanja privilegijev določenim državam. (stalnim članicam VS) Slovenija je s to inovacijo dokazala, da lahko male države, ki za razliko od večjih in močnejših držav, niso zadovoljne z obstoječim stanjem, s svojimi prizadevanji za njegovo izboljšanje, uspešno pripomorejo k bolj učinkovitemu delovanju organizacije. S tem je hkrati še povečala svojo mednarodno prepoznavnost, zlasti pri državah nečlanicah.

Kot država, ki si prizadeva za rešitev globalnih problemov pa se je Slovenija izkazala predvsem z odprto razpravo o vlogi VS pri preprečevanju oboroženih spopadov. Razprava je pokazala, da gre za zelo pomembno aktualno vprašanje, ki mu v preteklosti, glede na njegovo pomembnost, ni bilo posvečeno dovolj pozornosti. Države bi si namreč morale bolj zavedati pomena preventivne diplomacije in si prizadevati za usklajen mednarodni odgovor na gospodarske, socialne, kulturne ali humanitarne probleme, ki so pogosto glavni vzroki oboroženega konflikta. Naloga Slovenije, kot iniciatorja razprave je torej, da si prizadeva, s taktično in vplivno diplomacijo, nadomestiti pomanjkanja, ki izvirajo iz naslova majhnosti ter si s kvalitativnimi lastnostmi pridobiti prednosti, ki jih uživajo večje in močnejše države.

4. ZAKLJUČEK

Spričo vse intenzivnejšega procesa globalizacije in sprememb, ki jih le-ta vnaša v mednarodno skupnost (deregulacija, liberalizacija), postaja mednarodno sodelovanje vse večja nujnost za veliko večino držav. Ta proces namreč sproža in oblikuje globalne probleme (deloma so ti posledica nekontrolirane uporabe oz. zlorabe novih tehnologij), ki jih zaradi njihove vseobsegajoče narave ni več mogoče reševati znotraj nacionalnih okvirov. Skupni problemi (kot je npr. oskrba s hrano, energijo, revščina, vesolje, oceani in morsko dno, ekološke nevarnosti itd.), ki lahko prizadenejo katerokoli državo sveta, torej zahtevajo skupno reševanje in urejanje. Različne oblike gospodarskih vezi in sodelovanja med državami so tako vodile v potrebo po harmonizaciji njihovih interesov tudi na nepolitičnih področjih, kar je spodbudilo nastanek in razvoj mednarodnih organizacij. Poleg naraščanja števila mednarodnih organizacij, pa narašča tudi število (predvsem malih) držav, kot osrednjih subjektov mednarodnega prava, kar vodi v bolj zahtevno diplomatsko komunikacijo. Hkrati pa ne velja zanemariti tudi sprememb v sami državi. Za postmoderno državo je namreč značilno, da tradicionalna suverenost ni več osrednjega pomena, pač pa država daje več poudarka sistemu medsebojnega sodelovanja, celo na domačem (notranjem) področju. Možnost vpogleda ali celo vmešavanja v notranje zadeve posameznih držav krepi njihovo medsebojno zaupanje in soodvisnost. Vse to je sprožilo nastanek multilateralne diplomacije s pomočjo katere posamezna država vzpostavlja diplomatske stike, odnose in sodelovanje z vsemi (najmanj tremi) državami hkrati, ob istem času na enem mestu, v okviru ene mednarodne dejavnosti, organizacije ali konference.

Namen diplomske naloge je bil predstaviti delovanje malih držav v mednarodnih organizacijah, s poudarkom na vlogi Slovenije v Varnostnem svetu OZN v letih 1998 in 1999. Pri iskanju definicije, ki bi kar najbolje predstavila male države, zlasti male države v OZN, sem naletela na vrsto različnih opredelitev z zelo različnimi kriteriji klasifikacije. V glavnem pa bi avtorje lahko razdelili med pozitiviste, ki se naslanjajo predvsem na kvantitativne kazalce (število prebivalstva, velikost ozemlja, BDP), tiste, ki velikost obravnavajo na podlagi kvalitativnih kriterijev in na predstavnike kritičnega pristopa, ki ugotavljajo, da je vsaka definicija majhnosti odraz predpostavk in interesov tistega, ki majhnost definira. Moj cilj je bil ugotoviti, ali lahko male države, kljub njihovi omejenosti v finančnih in kadrovskih virih, z dobro diplomacijo sodelujejo pri obravnavi ključnih vprašanj mednarodne skupnosti. Pri tem sem skušala najprej

odgovoriti na vprašanje, zakaj se male države sploh vključujejo v mednarodne organizacije oz. kaj jim članstvo v le-teh prinaša. Niti realizem, ki predpostavlja, da države za doseg želenih ciljev in ohranitev prednosti delujejo v skladu z lastnimi interesi, niti institucionalizem, ki temelji na predpostavki, da institucije mednarodnemu sistemu prinašajo red, ne ponujata odgovora na zgornje vprašanje. Zato je potrebno oba pristopa združiti (kar je uspelo Mosserju), v nov pristop, institucionalni realizem, ki temelji na predpostavki, da se države zavedajo in prepoznavajo pomen mednarodnih institucij, ki jim kot take lahko pomagajo pri doseganju svojih ciljev. Te jim omogočajo, da uresničujejo vrednote skupnosti ter izpolnjujejo mednarodne obveze. Države tako zavestno uporabljajo mednarodne organizacije za zmanjševanje transakcijskih stroškov, za ustvarjanje informacij, idej, norm in pričakovanj ter izvajanje in spodbujanje specifičnih dejavnosti ter za povečanje njihovih sposobnosti in moči. Vključenost v integracije oz. zavezništva torej predstavlja enega izmed načinov, kako lahko male države zmanjšajo svoje slabosti in povečajo svoje moči. Za zagotavljanje varnosti pa je danes vse bolj pomembna tudi spretna in taktična diplomacija, za male države je predvsem pomembna skupinska diplomacija, ki se odraža predvsem v znanju, posedovanju kakovostnih in zanimivih informacij ter idej.

Za diplomacijo malih, šibkejših in še zlasti mikro-držav pa je posebnega pomena članstvo v OZN, saj jim predstavništvo v središču med tolikimi misijami v New Yorku prihrani stroške (v osebju kot tudi glede finančnih virov) vzdrževanja celotne mreže diplomatov po svetu. Članstvo v OZN torej predstavlja pomemben del njihovega političnega kot tudi praktičnega mednarodnega prepoznanja, obenem pa lahko privede celo do situacije, ko male države predstavljajo skoraj večino. Če je le-ta uporabljena na organiziran in sistematičen način, potem male države lahko celo izvajajo pritisk za doseg sprememb, ki bi zagotovile izboljšanje njihovega položaja.

Z vključitvijo Slovenije v OZN, 22. maja 1992, se je politični prostor slovenske zunanje politike razširil na vso mednarodno skupnost, zunanjepolitična opaznost Slovenije, kot nove majhne države, pa se je stalno povečevala. S tem, ko je za dve leti postala članica VS OZN, pa je imela prvič možnost dejavno sodelovati pri vprašanjih kolektivne varnosti in enakopravno sodelovati pri odločanju o številnih regionalnih in svetovnih vprašanjih. Najbolj aktivno je sodelovala pri razpravah o vprašanju Kosova, ki ji ga je avgusta, kljub nasprotujočim stališčem v kontaktni skupini, uspelo postaviti na dnevni red dela VS. Pri obravnavi Iraka in vodenju sankcijskega odbora za Libijo je pokazala, da je sposobna dejavno in verodostojno nastopati tudi pri obravnavi najbolj

perečih mednarodnih vprašanj. V času drugega predsedovanja, novembra 1999, je bila najpomembnejša poteza Slovenije ta, da je v VS izvedla odprto razpravo o vlogi VS pri preprečevanju oboroženih spopadov. Dejavno je bila vključena tudi v reševanje krize na Vzhodnem Timorju, predvsem pa je pomemben njen prispevek k transparentnosti dela VS. Bila je namreč prva država, ki je začela z objavljanjem dnevnega dogajanja na spletni strani in tako pripomogla k temu, da so bile tudi ostale države, nečlanice, seznanjene z delovanjem VS.

Pri vsem tem pa je pomembno, da država najde pravi način, kako pridobljena znanja, izkušnje in nenazadnje tudi mednarodni ugled (položaj), ki ga pridobi s članstvom in delovanjem v nekem mednarodnem forumu, preliti v dolgoročno zunanjepolitično delovanje diplomatske organizacije. Iz izkušenj, ki si jih je Slovenija pridobila s članstvom v tako pomembnem mednarodnem organu, kot je VS, bi namreč lahko črpala tudi pri vključevanju in delovanju v drugih integracijah, kot npr. v EU in Natu, katerih članica je postala pred kratkim, še zlasti pa v OVSE, kjer bo predsedovanje prevzela prihodnje leto (2005). Kot ugotavlja Türk (2004: 70) je ».../ kot vsaka dejavnost tudi zunanja politika tem boljša, čim več se njeni nosilci naučijo iz izkušenj.«

Čeprav si želim, ne morem zaključiti povsem optimistično, kajti že same težave, s katerimi sem se srečevala pri raziskovanju (nedostopnost oz. pomanjkanje podatkov o tem, kako in koliko je Slovenija resnično sodelovala pri delovanju VS) dovolj zgovorno kažejo na to, da se Slovenija vse preveč posveča notranjepolitičnim zdraham in se hkrati premalo zaveda pomena zunanje politike. Mala država bi si namreč morala še posebej prizadevati, da bi z uspešnim zunanjepolitičnim delovanjem povečala svojo mednarodno prepoznavnost, saj si le z dolgoročno vzpostavljenimi mednarodnimi odnosi lahko zagotovi svojo varnost in obstoj v prihodnje.

LITERATURA IN DRUGI VIRI

Primarni viri:

Convention on Relations of States with International Organizations (1975) V: Dembinski, Ludwik (1988) *The modern law of diplomacy: External missions of states and international organizations*: Dordrecht: Martins Nijhoff Publishers.

Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije (DeZPRS) (UL RS, št. 108/99)

Foreign Missions and International Organizations Act (1991) (<http://laws.justice.gc.ca/en/F-29.4/61130.html> 12.01. 2004)

Intervju (2003 a) z Evo Tomič, pooblaščenico ministrice namestnico vodje misije RS pri OZN v New Yorku, v času intervjuja vodjo Oddelka za človekove pravice in Svet Evrope v Sektorju za multilateralne odnose na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, od septembra 1993 do decembra 1997 članico slovenske delegacije pri OZN v New Yorku, odgovorno za področje človekovih pravic, Ljubljana, 13. 02.

Intervju (2003 b) s Samuelom Žbogarjem, državnim sekretarjem na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, v letih 1998 – 1999 namestnikom predstavnika RS v Varnostnem svetu OZN, Ljubljana, 14.04.

Intervju (2003 c) z mag. Andrejem Benedejčičem, svetovalcem za mednarodne odnose v Uradu predsednika republike, v letih 1998 – 1999 III. sekretarjem v misiji RS pri OZN, Ljubljana, 12.05.

Intervju (2003 d) preko elektronske pošte z dr. Danilom Türkom, pomočnikom Generalnega Sekretarja OZN za politične zadeve, v času slovenskega predsedovanja stalnim predstavnikom slovenske misije pri OZN. 14.06.

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV) (UL RS, št.56/2001)

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti RS (UL RS/I, št. 1-4/1991)

Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961) (<http://www.un.org/law/ilc/texts/diplomat.htm> 17.12.2003)

Združeni Narodi (1994) *Ustanovna listina Združenih Narodov in Statut Meddržavnega sodišča*. Ljubljana: Društvo za Združene Narode za Republiko Slovenijo.

Sekundarni viri:

Abbott, Kenneth (1998) 'Why States Act through Formal International Organizations'. *Journal of conflict resolution* (42) 1, 3 -32.

Babič, Mateja (1998) Poziv za odprtje koridorjev. *Delo*, 20.08.

Berridge, G. R. (1985) *Diplomacy at the UN*. London, Basingstoke: MacMillan.

Benko, Vladimir (1992) 'O vprašanju prioritet v zunanji politiki Slovenije'. *Teorija in praksa* 29 (1-2), 3-11.

Benko, Vladimir (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Benko, Vladimir (1997) *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Benko, Vladimir (2000) *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Bennett, Alvin LeRoy in James K. Oliver (2002) *International Organizations: principles and issues*. Sedma izdaja. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Bercko, Vojislav (1999) »Ni dobro, če paradiramo kot poznavalci Balkana«. Večer, 21.11.

Berridge, Geoff R.(1987) *International Politics: States, Power and Conflict since 1945*. Sussex: Whetsheaf books LTD: New York: St Martin's Press.

Bohte, Gorazd (2000) 'Vloga Varnostnega sveta OZN pri mirnem reševanju sporov'. *Zbornik VI. Dnevo javnega prava*. Inštitut za javno upravo, Ljubljana, str.391 – 400.

Bojinović, Ana (2004) *Zahodni Balkan – priložnost Slovenije v Evropski Uniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za Družbene Vede.

Boutros – Ghali, Boutros (1992) 'An Agenda for Peace'. V: Roberts Adam in Benedict Kingsbury (ur.) (1993): *United Nations, Divided World: The UN Roles in International Relations*. Clarendon Press, Oxford, dtr. 468 – 498.

Brglez, Milan (2002) NATO Enlargement and Slovenia: Interpreting, Mapping and Constructiong International Relations Perspectives. V: Charles Bukowski in Zlatko Šabič (ur.) *Small States in the Pos- Cold War World, Slovenia and Nato Enlargement*, 25-52. Westport, Connecticut, London: Praeger

Bučar, Bojko (1992) 'Univerzalizem in regionalizem v slovenski zunanji politiki'. *Teorija in praksa* 29 (5 - 6), 484 – 490.

Buzan, Barry, Ole Wæaver in Jaap de Wilde (1998) *Security: A New Framework for Aanalysis*. Boulder, London: Lynne Reiner Publishers, Inc.

Christmas –Moller, Wilhelm (1983) 'Some Thoughts on the Scientific Applicability of The Small State Concept: A Research History and a Discussion.' V: Otmar Höll (ur.) *Small States in Europe and Dependence*, 35-53. Wien: Wilhelm Braumüller.

CIA (1999) EastTimor: factbook (<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/tt.html> 12.05.2003)

Crossley, Michael in Keith Holmes (2001) 'Challenges for Educational Research: International development, partnership and capacity building in small states' V: *Oxford Review of Education* 27 (3), dostopno preko besedilne baze EBSCOhost <http://web8.epnet.com/> (12.06.2003)

Dembinski, Ludwik (1988) *The modern law of diplomacy: External missions of states and international organizations*: Dordrecht: Martins Nijhoff Publishers.

Diehl, Paul F. in Jeniffer Reifschneider (1996) 'United Nations Intervention and Reccuring Conflicts?'. *International Organization* (50) 4, str. 653 – 682.(EBSCOHost <http://globalvgw16.global.epnet.com/> 12.04.2004)

Dimitrijević, Vojin (1970) *Mednarodna skupnost in Združeni Narodi*. Beograd: Zveza društev za Združene Narode Jugoslavije.

Feltham, Ralf G. (1998) *Diplomatic handbook*. Seventh Edition. London, New York: Longman.

Grizold, Anton (2004) 'Teze za pogovor pri predsedniku Republike na temo v svetu dejavna in prepoznavna vloga Slovenije'. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. 1, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.

Goetschel, Laurent (2000) 'Power and Identity: Small states and the common foreign and security policy of the EU, Bern: Universität Bern, Institut für Politikwissenschaft, National Research Program »Foundations and Possibilities of Swiss Foreign Policy.« <http://www.snf.ch/NFP/nfp42/synthese/33Goetschelsynthesis42.pdf> (12.04.2003)

Hindmarsh, Jennie, Harre (1996) 'How do we define small states and islands? A critical analysis of alternative conceptualizations'. *Convergence* 29 (2). Dostopno preko besedilne baze EBSCOhost <http://web8.epnet.com/> (17.12.2003)

Hladnik-Milharčič, Ervin (1999) Kličete policijo, ki se ne odzove; je ni, ima zaseden telefon... . *Delo*, 6.11.

Hong, Mark (1995) 'Small states in the United Nations.' *Organizing International relations: Fifty years after the United Nations Charter. International Social Science Journal* XLVII (2), 277 – 287.

Howard, Diamond (1999) *Security Council Struggles on Iraq: France Offers New Compromise*. Arms Control Association: Arms Control Today. (http://www.armscontrol.org/act/1999_06/irqjun99.asp 14.05.2004)

Imber, Mark (1992) 'International Organizations' V: Baylis, John in N.J. Rennger (ur.): *Dilemmas in the World politics*. Oxford; Clarendon Press, str.174 – 205

Jaušovec, Boris (1998) Pri vprašanju Kosova ne bo preHITEVANJA. *Večer*, 29.07.

Jazbec, Milan (1998) *Diplomacija in Slovenci*. Celovec: Založba Drava.

Jazbec, Milan (2002) *Diplomacija in varnost: razvoj in približevanje procesov*. Ljubljana: Vitrum.

Jazbec, Milan (2001) *The diplomacies of New small states: The case of Slovenia with some comparisons from Baltics*. Aldershot: Ashgate.

Jones, Walter S, (1997) *The Logic in International Relations*. New York: Longman

Julien, K.S. (1992) 'The problems of small states' *Round Table January 92*, Issue 321. Dostopno preko besedilne baze EBSCOhost <http://web8.epnet.com/> (12.09. 2003)

Karsh, Efraim (1988) *Neutrality and small states*. London and New York: Routledge.

Kaufmann, Johan (1996) *Conference Diplomacy: An Introductory Analysis*. Third Revised Edition. London: Macmillian.

Keohane, Robert O. (1969) 'Lilliputian's Dilemmas: Small States in International Politics.' *International Organizations* 23 (2), 291 – 310.

Koremonos, Barbara, Charles Lipson in Duncan Snidal (2001) *The Rational Design of International Institutions*. Cambridge: University press.

Krasner, Stephen D. (2001) 'Sovereignty.' *Foreign Policy* January – February (122) Dostopno preko besedilne baze EBSCOhost http://web8.epnet.com (12.06.2003)

Kropivnik, Samo in Peter Ješovnik (1995) 'Small Countries in the Global Economy: Slovenia, and exception or the Rule?' *Journal for International Relations* II (1 - 4), 66-95.

Kunič, Jožef (ur.) (2002) *10 let Slovenije v Združenih narodih*. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.

Kunič, Jožef (2004) 'Dejavna in prepoznavna Slovenija v svetu: Kako povezati in čim bolj uporabiti naše potenciale. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. I, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.

Maksimovič, Branko (1998) Naša diplomacija ni list v vetru. *Večer*, 7.08.

Marin – Bosch, Miguel (1998) *Votes in the UN General Assembly*. The Hague: Kluwer Law International.

Marshall, Peter (1997) *Positive Diplomacy*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 6XS and London: Macmillan Press Ltd.

Morgenthau, Hans (1948/1995) *Politika med narodi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Mosser, Michael William (2002) *Engineering Influence: The Subtle Power of Smaller States in International Organizations*.
(http://people.ku.edu/~7Emwmosser/PDFs/Mosser_Revised_Dissertation_Hyperlinked.pdf 14.05.2004)

Nick, Stanko (1997) *Diplomacija: metode in tehnike*. Zagreb: Barbat.

Petrič, Ernest (1996) 'Zunanja politika majhnih držav'. *Teorija in praksa* 33(6), 876 – 897)

Petrič, Ernest (2004) 'Prispevek za prvi posvet o prihodnosti Slovenije [v svetu dejavna in prepoznavna Slovenija]'. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. I, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.

Petrovski, Vladimir (1998) 'Diplomacy as an instrument of good governance'. V: Kurbalija, Jovan (ur.) *Modern Diplomacy*. Malta: Mediterranean Academy of Diplomatic Studies. University of Malta.

PGA (2002) and Small/Medium Power Diplomacy: *World Peace and Social Justice*. New York City. (<http://www.pgaction.org/About/Diplomacy.htm>, 22.10.2003)

Pollack, Mark A. (2000) 'International Relations Theory and European Integration'. *EUI Working papers*. Badia Fiesolana: European University Institute. (http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/00_55.pdf 06.04.2004)

Poredoš, Robi (1998) Slovenija na čelu OZN. *Vestnik*, 6.08.

Poredoš, Robi (1999) »Žalosten dan za Varnostni svet«. *Večer*, 27.02.

Prešeren, Polona (2001) *Krizna diplomacija in mednarodne organizacije: primer nekdanje Jugoslavije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rapaport, Jacques, Ernest Muteba in Joseph J. Therattil (1971) *Small States and Territories: Status and Problems*. New York: Arno Press.

Roberts, Adam in Benedict Kingsbury (1993) 'The UN's Role in International Society since 1945' V: Roberts Adam in Benedict Kingsbury (ur.): *United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations*. Clarendon Press. Oxford. Str.1-36

Rothstein, Robert L. (1968) *Alliances and Small powers*. London, New York: Columbia University Press.

Ruggie, John, Gerard (1998) *Constructing the World Polity*. London and New York: Routledge.

Senjur, Marjan (1992) 'The Viability of Economic Development of Small State Separating from a Large one.' *Development and International Cooperation* 8 (14 – 15), 5 – 23.

Rupel, Dimitrij (2004) 'V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija'. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. 1, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.

Simoniti, Iztok (1995a) *Multilateralna diplomacija*. Ljubljana, Teorija in Praksa (separat).

STA (1998) *VS je sprejel program dela za avgust*. Ljubljana, 06.08. (Dnevnik, 6.08.1998)

STA (1999) *Türk o zgodovinski resoluciji*. Ljubljana, 18.09 (Večer, 16.09.1999)

Stojanov, Veso (1998) Nekakšna kultura konsenza. *Delo*, 1.08.

Svetličič, Marjan (1996) *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Svetličič, Marjan (2004) 'Prihodnje zunanjeplitične usmeritve Slovenije'. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. 1, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.

Šabič, Zlatko (1999) *Voting in international organizations: Mere formality or a matter of substance?* Ljubljana: Faculty of Social Sciences.

Šabič, Zlatko (2002) 'Small States Aspiring for NATO Membership; Some Factors Influencing the Accession Process' V: Šabič, Zlatko in Charles Bukowski (ur.) *Small States in the post-Cold War World*, 1-24. Westport: Preager.

Šurk, Barbara (1998) Sporočilo vejice v oklepaju. *Dnevnik*, 5.09.

Thorhallsson, Baldur (2000) *The Role of Small States in the European Union*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.

Türk, Danilo (1984) *Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in mednarodnem pravu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Türk, Danilo (2004) 'Teze za pogovor o zunanjepolitičnih usmeritvah Slovenije'. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. 1, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija; prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike.

United Nations (1998) *Yearbook of the United Nations 1998*, Vol.52. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.

United Nations (1999) *Yearbook of the United Nations 1999*, Vol.53. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.

Väyrynen, Raimo (1971) On the Definition and Measurement of Small State Status. *Cooperation and Conflict* 1, 91-102.

Väyrynen, Raimo (1997) 'Small States: Persisting Despite Doubts.' V: Inbar, Efraim in Gabriel Sheffer (ur.) *The National Security of Small States in a Changing World*, 41 – 75. London: Frank Cass.

Vegič, Vinko (1999) 'Zavezništva in male države.' *Teorija in praksa* 36 (6), 999 – 1013.

Vidmajer, Saša (1998) Na koordinatah velikih. *Delo*, 19.09.

Vital, David (1967) *The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations*. Westport: Greenwood Press.

Vital, David (1971) *The Survival of Small States: Studies in Small Power / Great Power Conflict*. London: Oxford University Press.

Vrhunec, Marko (1985) *Mnogostranska diplomacija*. Ljubljana: Raziskovalni inštitut.

Vukadinović, Radovan (2002) *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Willensky, Peter (1993) 'The Structure of the UN in the Post-Cold War Period'. V: Roberts Adam in Benedict Kingsbury (ur.): *United Nations, Divided World: The UN's Roles in International Relations*. Clarendon Press. Oxford. Str.1-36

Zartman, William (2001) *Preventive Negotiation*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, inc.

Žagar, Mitja (1992) 'Strategija in taktika zunanje politike 'novih (novonastalih) držav.' V: Danica Fink – Hafner (ur.) *Nastajanje slovenske državnosti (zbornik referatov)*, 87 – 103. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.

Dokumenti, (predsedniške) izjave in drugi podatki z medmrežja

Contact group statement following 4/29 meeting in Rome z dne 30.04.1998 (<http://www.balkan-archive.org.yu/politics/kosovo/documents/cg0498.html> 12.03.2003)

Le Monde Diplomatique (1999) *Déclaration de la réunion ministérielle du G8*, Bonn, 6.05. (<http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/kosovo/g8-060599-fr> 16.02.2004)

Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, sektor za multilateralo (2003) *Informacija o mreži za človekovo varnost*, Ljubljana.

Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije (2002) *Primerna zunanja politika: temeljne prvine zunanje politike Republike Slovenije ob vključevanju v evroatlantske povezave*. Ljubljana: 16.10.

(http://www.gov.si/mzz/minister/mnenja/primerna_zunanja_politika.doc 17.12.2003)

Misija RS pri OZN (1998 a) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *Review of the Security Council resolution 986 (1995)*. New York, 20.02.1998.

(<http://www.un.int/slovenia/20feb98.html> 12.04.2004)

Misija RS pri OZN (1998 b) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *Iraq*. New York, 2.03.1998.

(<http://www.un.int/slovenia/02mar98.html> 12.04.2004)

Misija RS pri OZN (1998 c) Press release: *Slovenian Ministry of Foreign Affairs on the situation in Kosovo*. New York 08.06.1998 (<http://www.un.int/slovenia/pr08jun98.html> 15.12.2003)

Misija RS pri OZN (1998 d) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The Situation in Bosnia and Herzegovina*. New York, 15.06.1998. (<http://www.un.int/slovenia/15jun98.html> 12.05.2003)

Misija RS pri OZN (1998 e) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The situation between Iraq and Kuwait*. New York, 5.11.1998. (<http://www.un.int/slovenia/sc05nov98.html> 12.04.1998)

Misija RS pri OZN (1999 a) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *Protection of civilians in armed conflict*. New York, 12.02.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc12feb99.html> 12.04.2003)

Misija RS pri OZN (1999 b) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The situation in Kosovo, FRY*. New York, 24.03.1999 (<http://www.un.int/slovenia/sc24mar99.html> 12.03.2004)

Misija RS pri OZN (1999 c) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The humanitarian situation in and around Kosovo, FRY*. New York, 14.05.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc14may99.html> 17.03.2004)

Misija RS pri OZN (1999 d) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The situation in Kosovo, FRY*. New York, 10.06.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc10jun99.html> 14.03.2004)

Misija RS pri OZN (1999 e) Statement by Mr. Samuel Žbogar Minister Plenipotentiary Chargé d'affaires a.i. in the UN SC: *The situation in East Timor*. New York, 11.09.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc11sep99.html> 12.05.2003)

Misija RS pri OZN (1999 f) Statement by H.E. Dr. Boris Frlec Minister of Foreign Affairs of the Republic of Slovenia in the UN SC: *Small arms*. New York, 24.9.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc24sep99.html> 13.05.2003)

Misija RS pri OZN (1999 g) Statement by H.E. Dr. Boris Frlec Minister of Foreign Affairs of the Republic of Slovenia in the UN SC: *The Situation in Bosnia and Herzegovina*. New York, 15.11.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc15nov99.html> 12.05.2003)

Misija RS pri OZN (1999 h) Statement by H.E. dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The situation between Iraq and Kuwait*. New York, 17.12.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc17dec99.html> 12.04.2004)

Misija RS pri OZN (1999 i) Statement by H.E. Dr. Danilo Türk, Ambassador Permanent Representative of Slovenia in the UN SC: *The situation in East Timor*. New York, 22.12.1999. (<http://www.un.int/slovenia/sc22dec99.html> 12.05.2003)

Misija RS pri OZN (n.d.a) *Assessment of the Work of the Security Council: The Slovenian Presidency, November 1999*. New York (<http://www.un.int/slovenia/assessment.html> 14.05.2004)

Misija RS pri OZN (n.d.b) *Slovenia and the UN* (<http://www.un.int/slovenia/svnun.html> 13.03.2003)

Misija RS pri OZN (n.d.c) *Slovenian Activities at the UN*. (<http://www.un.int/slovenia/activities.html> 13.03.2003)

Nato in Kosovo <http://www.nato.int/kfor/kfor/about.htm> (13.03.2004)

Permanent Mission of Belgium to the United Nations (2003) *AUSTRALIA, AUSTRIA, BELGIUM, BULGARIA, CZECH REPUBLIC, ESTONIA, HUNGARY, IRELAND, PORTUGAL AND SLOVENIA: DISCUSSION PAPER*. (http://www.un.int/belgium/discussion_paper_on_security_council.html, 16.04.2004)

Press release GA/10082 z dne 15.10.2002 – *Delegates in day-long General Assembly debate concerned about lack of transparency in Security Council work methods*. (<http://www.un.org/News/Press/docs/2002/ga10082.doc.htm> 12.03.2003)

Press release SC/6496 z dne 31.03.1998 – *Security Council imposes arms embargo on Federal republic of Yugoslavia, pending action to resolve Kosovo crisis*. (<http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19980331.SC6496.html> 14.03.2004)

Press release SC/6594 z dne 10.11.1998 – *UN High Commissioner for Refugees briefs Security Council, stressing security needs of humanitarian workers*. (<http://www.un.org/News/Press/docs/1998/19981110.sc6594.html> 12.05.2003)

Press release SC/6628 z dne 19.01.1999 – *Security Council strongly condemns massacre of Kosovo Albanians in Southern Kosovo*. (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990119.sc6628.html> 13.02.2004)

Press release SC/6637 z dne 29.01.1999. – *Security council expresses deep concern at escalating violence in Kosovo.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990129.sc6637.html> 16.02.2004)

Press release SC/6677 z dne 14.05.1999 – *Security council calls for access for UN and other humanitarian personnel operating in Kosovo and other parts of Federal Republic of Yugoslavia.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990514.SC6677.html> 13.02.2004)

Press release SC/6686 z dne 10.06.1999 – *Security Council, welcoming Yugoslavia's acceptance of peace principles, authorizes civil, security presence in Kosovo.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990610.SC6686.html> 17.03.2004)

Press release SC/6721 z dne 3.09.1999 – *Secretary-General informs Security Council people of East Timor rejected autonomy proposed by Indonesia.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990903.sc6721.html> 13.05.2003)

Press release SC/6724 z dne 11.09.1999 – *Security Council hears 52 speakers in open debate on situation in East Timor.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990911.sc6724.doc.html> 12.05.2003)

Press release SC/6727 z dne 15.09.1999 – *Security Council authorizes multinational force in East Timor.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990915.sc6727.doc.html> 11.05.2003)

Press release SC/6755 z dne 15.11.1999 – *Three-member presidency of Bosnia and Herzegovina briefs Security Council, announces 'New York Declaration.'* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19991115.sc6755.doc.html> 12.04.2003)

Press release SC/6761 z dne 30.11. 1999. – *Security Council debate said to help in creating 'ethos of conflict prevention,' support for intervention.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19991130.sc6761.doc.html> 13.05.2003)

Press release SC/6762 z dne 30.11.1999 – *Statement by the president of the Security Council* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/sc6762.doc.htm> 12.03.2003)

Press release SC/6776 z dne 22.12.1999 – *Security Council briefed on East Timor by assistant Secretary-General for peacekeeping.* (<http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19991222.sc6776.doc.html> 11.05.2003)

Report of the Security Council mission to Jakarta and Dili S/1999/976 z dne 14.09.1999 (<http://odsddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/262/20/PDF/N9926220.pdf?OpenElement> 13.05.2004)

Security Council Meeting Record S/PV.4072 z dne 30.11.1999 – *Role of the Security Council in the prevention of armed conflict.* (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N99/865/81/PDF/N9986581.pdf?OpenElement> 13.03.2004)

Security Council Meeting Record S/PV.4085 z dne 22.12.1999 – *The situation in East Timor.* (<http://ods-dds->

ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N99/868/13/PDF/N9986813.pdf?OpenElement
14.05.2003)

Urad Vlade RS za informiranje (1999): In November 1999, Slovenia is Presiding over the Security Council for the Second Time, before the Expiry of its Term of Office on 31 December 1999. Ljubljana: 2.9. (<http://www.uvi.si/eng/new/background-information/second-presidency/> 21.1.2003)

Nato in Kosovo <http://www.nato.int/kfor/kfor/about.htm> (13.03.2004)

Predsedniške izjave in resolucije VS OZN

[S/PRST/1998/25](http://ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/247/03/PDF/N9824703.pdf?OpenElement) - The situation in Kosovo, 24.08.1998 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/247/03/PDF/N9824703.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/PRST/1999/5](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/023/83/PDF/N9902383.pdf?OpenElement) - Federal Republic of Yugoslavia – Kosovo, 29.01.1999 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/023/83/PDF/N9902383.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/PRST/1999/34](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/367/74/PDF/N9936774.pdf?OpenElement) - Role of the Security Council in the prevention of armed conflicts, 30.11.1999 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/367/74/PDF/N9936774.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

Resolution 687 z dne 3.04.1991 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/RES/1154](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/050/79/PDF/N9805079.pdf?OpenElement) z dne 2.03. 1998 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/050/79/PDF/N9805079.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/RES/1160](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement) z dne 31.marec 1998 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/RES/1194](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/263/65/PDF/N9826365.pdf?OpenElement) z dne 9.sept.1998 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/263/65/PDF/N9826365.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/RES/1199](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement) (1998) z dne 23.sept.1998 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

[S/RES/1203](http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement) (1998) z dne 24.okt.1998 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

S/RES/1239 (1999) z dne 14.05.1999 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/143/75/PDF/N9914375.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

S/RES/1244 (1999) z dne 10.06.1999 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

S/RES/1264 (1999) z dne 15.sept.1999 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/264/81/PDF/N9926481.pdf?OpenElement>
12.04.2003)

/RES/1284 z dne 17.dec.1999 (<http://ods-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/396/09/PDF/N9939609.pdf?OpenElement>
12.04.2003)